

**Қазақстан Республикасының Оқу-ағарту министрлігі
Ы.Алтынсарин атындағы Ұлттық Білім Академиясы**

**Кәсіптік бағдар беру әдістемелерін бейімдеу және
валидациялау**

Астана
2025

Ы. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының Ғылыми кеңесі
баспаға ұсынған (хаттама № 5 5 қараша 2025 жылдың)

Бұл әдістемелік ұсынымдар Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарындағы кәсіптік бағдар беруші педагогтарға арналған. Құжат аймақтық ерекшеліктерді, тілдік ортаны, оқушылар контингентінің құрамын және мектептің қолжетімді ресурстарын ескере отырып, кәсіптік бағдар беру әдістемелерін қауіпсіз, тиімді және дұрыс пайдалануға, бейімдеуге және енгізуге бағытталған. Әдістемелік ұсынымдар аудармалардың сапасына және қолданылатын әдістемелердің мәдени бейімделуіне қойылатын ең төменгі талаптарды белгілейді. Сондай-ақ, құжат валидация (тексеру және растау) критерийлерін сипаттайды және Қазақстан Республикасының дербес деректерді қорғау туралы заңнамасын, сондай-ақ негізгі халықаралық стандарттарды сақтай отырып, кәсіптік бағдар беру тәжірибесін мектеп өміріне кезең-кезеңімен енгізу тәртібін ұсынады. Қолданылатын стандарттар құрамына психометрикалық өлшеулер саласындағы халықаралық талаптар (ІТС нұсқаулары және «Білім беру және психологиялық тестілеу стандарттары») кіреді.

Мазмұны:

Кіріспе.....	4
1. Кәсіптік бағдар берудің қолданыстағы әдістемелерін талдау.....	7
2. Бейімдеу рәсімдері және валидация өлшемшарттары.....	24
3. Білім беру ұйымдарына әдістемелерді енгізу бойынша ұсынымдар ұйымдар.....	37
Қорытынды.....	62
Пайдаланылған әдебиеттер тізімі.....	65

Кіріспе

Мектептегі кәсіптік бағдар беру — бұл тек «тест тапсыру және жауап алу» емес. Диагностика – оқушының өзін-өзі тануы мен нақты білім беру қадамдары арасындағы көпір қызметін атқаратын, саналы таңдау жасауға бағытталған дәйекті педагогикалық қолдау үдерісі. Бұл әдістемелік ұсынымдар педагогтарға, кәсіптік бағдар берушілерге, сынып жетекшілеріне, мектеп психологтарына және Қазақстан Республикасының орта білім беру ұйымдарының әкімшілігіне арналған. Құжат мектептердің аймақтық ерекшеліктерін, тілдік ортасын және әртүрлі ресурстық мүмкіндіктерін ескере отырып, кәсіптік бағдар беру әдістемелерін қазақ және орыс тілдерінде қауіпсіз әрі тиімді таңдауға, бейімдеуге және енгізуге көмектеседі.

Біздің негізгі ұстанымымыз қарапайым: сапалы кәсіптік диагностика – бұл оқушының іс-әрекетіне нақты әсер ететін, ғылыми негізделген құралдардың, тең мүмкіндіктер мен түсінікті кері байланыстың үйлесімді жиынтығы. Мұндай диагностика нәтижелері оқушының таңдауы мен жеке даму траекториясын нақты білім беру қадамдарына айналдыруға мүмкіндік береді (мысалы: элективті курстар, кәсіби сынамалар, колледждер мен университеттермен кездесулер, тәлімгерлік бағдарламалар және т.б.). Бұл тәсіл білім беру және психологиялық тестілеу саласындағы халықаралық стандарттарға (AERA/APA/NCME) толық сәйкес келеді. Аталған стандарттарда жарамдылық тест нәтижелері бойынша жасалатын қорытындылардың негізділігі мен оларды пайдалану тәсілі ретінде қарастырылады. Ал сапа тек «сандық көрсеткіштерді» ғана емес, сонымен бірге әкімшілік рәсімдерді, теңдік қағидаттарын және этикалық коммуникацияны да қамтиды [1]. Американдық психологиялық қауымдастықтың «Білім берудегі әділ сынақ тәжірибесінің кодексі» осы талаптарды нақтылайды. Кодексте тестіленушілердің құқықтары мен тестті пайдаланушылардың міндеттері, нұсқаулықтардың түсініктілігі және нәтижелерді түсіндіру шекаралары айқындалған [2].

Аспаптардың көпшілігі мектепке өзге мәдени және тілдік ортадан келетіндіктен, бейімдеу біздің көзқарасымызда негізгі орын алады. Біз «Тесттерді аудару және бейімдеу жөніндегі Халықаралық сынақ комиссиясының (ITS) нұсқауларын» ұстанамыз, онда қосарланған аударма, мақұлдау, кері аударма, когнитивтік сұхбат және пилоттық зерттеу жүргізу, сондай-ақ қабылданған барлық шешімдерді құжаттау және әкімшілік пен интерпретация кезінде нұсқалардың баламалылығын сақтау талап етіледі [3-5]. Бұл бюрократиялық рәсім емес, жарамдылықты қорғау шарасы: тұжырымдардың қазақ және орыс тілдерінде бірдей түсінікті болуын және шкаланың пилоттық нұсқада болжамға сәйкес жұмыс істеуін қамтамасыз ету арқылы ғана мектеп жеке ұсыныстардағы нәтижелерге сүйене алады.

Әдептілік пен заңдылық – бұл міндетті негіз. Қазақстан Республикасының мектептерінде дербес деректерді жинау және өңдеу заңды мақсатқа сай, ең аз көлемде және шектеулі қолжетімділікпен жүзеге асырылуы

тиіс. Ақпараттандырылған келісім (кәмелетке толмағандар үшін – заңды өкілдің келісімі), деректерді сақтау мерзімінің ашықтығы және қол жеткізу мен жоюдың түсінікті ережелері талап етіледі [6]. Бұл қағидалар ЭЫДҰ-ның құпиялылықты қорғау жөніндегі нұсқаулықтарымен (деректерді минимизациялау, мақсатты шектеу, қауіпсіздік, ашықтық қағидаттары) сәйкес келеді [7] және «Білім туралы» Қазақстан Республикасының Заңында білім алушылардың құқықтарын қорғау мен кемсітушілікке жол бермеу жөніндегі ережелермен толықтырылады. Ұсынымдарда біз ақпараттандырылған келісім мен хабардар етуге арналған дайын үлгілерді (қаз/орыс тілдерінде), сондай-ақ деректерді сақтау саясаты мен әкімшілік бақылау парақтарының нысандарын ұсынамыз — бұл мектеп деңгейінде аталған талаптардың орындалуын қамтамасыз етуге мүмкіндік береді.

Мазмұндық бөлік кәсіптік бағдар берудің төрт негізгі міндетіне сүйенеді, оларды мектеп дәйекті түрде іске асырады:

1. Өзін-өзі тану – оқушының мүдделерін, құндылықтарын және күшті жақтарын айқындау;
2. Кәсіптерді түсіну – еңбек нарығындағы рөлдер мен кәсіби бағыттар туралы ақпаратпен (LMI) танысу;
3. «Мен-профиль» пен кәсіптік профильдердің арақатынасын анықтау – кәсіптік сынамалар мен жобалық форматтар арқылы сәйкестікті тексеру;
4. Маршруттау – диагностика нәтижелерін 4–6 апталық оқу әрекеттері мен жеке даму қадамдарына айналдыру.

Нұсқаулықтағы қызығушылық диагностикасы RIASEC (D. Holland) моделінің логикасына және мансаптық навигация тәжірибесіне негізделеді. Мұнда қызығушылық профилі кәсіптер мен білім беру жолдарының сипаттамаларымен (мысалы, ONET* ресурстарындағы мәліметтермен) өзара байланысады [8–9]. Құндылықтар мен мотивациялар блогы өзін-өзі анықтау теориясы (SDT) арқылы түсіндіріледі – онда автономия, құзыреттілік және байланыстылық ұғымдары оқу іс-әрекетінің тұрақтылығымен байланыстырылған [10–11]. Сондай-ақ «еңбек құндылықтары» құралдары (Super, Minnesota Importance Questionnaire) және III. Шварцтың әртүрлі мәдени үлгілерде сыналған негізгі құндылықтардың эмбебап моделі пайдаланылады [12–15]. Мектепке оқу құзыреттілігінің көрсеткіштері қажет болған жағдайда, қазіргі заманғы мазмұндық сауаттылық шеңберін (мысалы, математикалық және оқу сауаттылығы, шығармашылық ойлау бойынша PISA-2022) және қабілеттілік шкалаларын ұқыпты түсіндіру үшін СНС танымдық қабілеттер теориясының картасын қолдану ұсынылады [16–19].

Негізгі әдістемелік шешім – скрининг пен тереңдетілген диагностиканы ажырату. Скрининг – қысқа әрі барлық сынып үшін бірдей оқу жылының басында жүргізілетін диагностика. Оның нәтижесінде оқушылардың қызығушылықтары мен құндылықтарының айқын профилі, кәсіби ақпараттандыру картасы, топтық кері байланыс және 4–6 аптаға арналған жеке шағын жоспарлар қалыптасады. Тереңдетілген диагностика – нақты сұраныс туындаған жағдайда немесе скрининг нәтижесі аралас көрініс берген кезде қолданылатын нүктелік зерттеу. Ол маңызды таңдау жасау алдында

жүргізіледі және оқушының жеке шешіміне әсер ететін салдары болады. Осындай екі сатылы модель мектептегі жүктемені азайтып, қолдаудың мақсаттылығын арттырады. Оның тиімділігі мансаптық білім берудің халықаралық шеңберлерімен дәлелденген:

- Ұлыбританияның Gatsby Benchmarks стандарты – сапалы ақпаратқа, жұмыс берушілермен байланыс орнатуға және оқу жоспарымен интеграцияға басымдық береді;
- ЭЫДҰ-ның Career Readiness талдауы – нақты мансаптық тәжірибенің және оның білім беру шешімдерімен өзара байланысының маңыздылығын көрсетеді [20–23].

Құжаттағы психометриялық бағдарлар құралдарды қауіпсіз пайдалану үшін жеткілікті «мектептік минимум» деңгейінде белгіленеді. Скринингтер үшін $\alpha/\omega \geq 0,70$, ал кеңейтілген жеке интерпретациялар үшін $\geq 0,80$ деңгейін мақсат ету ұсынылады. Тұрақтылық көрсеткіші ретінде сынақ-ретест аралығы 2–4 апта болған жағдайда $r \geq 0,70$ деңгейі ұсынылады [1, 24–26]. Көптілді мектеп жағдайында тіл мен жыныс бойынша жүйелі ауытқулардың (айырмашылықтардың) болмауы тексеріледі ($\approx$ теориялық негізсіз 0,3 SD-ден аспауы тиіс); ал құзыреттер пайдаланылған жағдайда инварианттылықтың негізгі сынағы ($\Delta CFI \approx 0,01$ эталоны) жүргізіледі [27–28]. Барлық осы рәсімдерді қосымшалар сүйемелдейді: әдістеме паспорты, бейімдеу хаттамасы (TRAPD), когнитивтік сұхбат сценарийлері (қаз/орыс), келісім нысандары, деректерді сақтау саясаты және әкімшілік журналдар.

Ұсынымдардың практикалық бөлігі оқу жылына арналған басқарылатын цикл түрінде ұйымдастырылған:

- қыркүйек–қазан – скрининг және бастапқы сұхбаттар;
- қараша–желтоқсан – тереңдету және колледждер/университеттермен кездесулер;
- қаңтар–наурыз – кәсіби жоспарларды жаңарту және профиль бойынша кеңес беру/ҰБТ;
- сәуір–мамыр – қорытынды ұсынымдар мен қабылдау науқандарына дайындық.

Ресурстық мүмкіндіктері әртүрлі мектептер үшін үш ұйымдастырушылық модель ұсынылады: толық цифрлық, аралас және төмен ресурстық. Барлық модельдерде әділеттілік, қостілділік және деректерді қорғау қағидаттары бірдей деңгейде сақталады.

Сапа мәдениетінің маңызды элементі – таңба қоймай түсіндіру. Біз әдейі «сізге сәйкес келеді/ сәйкес келмейді» сияқты тұжырымдардан бас тартамыз. Олардың орнына гипотезалар мен әрекетке бағытталған тіл қолданылады: «қазір кейбір іс-шаралар ерекше қызығушылық тудырады – оны ... арқылы байқап көрейік». Есептер оқушыға, ата-анаға және сынып жетекшісіне арналған нұсқаларда дайындалады, оқыту тілі сақталып, нақты қадамдар мен қайта әңгімелесу мерзімі көрсетіледі. Егер тәуекелдер анықталса (төмен сенімділік, жоғары стресс, қайталанатын сәтсіздіктер), мектеп «қызыл бағыт» шараларын қолданады: мектеп психологының қатысуы, жұмсақ сынақтар, кураторлармен байланыс және сыртқы қолдау ресурстарын тарту.

Әдістемелік ұсынымдар – бұл «әмбебап тест» емес, қазақстандық жағдайға бейімделген, мектептерге адал әрі пайдалы кәсіптік бағдар беруге көмектесетін дәлелденген тәжірибелер мен құралдар жиынтығы. Біз халықаралық стандарттар мен құқықтық нормаларға сүйенеміз, бірақ бәрін «мектеп тілімен» жеткіземіз – яғни түсінікті қадамдармен, нақты үлгілермен және ең төменгі жеткілікті сапа деңгейлерімен. Нәтижесінде диагностика бір реттік іс-шарадан шығып, педагогикалық қолдаудың ажырамас бөлігіне айналады: өзін-өзі танудан – кәсіптермен кездесуге, гипотезаларды тексеруден – нақты маршруттар мен өлшенетін оқу қадамдарына көшуге мүмкіндік береді.

1. Кәсіптік бағдар берудің қолданыстағы әдістемелерін талдау

1.1. Мектептің міндеттері профдиагностикалар: скринингтен маршруттауға дейін

Мектептегі кәсіптік бағдар беру білім беру үдерісіне іріктеуді дәйекті және ұқыпты түрде сүйемелдеу ретінде енгізіледі, мұнда диагностика мақсат емес, құрал рөлін атқарады. Жұмыс мектептің әрбір білім алушыға өзінің қызығушылықтары мен оқу қалауларының жеке бейнесін көруге көмектесуден басталады. Бұл алғашқы қадамда жасөспіріммен түсінікті тілде сөйлесу, этикеткалар мен категориялық тұжырымдардан аулақ болу маңызды. Қызығушылықтарды анықтауға арналған қысқаша сауалнамалар мен күшті жақтардың өзіндік бағалау шкалалары бүкіл сынып үшін бірдей жағдайда өткізіледі. Нәтижелер қарапайым тұжырымдарға аударылады: мен немен айналысқанды ұнатамын, қандай форматтарда өзімді сенімді сезінемін, қандай тақырыптар маған қызық және қай салаларда күшімді сынап көргім келеді. Мұндай бастапқы көрініс түпкілікті қорытындыны талап етпейді, керісінше, әңгіменің басталуына және келесі әрекеттердің айқындалуына негіз болады.

Келесі маңызды кезең – «мен-портреттің» нақты еңбек әлемімен байланысы. Жасөспірім үшін «мамандық» ұғымының артында нақты еңбек функциялары, жұмыс шарттары, құралдары және білім беру жолдары жатқанын түсіну маңызды. Бұл жерде мектептің әдістемелік міндеті мамандықтардың шексіз тізімін беру емес, экскурсиялар, шеберлік сабақтары, саланың өкілдерімен кездесулер, кәсіптік сынамалар және жобалық тапсырмалар арқылы кәсіби шындықпен мазмұнды байланыс орнату болып табылады. Оқушының қызығушылықтары өмірлік мысалдармен ұштасқанда, абстракциялар азайып, нақты сұрақтар туындайды: бұл қайда қолданылады, нені үйрену қажет, қандай пәндер мен элективтерді биыл күшейтуге мән берген жөн. Бұл үдерісте ақпарат аймаққа сай өзекті әрі оқыту тілінде қолжетімді болуы керек, ал педагогикалық ұстаным қолдаушы және кедергісіз сипатта сақталуы тиіс.

Біртіндеп «мен – кәсіппін» ұстанымынан гипотеза қалыптасады: егер мен белгілі бір қызмет түрлеріне қызығушылық танытсам және соған сәйкес

оқу тапсырмаларын орындасам, онда нақты рөлдер мен даму қадамдарын байқап көруге тұрарлық. Осы кезеңде мектеп әңгімені нақты әрекетке айналдырады. Шексіз талқылаудың орнына қысқа тексеру жоспары жасалады: нақты элективті таңдау, үйірмеге қатысу, шағын жобаны орындау немесе кәсіптік сынақтан өту. Бұл арқылы оқушы өзін нақты әрекетте байқап көреді. Әрбір қадам шағын рефлексиямен сүйемелденеді: не ұнады, не қиын болды, нені қайталағысы келеді немесе керісінше алып тастағысы келеді. Егер нәтижелерде күмән туындаса немесе әдістердің қорытындылары бір-біріне сәйкес келмесе, тереңдетілген диагностика мен жеке консультация қосылады. Бұл бағалау үшін емес, білім беру және өмірлік бағыттарды нақтылау үшін жасалады.

Соңғы кезең – маршруттау, яғни жинақталған бақылаулар мен деректерді нақты, мерзімі анық жоспарға айналдыру. Онда таңдалған бейінді пәндер, элективтер, жақын арадағы кәсіптік сынамалар, оқиғалар, ҰБТ-ға дайындық нысандары, серіктес ұйымдармен байланыстар және бақылау нүктелері белгіленеді. Мектеп оқушымен бірге осы нәтижелерге оралып, қажет болған жағдайда түзетулер енгізеді. Мұндай жоспардың көлемі шағын болуы жеткілікті: мақсаттар, қадамдар, мерзімдер және жауапкершіліктер нақты көрсетілген бір-екі парақ мәтін болса жеткілікті. Құжат оқушы мен оның отбасы түсінетін тілде жазылып, жеке деректерді қорғау талаптарына сәйкес сақталуы қажет.

Бұл логикада құралдармен жұмыс істеудің екі тәжірибесі ерекшеленеді – скрининг және тереңдетілген диагностика. Скрининг – оқу жылының басында барлық сынып үшін бірдей жағдайда өтетін қысқа процедура. Ол жалпы бағдар алуға, қызығушылық топтарын анықтауға және алғашқы әрекеттерді жоспарлауға мүмкіндік береді. Скрининг жоғары дәлдікті көздемейді, оның басты мақсаты – оқушы қозғалысын бастау, алғашқы қадамдарға мүмкіндік жасау және кері байланыс алу. Тереңдетілген диагностика нүктелі түрде қолданылады: маңызды шешім қабылдау қажет болғанда, оқушы нақты сұраныс білдіргенде немесе скрининг нәтижелері өзгермелі болған жағдайда. Мұндай жағдайда қосымша сауалнамалар, оқу жетістіктерін және портфолионы талдау, сұхбаттасу мен іс-әрекеттегі бақылау тәсілдері қолданылады. Екі деңгейдің үйлесімі мектеп үшін тиімділікті, ал оқушы үшін жекелендірілген тәсілді қамтамасыз етеді.

Мектепке бір ғана әмбебап әдістеме емес, әртүрлі тапсырмалар мен жағдайларға бейімделген өзара толықтыратын құралдар жиынтығы қажет. Компьютерлік жабдықтары бар сыныптарда кейбір процедуралар цифрлық форматта автоматты өңдеумен өткізіледі, ал ресурсы шектеулі ауыл мектептерінде қағаз нұсқалары мен қолмен талқылау тәсілдері қолданылады. Инфрақұрылым қандай болса да, қазақ және орыс тілдеріндегі тұжырымдардың нақтылығына, өту шарттарының теңдігіне, стигмасыз түсінікті кері байланысқа және нәтижелердің аймақтың білім беру мүмкіндіктерімен нақты байланысына қойылатын талаптар өзгеріссіз қалады. Осындай тұрақты байланыс орнаған кезде диагностика бір реттік іс-шарадан шығып, педагогикалық қолдаудың табиғи бөлігіне айналады: өзін-өзі танудан

– кәсіптермен кездесуге, гипотезаларды тексеруден – оқушының жетілуіне және оқу жетістіктерімен нығайтылған нақты жоспарға дейін.

1.2.1. Мүдделер әдістемесі (RIASEC-тәсілі және аналогтары)

Қызығушылықты анықтауға арналған әдістемелер білім беру және кәсіби траектория туралы әңгіменің бастапқы нүктесі ретінде қызмет етеді, себебі олар жасөспірім мен оның отбасы үшін түсінікті артықшылықтар профилін және талқылау тілін тез қалыптастырады. Олардың теориялық негізі қарапайым: белгілі бір қызмет түрлеріне тұрақты бейімділік қызығушылықтардың конфигурациясын анықтайды, соған сәйкес оқу қадамдары мен ең жақын кәсіби сынақтардың ауқымын белгілеуге болады. Мектеп тәжірибесінде RIASEC моделіне ұқсас қызмет салаларының типологиясына сүйену ыңғайлы, бірақ есте сақтау маңызды: мұндай құралдар қабілетті емес, қызығушылықты сипаттайды және «мақсат» болып табылмайды. Сондықтан мүдделік әдістемелер әрқашан түпкілікті шешім ретінде емес, бастапқы нүкте ретінде қарастырылады [1].

Оларды оқу жылының басында барлық параллельдер үшін скрининг форматында қолданған дұрыс. Процедура әдетте бір сабаққа созылады (он бес–жиырма бес минут), және міндетті түрде тең жағдайларда өткізіледі: бірыңғай нұсқаулық, тыныш аудитория, алаңдататын факторлардың болмауы және қазақ пен орыс тілдеріндегі дұрыс тұжырымдар. Ресурстары шектеулі мектептерде диагностика қағаз түрінде жүргізіліп, кейін мәліметтер жиынтық кестеге енгізіледі; компьютерлік сыныптары бар мектептерде цифрлық нұсқаны автоматты өңдеумен қолдану ыңғайлы. Екі жағдайда да сынып жетекшісі немесе кәсіптік бағдар беруші скринингтің мақсатын және нәтижелердің элективтер, үйірмелер мен кәсіптік сынақтарды таңдауға қалай көмектесетінін алдын ала түсіндіреді.

Нәтижелерді түсіндіру мұқият жүргізілуі керек. Категориялық және тілдік белгілерден аулақ болып, «тек сізге сәйкес келеді» деген сияқты сөздер айтылмайды. Қызығушылық профилі гипотеза түрінде түсіндіріледі: «жауаптарыңызға қарағанда, дәл қазір сіз осындай әрекеттерге ерекше қызығушылық танытасыз, мұны іс жүзінде байқап көрейік». Егер екі-үш басым бағыт айқындалса, нақты іс-шаралар бірден ұсынылады: элективті таңдау, жақын колледж немесе университеттегі мастер-классқа қатысу, үйірмеге жазылу немесе қысқа кәсіби сынақтан өту. Ал профиль аралас немесе қарама-қайшы болса, жауапты шешім қабылдамас бұрын нәтижені нақтылау үшін жеке әңгімелесу немесе қажет болған жағдайда тереңдетілген диагностика жүргізіледі.

Маңызды әдістемелік шекара – қызығушылық қабілетті өлшемейді және дайындық деңгейін сипаттамайды. Тәрбиелік шешім қабылдау үшін қызығушылық профилі әрдайым оқу жетістіктерімен, нақты іс-әрекеттегі бақылаулармен және мұғалімдердің пікірлерімен толықтырылады. Әдетте

скринингтен кейін сынып жетекшісі мен кәсіптік бағдар беруші оқушыға профильдің қысқаша мазмұнын дайындайды және мектептің іс-шаралар күнтізбесі мен аймақтық мүмкіндіктерге сәйкес ең жақын екі-үш тексеру қадамын ұсынады. Өңгімеге қайта оралу мерзімі міндетті түрде белгіленеді: алғашқы сынақтан кейін, тоқсан соңында және жартыжылдық қорытындысында.

Тұжырымдардың тілдік және мәдени тұрғыдан дұрыстығы да сапаның маңызды шарты болып табылады. Жаппай іске қосу алдында команда екі тілдегі нұсқалардың түсініктілігін тексеріп, түсініксіз немесе жаргон сөздерді алып тастайды, ал мысалдарды оқушыларға жақын аймақтық контекстпен алмастырады. Инклюзивті сыныптар үшін сұрақтардың мағынасын өзгертпей, қолжетімді форматта тапсырмаларды ұсыну тәсілдері дайындалады.

Процедураны тиімді жүргізу үшін мектеп қарапайым артефактілер жиынтығын пайдаланады: стандартты нұсқаулық, бланк немесе онлайн формаға сілтеме, шарттар мен талаптар жазылған журнал, оқушы мен ата-аналарға арналған қысқаша есеп үлгісі. Есепте артық кестелер мен кәсіби жаргон болмауы тиіс. Құжаттың басты құндылығы – ол алдағы апталарға түсінікті қадамдар ұсынады және жергілікті ресурстар тізімін қамтиды: мектеп пен қаладағы үйірмелер, зертханалар, шеберлік сабақтары, кәсіпорындарға экскурсиялар және серіктес ұйымдардың байланыстары.

Мысалы: Қызығушылықтар скринингі (12 мәлімдеме, 7–11 сыныптар)

Мақсаты: элективтерді, үйірмелер мен кәсіптік сынамаларды жоспарлау үшін оқушылардың қызығушылықтарын бастапқы деңгейде анықтау.

Уақыты: 10–12 минут.

Пішім: қағаз немесе онлайн формат, жауап шкаласы 1–5 (1 – «мен туралы мүлде емес», 5 – «маған өте ұқсас»).

Оқушыға нұсқау: «Мәлімдемелерді оқып шығып, олардың сізге қаншалықты сәйкес келетінін белгілеңіз. Дұрыс немесе бұрыс жауаптар жоқ. Маңыздысы – адал және жылдам жауап беру».

Қорытындылар:

1. Маған заттар мен механизмдердің қалай жұмыс істейтінін түсіну ұнайды.
2. Мен ақпаратты қызығушылықпен іздеймін және әртүрлі көздерден фактілерді тексеремін.
3. Мен үшін шығармашылық арқылы өз ойымды білдіру маңызды: мәтін, музыка, сурет, бейне.
4. Мен адамдарға көмектесіп, күрделі нәрсені қарапайым сөздермен түсіндіргенде қуаныш сезінемін.
5. Маған істерді ретке келтіру, келіссөз жүргізу және нәтижеге жауапкершілік алу ұнайды.
6. Маған құжаттармен, кестелермен және деректермен мұқият жұмыс істеу қажет болатын тапсырмалар ұнайды.
7. Маған қолмен жұмыс жасау қызықты: құрал-саймандар, шеберханалар, жабдықтар, тәжірибелер.

8. Мен құбылыстардың себептерін ынтамен зерттеп, гипотезалар құрастырамын.
9. Спектакльдер, сахна немесе медиа жасау маған жақын.
10. Мен үшін сынып пен мектепке пайдалы болу, волонтерлік және әлеуметтік жобаларға қатысу маңызды.
11. Маған идеяны ұсыну, топ құру және жобаны нәтижеге жеткізу ұнайды.
12. Мен мұқият есеп жүргізуден, тәртіптен және нақты ережелерден қанағат аламын.

Балдарды есептеу (6 бағыт):

- Шынайы (R): 1 + 7
- Зерттеушілік (I): 2 + 8
- Әртістік (A): 3 + 9
- Әлеуметтік (S): 4 + 10
- Кәсіпкерлік (E): 5 + 11
- Шартты (C): 6 + 12

Мұғалімге арналған түсіндірме: ең жоғары 2–3 бағытты бөліп көрсетіңіз (тең ұпай болған жағдайда – олардың барлығын белгілеңіз). Бұл дайын шешім емес, тексеруге арналған гипотезалар. Бағыттарды нақты әрекеттермен байланыстырыңыз: элективтер, үйірмелер, кәсіптік сынамаалар, экскурсиялар. Нәтижелерге қайта оралу күнін жоспарлаңыз (6–8 аптадан кейін).

Оқушыға есеп берудегі тұжырым үлгісі: «Қазір сізді зерттеушілік және көркемдік бағыттар ерекше қызықтырады. Алдағы 4–6 аптада байқап көріңіз: ғылыми зерттеу элективі немесе медиажоба, үйірмеге қатысу ____, бір кәсіптік сынақтан өту ____ (байланыс: ____). Қайта кездесетін күн: ____».

Тереңдетілген диагностикаға жіберу критерийлері: сенімділіктің төмен деңгейі (барлық ұпайлар шамалас), мұғалімдердің бақылауларымен айқын сәйкессіздіктер, оқушы немесе ата-ананың өтініші, алда маңызды таңдау жасау қажеттілігі.

1.2.2. Құндылықтар/мотивация әдістері

Құндылықтар мен мотивацияларды анықтауға арналған әдістемелер мектепке оқушылардың тұрақты немесе уақытша оқу қызығушылықтарының себептерін көруге мүмкіндік береді. Теориялық негіз өзін-өзі анықтау теориясына сүйенеді, онда ішкі мотивация, сыртқы мотивацияның автономды және бақыланатын түрлері ажыратылады. Дербестіктің, құзыреттіліктің және байланыстылықтың дамуы оқу нәтижелері мен оқушылардың табандылығымен тығыз байланысты [1–3]. Мектеп үшін бұл тек «нені ұнататынын» емес, сонымен қатар «мен үшін неге маңызды» және «қандай жағдайда тырысуға дайынмын» дегенді түсіну маңызды; мотивация мен құндылықтарды зерттеу осыны өлшейді.

Мотивациямен қатар, «еңбек құндылықтарын» анықтау пайдалы – жұмысқа қатысты қалаулы қасиеттер туралы тұрақты түсініктер: қауіпсіздік, дербестік, мәртебе, шығармашылық, адамдарға қызмет ету және т.б. Кәсіптік

кеңес беруде бұл бағыт Миннесота Importance Questionnaire және Д. Супердің SWVIr құндылық инвентарларында қалыптасқан, олар нақты интерпретация схемалары мен техникалық нұсқаулармен қамтамасыз етілген [6–8]. Мектеп тәжірибесінде мұндай профильдер кейбір оқу модульдерінің неге қызықты, ал басқаларының неге немқұрайлы болатынын түсінуге және оқушы сұранысына сай тәлімгерлік не тәжірибе форматын таңдауға көмектеседі.

III. Шварцтың PVQ/PVQ-RR портреттік сауалнамалары құндылықтарды «соңына дейін» өлшеудің ыңғайлы тәсілі болып табылады. Олар түрлі тілдер мен мәдениеттерде сыналған, деректерді кодтау мен өңдеу нұсқаулықтары бар және жасөспірімдерге арналған қысқартылған нұсқалары қолжетімді [4–5]. Артықшылығы – мәдени бейтарап тұжырымдар, сондықтан оларды қазақ және орыс тілдеріне бейімдеу жеңіл. Бұл педагогке оқушының негізгі құндылықтарын білім беру форматтарымен ұқыпты байланыстыруға мүмкіндік береді: мысалы, «дербестік» басым болса – жобалық және зерттеу тапсырмаларын күшейту, ал «қызмет» құндылығы жоғары болса – әлеуметтік жобалар мен еріктілікті дамыту орынды.

Мұндай әдістемелер тұжырымдамалық және мәдени контекстке өте сезімтал. Кез келген түсініксіздік немесе мәдени ерекшелік жауаптардың дәлдігін бұрмалауы мүмкін. Сондықтан кеңінен қолданар алдында бейімдеу процедурасы қажет: қазақ және орыс тілдеріне қосарланған және кері аударма, түсініктілікті тексеру үшін когнитивтік сұхбаттар, сынақтық өңдеу және құжаттау. Бұл «Тесттерді аудару және бейімдеу бойынша ІТС нұсқауларына» және «Білім беру және психологиялық тестілеу стандарттарына» сәйкес келеді, мұнда негізділік, әділдік және әкімшілік біркелкілікке ерекше көңіл бөлінеді [9–10]. Мектеп үшін бұл бірдей өту шарттарын, бейтарап мысалдарды, бекітілген өңдеу тәртібін және нәтижелерді этикалық тұрғыда түсіндіруді білдіреді.

Тәжірибе жүзінде қолдану логикасы қарапайым. Біріншіден, мұндай әдістемелер нақты жағдайда қолданылады: оқушы немесе ата-ананың өтініші бойынша, қызығушылық скринингі нәтижелерін нақтылау қажет болғанда, жауапты таңдау алдында немесе оқу белсенділігі төмендеген кезде. Екіншіден, нәтижелер тек әңгіме барысында талқыланады, онда мұғалім құндылықтар мен мотивацияны нақты іс-әрекет форматтарымен байланыстырады: тапсырма түрі, кері байланыс тәсілі, жобадағы рөлдер, тәлімгерлік түрлері. Үшіншіден, динамика маңызды: тәжірибе артқан сайын не өзгертетінін көру үшін оқу жылының ортасы мен соңында бірдей шкалаларды қайта қолдану пайдалы. Мұндай «құндылықтар/мотивация → сынақ → рефлексия → шарттарды бейімдеу» циклі қызығушылықтардың тұрақтылығын түсінуге және кейде пәннің қызықты бола тұра жұмыс форматының мотивацияны неге төмендететінін анықтауға мүмкіндік береді. Бұл жағдайда мәселе «мамандық жарамдылығында» емес, педагогикалық шарттарда болады [2–3].

Мысалы: Микроқұндылықтар мен мотивация деңгейін анықтауға арналған сауалнама (12 мәлімдеме)

Мақсаты: оқушының қызығушылықтарының астарындағы себептерді нақтылау және ол үшін маңызды оқу шарттарын анықтау.

Уақыты: 8–10 минут.

Форматы: 1–5 шкаласы.

Қорытындылар (дербестік, құзыреттілік, байланыстылық қажеттіліктерін және еңбектің негізгі құндылықтарын бағалау үшін):

1. Мен үшін тақырыптар мен жұмыс тәсілдерін өзім таңдаған маңызды. (дербестік)
2. Тапсырмаларды орындау кезінде нақты және түсінікті қиындық болғанда прогресті сезінемін. (құзыреттілік)
3. Мен ересектерден немесе тәлімгерден қолдау мен кері байланыс болғанда жақсы оқимын. (байланыстылық)
4. Мен үшін адамдарға пайдалы іспен айналысып, жұмыс нәтижесін көру маңызды. (қызмет)
5. Мен тұрақтылықты бағалаймын: нақты тәртіп, сенімділік, болжамдылық. (тұрақтылық)
6. Мен үшін жетістіктер мен жақсы орындалған жұмысты мойындау маңызды. (жетістік)
7. Мен өз шешімімді ойлап табуға мүмкіндік беретін тапсырмаларды ұнатамын. (шығармашылық)
8. Мен бұл істің өмірде не үшін пайдалы екенін түсінгенде көбірек үйренемін. (маңыздылық)
9. Егер тапсырмалар тым егжей-тегжейлі болса, қызығушылықты сақтау қиын. (дербестік—)
10. Егер тапсырмалар тым оңай немесе тым қиын болса, мотивацияны тез жоғалтамын. (құзыреттілік—)
11. Егер сенетін адамдармен жұмыс істесем, іске араласу оңайырақ. (байланыстылық)
12. Мен үлкен мақсатқа қарай қадам жасап, нәтижесін көруді бағалаймын. (жетістік/маңыздылық)

Санау және түсіндіру: жауаптарды блоктар бойынша топтастыру (дербестік: 1, 9; құзыреттілік: 2, 10; байланыстылық: 3, 11; еңбек құндылықтары: 4, 5, 6, 7, 8, 12). Жоғары мәндер оқушы үшін оқу мен сыныптан тыс жұмыстарда жасалуы тиіс жағдайларды көрсетеді.

Қолдану бойынша ұсыныстар:

- дербестігі жоғары болса, таңдау мүмкіндігі бар тақырыптар мен рөлдерді ұсыну, нәтижелері ашық жобалар ұйымдастыру;
- құзыреттілік басым болса, кезеңдік тапсырмалар, жетістік критерийлері мен тұрақты кері байланыс беру;
- байланыстылық жоғары болғанда, тәлімгерлік және командалық форматтар, «тәрбиеші» немесе «волонтер» рөлдері тиімді;
- тұрақтылық құндылығы кезінде нақты ережелер мен болжамды мерзімдерді сақтау;
- қызмет құндылығы басым болса, әлеуметтік жобалар мен еріктілікке тарту;
- шығармашылық құндылығы жоғары болса, зерттеу және медиажобалар, сахналық және дизайн форматтарын ұсыну.

Этикалық ескертпелер: белгілер қоюдан аулақ болу, нәтижелерді тек әңгіме барысында талқылау, динамиканы бақылау (3–4 айдан кейін қайталап өткізу).

1.2.3. Қабілеттер/құзыреттер әдістемесі

Когнитивті және академиялық қабілеттерді, сондай-ақ негізгі және метапәндік құзыреттерді бағалауға бағытталған әдістемелер мектепке тереңдетілген оқытуды таңдаудан бастап жеке траекторияны орнатуға және мақсатты қолдауға дейінгі білім беру шешімдеріне қолдау көрсетеді. Оларды қолдану ұқыптылық пен қатаңдықты талап етеді: қызығушылық скринингтерінен айырмашылығы, мұндай құралдар өткізу шарттарына, нұсқаулардың тұжырымдалуына және түсіндіру әдістеріне сезімтал, өйткені олар баланың дайындық деңгейіне және әлеуетті оқу мүмкіндіктеріне әсер етеді. Халықаралық тәжірибеде мұндай өлшемдердің сапасы «Білім беру және психологиялық тестілеуге арналған стандарттармен» белгіленеді, мұнда қорытындылардың дұрыстығы, сенімділігі, әділдігі, әкімшіліктің біркелкілігі және этикасы басты назарда; стандартталған процедурадан кез келген ауытқу нәтижені бұрмалап, оны шешім қабылдауға жарамсыз етуі мүмкін [1]. Екі тілді ортасы бар мектептер үшін «Тесттерді аудару және бейімдеу бойынша ІТС нұсқаулары» да қолданылады: олар аударма шешімдерін құжаттауды, тұжырымдардың түсініктілігін тексеруді және жаппай қолданар алдында жергілікті нұсқаларды сынақтан өткізуді талап етеді [2].

Қабілеттерге бағытталған әдістердің теориялық «зәкірі» – қазіргі заманғы когнитивті қабілеттердің СНС таксономиясы (Cattell–Horn–Carroll). Ол жалпыланған домендерден (мысалы, икемді пайымдау, тілдік дағдылар, сандық қабілеттер) тар дағдыларға дейінгі когнитивті факторлардың ауқымын біріктіреді. Шолу жұмыстарында СНС бүгін тест құрастырушылар мен тәжірибешілер үшін ортақ тілдік негіз ретінде қызмет ететіні көрсетіледі, бұл әртүрлі әдістемелердің таразыларын салыстыруға және студенттердің күшті және «тар» профильдерін артық догматикасыз түсіндіруге мүмкіндік береді [3–4]. Мектеп ұжымы үшін бұл мынадай мәнге ие: «математикалық ойлау» немесе «тілдік құзыреттілік» әдістемесі қолданылғанда, шкаланың нақты қай СНС құрылымын көрсететінін түсіну және қорытындыларды осы қабілетті шынымен дамытатын оқу әрекеттерімен байланыстыру маңызды.

Құралдардың жеке класы – сауаттылықтың мазмұндық үлгілеріне (математикалық, оқу, жаратылыстану-ғылыми және т.б.) негізделген пәндік және академиялық бағалаулар. PISA-2022 сияқты халықаралық құрылымдар құзыреттілікке нақты талаптар қояды: бұл тек мазмұнды білу емес, процестерді меңгеру (нақты контексттерде тұжырымдау, қолдану, түсіндіру), сондай-ақ тасымалдау және пайымдау. Сондықтан мұндай бағалаулардың нәтижелері мектепке «дұрыс жауаптардың пайызын» емес, оқу жоспарында және сыныптан тыс жұмыстарда шешуге болатын дағдылар профильдері мен оқу олқылықтарын талқылауға мүмкіндік береді [5–7]. Мектеп ұқсас логика бойынша жергілікті пәндік шағын бағалауларды пайдаланғанда анықталған олқылықтарды нақты қолдайтын тәжірибелермен байланыстыра алады:

микромодульдер, мағыналық оқу тренингтері, пайымдау тапсырмалары мен модельдеу арасында «көпірлер» құру.

Барлық пайдалы қасиеттеріне қарамастан, қабілеттік және пәндік тестілерді кәсіптік бағдар беруде қолданудың шектеулері бар. Біріншіден, мұндай құралдар қатаң стандарттауды талап етеді: бірдей нұсқаулар, тең шарттар (аудитория, уақыт, материалдар), оқиғаларды нақты фиксациялау; онсыз қорытындылардың дұрыстығы күмәнді болады [1–2]. Екіншіден, кәсіптік бағдар беруді академиялық іріктеумен алмастыру қаупі бар: назар «қайда және қалай даму» орнына «кім күшті/әлсіз» деген бір реттік сұрыптауға ауысады. Халықаралық стандарттар жеке нәтижелерден алынған қорытындылар өлшеу дәлдігіне пропорционалды болуы керек екенін ескертеді: маңызы жоғары шешімдер сенімдірек деректерді және әдетте балама көздермен растауды қажет етеді [1]. Үшіншіден, кез келген тіларалық нұсқалар салыстырмалылықты дәлелдеуді талап етеді – әйтпесе айырмашылықтар қабілеттерді емес, тұжырымдар мен мысалдардың ерекшеліктерін көрсетуі мүмкін [2].

Мектепке арналған әдістемелік ұсыным қарапайым: мұндай әдістерді қалыпты және мақсатты түрде қолдану – маршрутты нақтылау, оқытуды қолдау режимін таңдау немесе тереңдетілген оқыту туралы шешім қабылдау қажет болғанда. Әрбір жағдайда білім алушыға және отбасына процедураның мақсаты, түсіндірудің шарттары мен шектері алдын ала түсіндіріледі; өткізгеннен кейін – нәтижелер әңгіме барысында талқыланып, түсінікті тілмен іс-әрекетке аударылады (қандай тақырыптарды «қатайту», тапсырмалардың қандай түрлерін жаттықтыру, қандай элективтер мен жобалар анықталған олқылықтарды жабуға көмектеседі). Егер әдістеме бейіндік олқылықтарды көрсетсе, мектеп оларды нақты білім беру қадамдарымен байланыстырады және қысқартылған қайталама диагностика арқылы динамиканы тексереді. Метапәндік құзыреттер үшін оқу әрекетінде өлшенетін және тапсырмалардың нақты түрлерімен қамтамасыз етілетін «дағдылар картасын» беретін халықаралық мазмұндық шеңберлерге (мысалы, PISA-2022-дегі шығармашылық ойлау және математикалық сауаттылық процестері) сүйену орынды [5–7]. Нәтижесінде қабілет және құзырет әдістемелері «сүзгі» емес, саналы таңдау жасау мен таңдалған траекторияны ойдағыдай меңгеру ықтималдығын арттыратын нақты педагогикалық баптау құралына айналады.

Мысалы: Мұғалімге арналған әдістеме: Экспресс-базалық құзыреттерді бағалау (30 минут)

Әдістеме 7–11 сыныптар үшін. Үш блокты бағалайды: оқу сауаттылығы (ЧГ), математикалық сауаттылық (МГ), метапәндік дағдылар/өзін-өзі реттеу (МН). Сабақ уақыты – 30 минут. Лицензия талап етілмейді, қағаз жүзінде немесе онлайн жүргізілуі мүмкін. Оқу бағытын нақтылауға арналған.

Форматы. Қатарынан орындалатын үш модуль: ЧГ (12 мин) – МГ (12 мин) – МН (6 мин). Жалпы лимит – 30 мин.

Материалдар. Басып шығару/онлайн нысан, жауап нысаны, таймер, шарттар журналы.

Масштаб. Әр модуль бойынша – 0–10 балл, жиынтық бейін – 0–30. Түсіндіру деңгейлері: негізгі (0–3), дамушы (4–6), сенімді (7–8), жетілдірілген (9–10).

ЧГ модулі – Оқу сауаттылығы (12 минут)

Мәтін А (инфографика + ескертпе)

«Мектеп экомарафоны “Таза аула”». Бір апта ішінде сынып макулатура мен пластик жинайды. Инфографика: дүйсенбі – 12 кг қағаз, сейсенбі – 18 кг, сәрсенбі – 10 кг, бейсенбі – 22 кг, жұма – 28 кг; пластик – тиісінше 5, 7, 6, 9, 11 кг. Жазбада: «Апта қорытындысы бойынша жалпы қайта өңделетін материалдардағы пластиктің ең жоғары үлесі бар сынып жеңеді» делінген.

Тапсырмалар

1. Қайта өңделетін материалдардың жалпы түсімі қай күні минималды болғанын белгілеңіз. (ДҮЙСЕНБІ/СЕЙСЕНБІ/СӘРСЕНБІ/бейсенбі/ЖҰМА).
2. Бейсенбіде сыныптың жалпы көлеміндегі пластиктің үлесін анықтаңыз (пайызбен, бүтінге дейін дөңгелектенеді).
3. Жеңімпазды анықтау үшін «пластиктің үлесі» неге «кг пластиктен» маңыздырақ екенін 1–2 сөйлеммен түсіндіріңіз.

Мәтін В (қысқаша мақала 120-150 сөз)

"Қалаға жол бойындағы екпелер не үшін қажет" - шаң, шу, температура және жаяу жүргіншілердің әл-ауқаты туралы дәлелдер; әсердің ағаш түріне және жолақ еніне байланысты екенін атап өту.

Тапсырмалар

4) Автордың негізгі тезисін жаз (1 сөйлем)

5) Мәтіндегі тезисті қолдайтын екі фактіні көрсет

6) Екпелердің әсері әлсіз болуы мүмкін шектеуді/шартты тұжырымдаңыз.

Дұрыс жауаптар және ұпайлар (ЖЖ, макс 10)

1. Сәрсенбі (кем дегенде 16 кг). - 1 ұпай.
2. Бейсенбі: 31 пластиктің 9-ы $\rightarrow \approx 29\%$. - 2 балл (29-30% рұқсат етілген).
3. Салыстырмалы шамалар идеясын дұрыс түсіндіру (абсолюттік кг-ға карағанда үлес/пайыз маңыздырақ). - 2 ұпай.
4. Дұрыс тезис (жол бойындағы екпелер жағдайды жақсартады/жағымсыз факторларды азайтады). - 2 ұпай.
5. Мәтіннен алынған кез келген екі растайтын факт. - $2 \times 0,5 = 1$ ұпай.
6. Шарты: ағаш түрі, тар жолақ, тығыз құрылыс, климат және с.с. - 2 ұпай.

3. МГМ модулі - Математикалық сауаттылық (12 минут)

Сюжет. Сынып сапарды жоспарлайды. Автобус 40 адамды қабылдайды. Билет құны - 600 теңге. Ұйымдастырушы онлайн сатып алу кезінде 10% жеңілдік ұсынады және ондағы билеттер санына қарамастан, әрбір сатып алу үшін 200 теңге брондау ақысын қосады.

Тапсырмалар

1. Егер әр оқушыға бір билеттен онлайн сатып алынса, әрқайсысы қанша төлейді?

2. Егер сынып барлық 40 билетті бір сатып алумен онлайн алса, жеңілдік пен бірыңғай төлемді ескергенде бір билеттің бағасы қанша болады?
3. Қайсысы үнемдірек: барлығын жеке-жеке алу ма, әлде бір сатып алумен алу ма? 1–2 сөйлеммен түсіндіріңіз.
4. Мұғалім 1,5 литрлік бөтелкелерден 8 литр су құймақ. Ең аз дегенде қанша бөтелке керек?
5. Жаяу жүру картасында 1 см 250 м-ге сәйкес. Мектептен саябаққа дейін 7,6 см. Нақты қашықтық қанша км? (ондыққа дейін дөңгелектеу).
Дұрыс жауаптар және баллдар (МГ, макс 10)
1. $600 \times 0,9 + 200 = 740$ тг. - 2 ұпай.
2. $(600 \times 0,9 \times 40 + 200) / 40 = (540 \times 40 + 200) / 40 = (21600 + 200) / 40 = 545$ тг. - 3 ұпай.
3. Бір сатып алу арзанырақ барлығына- белгіленген алымды бөлу үшін. - 2 ұпай.
4. $8 \div 1,5 = 5,33... \rightarrow 6$ бут. - 1 ұпай.
5. $7,6 \text{ см} \rightarrow 7,6 \times 250 = 1900 \text{ м} = 1,9 \text{ км}$. - 2 ұпай.

4. МН модулі - Метапәндік дағдылар/өзін-өзі реттеу (6 минут)

Нұсқаулық. Соңғы 2 аптада сіз туралы қаншалықты екенін белгілеңіз: 1 - "жоқ", 5 - "иә".

1. Мен үлкен тапсырманы қадамдарға бөлуден бастаймын және әр қадамның орындалу мерзімін белгілеймін.
2. Егер көңілім ауытқып кетсе, мен жұмысқа көп кідіріссіз оралуды білемін.
3. Тапсыру алдында мен чек бойынша жұмысты тексеремін-параққа.
4. Егер мен тақырыпты түсінбесем, көмек іздеймін: сұрақтар қоямын, оқулық / видео ашамын.
5. Қателіктен кейін мен өз шешімімді түзетемін.

МН сомасы (5-25 балл) $\rightarrow$ қайта есептеу 0-10: 5-10 $\rightarrow$ 1-3; 11-15 $\rightarrow$ 4-6; 16-20 $\rightarrow$ 7-8; 21-25 $\rightarrow$ 9-10.

5. Профильді түсіндіру және бағыттау

Негізгі (0–3): «микромодульдер» (15–20 мин) ұсыныңыз – мағыналық оқылым/пайыздар/масштабтар; бір аптаға чек-парақпен сүйемелдеу және қысқа мақсаттар.

Дамытушылық (4–6): тәжірибе арқылы бекіту – пайыздық тапсырмалар, графиктер, шағын мәтіндер мен деректері бар жобалар; «тең» тәлімгерлік.

Өзіне сенімді (7–8): топта көмекші/тәлімгер рөлін беру; тапсырмаларды күрделендіру (бюджет жоспарлау, дереккөз талдау, модельдеу).

Озат (9–10): конкурстар/олимпиадалар, ғылыми жобалар, профильге сай элективтер ұсыну.

Маңызды. Нәтижені жеке консультация барысында талқылаңыз; ұпайларды нақты қадамдарға аударыңыз. 6–8 аптадан кейін қайта қарау күнін белгілеңіз және қысқа сынақты қайталаңыз (ЧГ/МГ модульдерінен 2–3 тапсырма).

1.2.4. Әдістемелер кәсіби ақпараттандырылуы (мамандықтар әлемі туралы білім карталары)

Әдістемелердің кәсіби ақпараттандырылуы қолданбалы мәселені шешуге бағытталады: оқушының мамандықтар, салалар, білім беру бағыттары және еңбек нарығы талаптары туралы нақты нені және қалай түсінетінін анықтау. Қызығушылықтар мен қабілеттер әдістемелерінен айырмашылығы, мұнда өлшенетіні «маған ұнайтыны» немесе «мен не істей алатыным» емес, хабардарлық деңгейі мен идеялардың шынайылығы. Бұл деректер мансаптық білім беру бағдарламасының материалы болып қызмет етеді: сынып сағаттарының тақырыптарын таңдауға, кәсіптік сынама мен экскурсиялар күнтізбесін құруға, стендтер мен цифрлық топтамаларды жаңартуға, колледждермен, университеттермен және жұмыс берушілермен кездесулер мазмұнын нақтылауға көмектеседі. Халықаралық құрылымдар «мамандықтар, білім беру траекториялары және еңбек нарығы мүмкіндіктері туралы сапалы, өзекті ақпаратқа қолжетімділік» мәселесіне тікелей баса назар аударады – бұл мектептегі кәсіптік бағдар беру жүйесінің міндетті элементі (Gatsby Benchmark 2) [34], ал «эталондардың» өзін мектептер мансаптық білім берудің жұмыс негізі ретінде пайдаланады [35].

Мазмұндық тұрғыдан мұндай әдістемелер еңбек нарығы талдауы (LMI) және салалық трендтерге сүйенеді. LMI-ды білім беру және мансаптық кеңес беруге интеграциялау жөніндегі еуропалық нұсқаулықтар мектеп сауалнамалары мен «білім карталарын» тексерілген дереккөздермен байланыстыруды және ағымдағы өзгерістерге сәйкес сұрақтарды жүйелі жаңартуды ұсынады [34–36]. Негізгі логика қарапайым: оқушының нақты нені «көруге» қабілетті екенін (кәсіптер, рөлдер, талаптар, жалақы «шанышқылары», оқу траекториялары) өлшейміз, оны шындықпен салыстырамыз және білім беру қызметі арқылы тапшылықты реттейміз. «Фактілер өзегі» ретінде ұлттық/аймақтық LMI-порталдар мен ашық кәсіби базаларды пайдалану ыңғайлы. Орыс және қазақ тілдеріндегі материалдардың практикалық байламдары кәсіптердің ашық сипаттамалары және оқу-кәсіптік талаптармен байланысты: мысалы, O*NET OnLine және мансаптық навигация құралдары, мұнда кәсіптік профильдер дағдылармен, оқытумен және еңбек функцияларымен жүйелі байланыстырылған [37]. Өңірлер мен білім беру субъектілері деңгейінде мектептер мен мұғалімдерге арналған жинақталған LMI-парақтар жақсы жолға қойылған (типтік формат: өсу салалары, сұранысқа ие кәсіптер, аймақтық жалақы, дереккөздер және болжамдар) [33].

Негізгі әдістемелік шектеу – мазмұнның жоғары өзгермелілігі: сұрақтар мен дұрыс жауаптар тез ескіреді. Сондықтан бұл құралдар оқушыны жеке мағынада «диагностикалау» үшін емес, сынып/параллель деңгейінде мониторинг және мансаптық білім беру бағдарламасын басқару сигналы ретінде пайдаланылады. Ақылға қонымды жиілік – жылына бір рет, оқу жылының басында немесе ортасында: алдымен оқушылардың мамандықтар мен маршруттар туралы не білетінін/нені білмейтінін анықтаймыз, содан кейін олқылықтарды кәсіби сабақтар, кездесулер мен сынамалар арқылы жабамыз, ал жыл соңында не жақсарғанын қысқаша тексереміз. Мұндай циклділік

халықаралық тәсілдерге сәйкес келеді: мектеп кәсіби ақпаратқа қолжетімділікті, еңбек әлемімен нақты байланыстарды және білім беру шешімдерін неғұрлым жүйелі ұштастырған сайын, ақпараттандырылған таңдау мен білім берудің келесі кезеңіне сәтті өту мүмкіндігі соғұрлым жоғары болады (ЭЫДҰ Career Readiness) [33], ал тақырыптар «болашақ дағдылары» (жасыл және цифрлық трансформация, Outlook-шеңберлер) тұрғысынан өзектірек болады [33].

«Білім карталарын» өздері құрастырғанда энциклопедиялық артық жүктеуден аулақ болып, практикалық бағытты ұстанған жөн. Әрқайсысы «фактілерді тексеру» мен ақпаратты қолдануға арналған шағын кейстері бар 10–12 сұрақтан тұратын қысқа модульдер тиімді: «Ол қандай рөл атқарады...», «Қай траектория апарады...», «Мамандық сипаттамасындағы талап нені білдіреді...», «Тексеру үшін қандай LMI көздерін ашасыз...». Жергілікті контекстке сілтеме жасау үшін кесінділерді қолданыңыз: «біздің облыста/қалада не болып жатыр», «гипотезаны қай жерде жаттықтыру/тексеруге болады», «қажетті құзыреттерді қандай колледждер/университеттер береді», «қай жұмыс берушілерге экскурсия жасауға болады». Дәл осы «аймақтық микробағдарлама» мұндай әдістерді декларативті емес, пайдалы етеді – оны ұлттық/аймақтық LMI-порталдар, салалық бюллетеньдер және мектептің колледждер, университеттер және кәсіпорындармен серіктестігі негізінде құрастыру ыңғайлы [34–37].

Нәтижелерді түсіндіру кезінде құралдың шекараларын есте ұстау қажет. Кәсіби ақпараттандырылу қызығушылықтар мен қабілеттерді алмастырмайды: кәсіптер бойынша білімнің жоғары балы сәйкес траекторияның «келетінін» білдірмейді, ал төмен балл «есіктерді жабуға» себеп емес. Нәтижелер сынып/параллель деңгейінде бағдарламаны жоспарлау үшін, ал жеке деңгейде тек әңгімелесуге себеп ретінде оқылады («не білдім», «не түсініксіз қалды», «қандай дереккөздерді аштым»). Мектеп «болашақ туралы дұрыс/бұрыс» тілінен аулақ болып, ақпаратты іздеу және тексеру дағдыларына, сондай-ақ фактілерді өзінің «мен-профилімен» байланыстыра білуге басымдық береді. Бұл тәсіл халықаралық сапа шеңберіне де сәйкес келеді: мектептің рөлі – жай ғана «хабарлау» емес, сенімді дереккөздермен жұмыс істеуді және оларды нақты оқу жоспарымен салыстыруды үйрету (Gatsby Benchmark 2) [34], кәсіптердің жарамды әрі ашық негіздеріне сүйене отырып [30–31] және жергілікті LMI көздеріне тірек жасау [35].

Мысалы: Мұғалімге арналған әдістеме: Жыл сайынғы мониторинг кәсіби ақпараттандырылуы (12 сұрақ)

7-11 сыныптарға арналған құрал. Кәсіптер, салалық трендтер және білім беру бағыттары туралы хабардарлықты, сондай-ақ LMI көздері бойынша дағдыларды диагностикалайды. Жылына бір рет сынып/параллель деңгейінде мониторинг ретінде пайдаланылады. Қызығушылықтар мен қабілеттер әдістерін алмастырмайды.

1. Мақсаты мен форматы

Мақсат. Кәсіптік білім беру бағдарламасын (сынып сағаттарының тақырыптары) жоспарлау үшін студенттердің кәсіптер әлемі мен оқу

траекториялары туралы не білетінін және білмейтінін анықтау, кәсіптік сынамалар, серіктестермен кездесулер, материалдарды жаңарту).

Форматы. 12 тапсырма (нақты + шағынкейс- + дереккөздер). Уақыт 15-18 минут. Қағазда немесе онлайн өту. Тіл - қаз/орыс (баламалы нұсқалар).

Масштаб. 0-12 ұпай. Сынып деңгейіндегі интерпретация/параллельдер: тақырыптар бойынша дұрыс жауаптардың үлесі.

2. Тапсырмалардың мазмұны мен дұрыс жауапткілттері

А блогы. Рөлдер мен еңбек функцияларын түсіну (4 тапсырма)

1. *Кім немен айналысады?* Рөл мен қысқаша сипаттаманы байланыстырыңыз (біреуі артық).

- Рөлдер: Ақпарат-талдаушы (Data scientist), -Техник-зертханашы, медбике, -SMM-маман-, сәулетші.

- Сипаттамалар (аралас): А) Нормаларды ескере отырып, ғимараттардың көрнекі концепциялары мен сызбаларын әзірлейді. В) Нұсқау бойынша өлшеулер/талдаулар жүргізеді және журнал жүргізеді. С) Жарнамалық науқандар мен мазмұнды реттейді және басқарады әлеуметтік желілерде. D) Деректерді жинайды және түсіндіреді, модельдер мен есептер құрастырады. E) Хирургиялық операцияларды (артық) жүргізеді.

Дұрыс жауап: Сәулетші—А; Техникзертханашы—В; SMM—С; Ақпарат-талдаушы—D; "Хирург" артық. (1 ұпай)

2. *Бос орынға қойылатын талап нені білдіреді "hard/soft skills»?* Кез келген кәсіптің мысалында әрбір терминді қысқаша анықта.

Дұрыс жауап: hard - қолданбалы/техникалық дағдылар (құралдар, стандарттар, әдістер); soft - коммуникативтік/ұйымдастырушылық және т.б. тұлғалық дағдылар. (1 ұпай)

3. *Шағын-іс.* Мектептің медиа тобы жалпы тәжірибе дәрігерімен сұхбат жүргізеді. Сюжетке міндетті түрде қандай екі еңбек функциясы кіреді?

Дұрыс жауап: анамнезді алғашқы қабылдау / жинау; диагностика / жолдама; алдын-алу / кеңес беру; іс қағаздарын жүргізу (кез-келген 2 дұрыс). (1 ұпай)

4. *Цифрлық рөлдер.* "Деректер талдаушысы" - "әзірлеуші" немесе "деректер маркетингологы" функцияларына қайсысы жақын? 1 сөйлеммен түсіндір.

Дұрыс жауап: маркетингтік шешімдерге аналитиканы қолдану туралы айтатын болсақ, "деректер маркетингологына" жақынырақ; инженерлік деректерді талдау туралы пікірталас кезінде "әзірлеуші" делік. (дәйектемесі дұрыс болған жағдайда 1 балл)

Блок В. Білім беру бағыттары (4 тапсырма)

5) "Техник" мамандығына түсудің екі жолын ата-зертханашы" біздің аймақта: білім деңгейі және бағдарлама түрі.

Дұрыс жауап: колледж/TVETтісті- бейін бойынша бағдарламалар; содан кейін, қаласаңыз - қолданбалы бакалавриат/үздіксіз білім беру курстары (2 дұрыс нұсқа - 1 балл).

6. "Сәулетші" үшін профильді пәндерді және қабылдау кезінде пайдалы болатын портфолио түрін көрсетіңіз.

○ Дұрыс жауап: математика, сызу/бейнелеу өнері/композиция/инженерлік графика; шығармашылық портфолио сызбалармен/эскиздермен/макеттер бойынша. (1 ұпай)

7. "Дуальды оқыту" дегеніміз не және оның колледж студенті үшін артықшылығы неде?

○ Дұрыс жауап: кәсіпорындағы оқу мен тәжірибенің үйлесімі; артықшылығы - нақты тәжірибе, тәлімгер, жұмысқа орналасу мүмкіндігі. (1 ұпай)

8. 10-сыныпта медицинаға деген қызығушылығыңызды растағыңыз келсе, қандай екі қадам жасайсыз?

Дұрыс жауап: электив/олимпиада/биокружок; көлеңке/экскурсия/медициналық ұйымдардағы волонтерлік; талаптар бойынша университетпен/колледжбен кеңесу. (2 қадам - 1 балл)

С блогы. LMI және ақпарат көздері (4 тапсырма)

9) Кәсіптер мен талаптар туралы екі сенімді ақпарат көзін атаңыз (жалпыұлттық/халықаралық).

Дұрыс жауап: ресми кәсіптік базалар (мысалы, O*NET OnLine), жұмыспен қамтудың ұлттық порталдары/статистика, колледждердің/университеттердің оқу жоспарлары бар сайттары. (1 ұпай)

10. Егер сіз IT сұранысының болжамын білгіңіз келсе-өңірдегі мамандарды, бірінші кезекте қандай көздерді ашасың?

Дұрыс жауап: аймақтық LMI порталдар-/жұмыспен қамту орталықтары; салалық шолулар; Еңбек министрлігінің талдауы/статкомитеттің; технопарктердің жарияланымдары/АТкластердің- құрылымы. (1 ұпай)

11. Бос жұмыс орнында "жалақы деңгейі бағаға байланысты" деп жазылған. "Грейд" дегеніміз не?

Дұрыс жауап: құзыреттілікке/жауапкершілікке байланысты компанияның деңгейлік жүйесіндегі біліктілік деңгейі/позициясы. (1 ұпай)

12. Шағын-кейс "ақпаратты тексеру". Сен әлеуметтік желілерде "білімсіз аса табысты кәсіп" туралы роликті көрдің. Ақпаратты тексеру үшін қандай екі қадам жасайсыз?

Дұрыс жауап: мамандықтың сипаттамасын сенімді мәліметтер базасынан табу; талаптар мен оқытуды қарау; ресми ресурстардағы бос жұмыс орындарын / жалақыны тексеру; мамандандырылған колледжден / университеттен сұрау; пікірлерді / мақалаларды тексеру. (2 қадам - 1 балл)

3. Санау және нәтижелерді пайдалану

- Жеке баллды (0-12) "оқушыны бағалау" үшін емес, әңгімелесу үшін сылтау ретінде ғана пайдаланыңыз.

- Негізгі аналитика - сынып деңгейінде/параллельдерде: А/В/С блоктары бойынша дұрыс жауаптардың үлесі. Бұл мансаптық білім беру бағдарламасын жоспарлауға арналған тапшылық картасы.

Сыныпты оқудың мысалы: егер блоктағы орташа нәтиже С болса $< 50\%$, мектеп "LMI-ді қалай іздеуге және тексеруге болады" модулін өткізуі, стендтер мен сілтемелерді жаңартуы, жұмыспен қамту орталығымен/жұмыс берушімен кездесу ұйымдастыруы керек.

4. Өткізу регламенті және сапасы

- Бір сессия 15-18 минут, бірыңғай нұсқаулық, тең шарттар.
- Екі баламалы тілдік нұсқа (қаз/каз); іске қосар алдында - 8-12 оқушының түсініктілігін тексеру (танымдық сұхбат), түзетулерді бекіту.
- Әкімшілік журналы: күні, сыныбы, тілі, шарттары, оқиғалары.
- Сақтау орны: мектепке арналған жеке мәліметтер; жеке парақтар - 1 оқу жылы.

1.3. Мектеп шарттарына сәйкес әдістемелерді бастапқы іріктеу критерийлері

Әдістемелерді бастапқы іріктеу - бұл "ең танымал сынақты" таңдау емес, мектептің мақсаттарын, қолда бар ресурстарды және сапа мен қауіпсіздік талаптарын мұқият салыстыру. Іс жүзінде жеті критерий бойынша қозғалуы ыңғайлы, олардың әрқайсысы әдеттегі қателіктерден қорғайды және нәтижесінде уақытты үнемдейді.

Алдымен нысаналы мақсаты нақтыланады. Егер тапсырма әңгімені жылдам бастау және сыныпты жолдамалар бойынша бөлу болса, түсінікті есептері және қысқа орындалу уақыты бар скринингтер қолайлы. Егер гипотезаларды нақтылау және салдары бар шешімдерді қабылдау қажет болса (негізгі пәндер, жеке траектория), неғұрлым сенімді және мағыналы негізделген әдістер қажет, ал нәтиже тек әңгіме барысында талқыланады. Кеңес беру үшін кері байланыс материалдары мен оқыту жағдайлары қосымша маңызды, өйткені ұсыныстың сапасы тек мыналарға байланысты емес сандар, сонымен қатар мұғалім оларды іс-әрекетке қалай аударатыны туралы. Мұндай шектеулер "Білім беру және психологиялық тестілеу стандарттарына" тікелей сәйкес келеді, мұнда құралдың мақсаты рұқсат етілген өлшеу дәлдігімен және интерпретация шекараларымен байланысты [1].

Әрі қарай тілдік қолжетімділік бағаланады. Мектеп қолданатын әдістемелер қазақ және орыс тілдерінде бірдей түсінікті болуы керек. Егер дайын баламалы нұсқасы болмаса, мектеп бейімделудің минималды циклін жоспарлайды: қосарланған аударма, кері аударма, когнитивті сұхбат және пилоттық - ең болмағанда параллель деңгейінде - барлық түзетулерді ескере отырып. Бұл тәртіпті Халықаралық тестілеу комиссиясы белгілейді және тілдік топтар арасындағы тармақтарды түсінудегі жүйелі қателіктерден және біржақтылықтан қорғайды [3].

Үшінші қадам - лицензиялау және пайдалану шарттары. Құралдардың бір бөлігі еркін қол жетімді, бір бөлігі сатып алуды, жазылуды немесе шарттарды келісуді талап етеді. Әңгіме тек басып шығару және көшіру құқығы туралы ғана емес, сонымен қатар кілттерді, таразыларды және өңдеу бағдарламаларын сақтау тәсілдері туралы болып отыр. Еуропалық EFPA моделі мектепке әр әдістеменің құқықтық мәртебесінің қысқаша сипаттамасын (иесі кім, қандай шектеулер, материалдарды қайда сақтау керек), сондай-ақ пайдаланушының біліктілік талаптарын түсінуді ұсынады. (кім басқаруға және түсіндіруге құқылы) [38]. Бұл авторлық құқық иелерінің кездейсоқ бұзушылықтар мен шағымдар қаупін азайтады.

Төртінші критерий - уақыт шығындары. Өту, өңдеу және кері байланыс уақыттары оқу цикліне сәйкес болуы керек: скринингке арналған бір сабақ, есептерді дайындаудың ақылға қонымды мерзімдері, әңгімелесу үшін алдын ала жоспарланған "терезелер". Әйтпесе, тіпті жақсы техниканың өзі шамадан тыс жүктеме көзіне айналады және мағынасын жоғалтады. Стандарттар мынаны атап көрсетеді: әкімшіліктің шарттары мен ережелері қорытындының жарамдылығының бір бөлігі болып табылады; егер мектеп ұсынылған тәртіпті сақтай алмаса, нәтижені қолдану мүмкіндігі шектеулі деп санау керек [1].

Бесінші - мектеп ресурстары. Компьютерлік сыныптың және интернеттің болуы, басып шығару және сканерлеу мүмкіндіктері, деректерді енгізуге және енгізуге көмектесуге дайын мұғалімдер саны, - бұл алдын ала ескеру қажет нақты шектеулер. Егер техника барлық параллельдерде болмаса, аралас жиынтықты таңдаудың мағынасы бар: ыңғайлы жерде онлайн-формалар, ал басқа жағдайларда қолмен енгізілетін қағаз бланкілері. Үшін ресурстары төмен мектептер үшін аса қысқа скринингтер мен бетпе-бет хаттамалық сұхбаттар орынды, мұнда құндылықты жасайтын құралдың ұзындығы емес, кері байланыс сапасы.

Алтыншы - мектеп цикліне ену. Әдістеме кәсіптік бағдар беру іс-шараларының күнтізбесінде "қону нүктесіне" ие болуы керек, мыналармен байланысты болуы керек кәсіптік сынама-лармен, колледждермен/университеттермен кездесулермен және сынып сағаттарымен. Халықаралық бағдарлар - Gatsby Benchmarks және ЭЫДҰ-ның мансаптық дайындық материалдары - диагностика іс-әрекетке тікелей әкелген кезде нәтиже беретінін көрсетеді: жұмыс берушілермен кездесулер, тәлімгерлік, зерттеу және жобалық тапсырмалар, жаңарту элективтердің және кәсіптік сынама [38–40]. Сондықтан құралды таңдамас бұрын да мектеп нәтижелердің қалай пайдаланылатынын және оларға қайтару қашан болатынын жоспарлайды.

Жетінші өлшем - этикалық талаптар мен деректерді қорғау. Барлық әдістемелер ақпараттандырылған келісім негізінде қолданылады; мектеп нені және қанша сақтайтынын, кімнің рұқсаты бар екенін, аналитика үшін деректерді қалай иесіздендіретінін алдын ала анықтайды. Бұл формальдылық емес: "Дербес деректер және оларды қорғау туралы" Қазақстан Республикасының Заңы деректердің құрамы мен көлемін барынша азайтуға, өңдеудің қолжетімділігі мен ашықтығын шектеуге, заңды мақсатқа міндеттейді.41]. Халықаралық стандарттар әділдікті, өтудің тең шарттарын және білім алушылардың құқықтарын құрметтеуді бөлек белгілейді [1]; екі тілді ортада ол сондай-ақ бөлек баламалы нұсқаларды және топтар үшін бірдей нұсқауларды білдіреді.

Одан шығу жолында "жеті сатылы" сүзгі мектебі балалар мен ата-аналарға түсінікті, құқық пен этиканы құрметтейтін және іс-қимыл бағдарламасына енгізілген, жай ғана ұнатып қоймай, оның жағдайында нақты жұмыс істейтін әдістердің қысқаша тізімін алады.

2. Бейімделу рәсімдері және валидация өлшемшарттары

2.1. Этикалық және құқықтық негіздер

Мектептегі кәсіптік бағдар беру диагностикасы қарапайым қағидаға негізделеді: әрбір білім алушының жеке ақпаратты құрметтеуге, білуге және қорғауға құқығы бар. Бұл этикалық ұстаным ғана емес, сонымен қатар халықаралық тестілеу стандарттары мен Қазақстан Республикасының дербес деректер туралы заңнамасы аясында әрекет ету мектептің міндеті.

Бірінші тірек блок - ақпараттандырылған келісім. Кез келген әдістемені орындамас бұрын білім алушы (және егер бала кәмелетке толмаған болса, заңды өкілі) мақсаттар, процедуралар, ықтимал қолайсыздықтар, кері байланыс ережелері және жеке деректермен жұмыс істеу тәртібі туралы түсінікті түсініктеме алады. Келісім нысаны оқыту тілінде болуы керек (қаз/орыс), кәсіби жаргонсыз жазылған және жағымсыз салдарсыз бас тарту құқығын қамтамасыз етеді. Бұл тәсіл "Білім беру және психологиялық тестілеу стандарттарына" (AERA/APA/NCME) сәйкес келеді, олар тестілердің негізділігі, сенімділігі, әкімшілігі және әділдігі критерийлерін, соның ішінде қатысушымен дұрыс қарым-қатынасты анықтайды [1], сондай-ақ "Білім берудегі әділ тестілеу тәжірибесінің кодексі" (APA), мұнда тестілерді әзірлеушілер мен пайдаланушылардың тестілеушілер алдындағы жауапкершіліктері барынша анық көрсетілген [2]. Қазақстан Республикасының мектептері үшін бұл заң талабымен толықтырылады: дербес деректерді жинауға және өңдеуге тек заңды мақсат болған жағдайда, деректердің ең аз құрамы болған жағдайда және субъектінің (немесе оның заңды өкілінің) келісімімен, құпиялылықты қамтамасыз ету және қолжетімділікті шектеу кезінде ғана рұқсат етіледі. [41].

Екінші блок - деректерді азайту және мақсатты пайдалану. Мектеп тек білім беру мақсатына қажетті деректерді жинайды (диагностика → кері байланыс → білім беру қадамдары), оларды шектеулі уақыт ішінде сақтайды және жауапты тұлғалар тобына қолжетімділікті шектейді. Жеке есептер оқу жылынан кешіктірілмей сақталады (егер жергілікті заңда өзгеше көзделмесе), параллельді/мектепті талдау үшін иесіздендірілген мәліметтер қолданылады. Қол жеткізу режимдері, мерзімдері және сақтау орны жергілікті ережелерде белгіленуі керек. Бұл талаптар Қазақстан Республикасының "Дербес деректер және оларды қорғау туралы" Заңынан (заңдылық, пропорционалдылық, қауіпсіздік қағидалары, субъектінің қол жеткізу/түзету құқықтары) тікелей туындайды. [41], сондай-ақ ЭЫДҰ-ның құпиялылықты қорғау жөніндегі нұсқаулықтарына сәйкес келеді (минимизация, мақсатты шектеу, қауіпсіздік, ашықтық) [42]. Тәжірибелік бағдарлау үшін құқық қолдану саласындағы заманауи шолулар да пайдалы (тізілімдердің құрылымы, оператордың/мәліметтер базасының иесінің рөлі, трансшекаралық трансферт), олар Қазақстан Республикасының қолданыстағы талаптарын қорытындылайды және олардың қалай жүзеге асырылатындығын көрсетеді. операциялық жүйеге келтіру ұйымдарда [43].

Үшінші блок - кемсітпеушілік пен әділдік. Мектеп барлық топтардың әдістемелерден өтуі үшін тең жағдайларды қамтамасыз етуге міндетті: оқыту тілі, жынысы, денсаулығына байланысты шектеулердің болуы немесе арнайы білім беру қажеттіліктерін қанағаттандыру. Бұл қазақ және орыс тілдеріндегі баламалы нұсқаларды, бірдей нұсқаулықтар мен өткізу шарттарын, ал ЕББ бар білім алушылар үшін - өлшем мағынасын өзгертпейтін тапсырмаларды ұсынудың қолжетімді нысандарын білдіреді. Халықаралық стандарттар әділеттілік тек құралдың ғана емес, сонымен қатар процедуралардың да қасиеті екенін атап көрсетеді: мысалдар мен сөздіктерді таңдаудан нәтижелерді интерпретациялауға дейін [1] және "Тестті аудару және бейімдеу бойынша ІТС нұсқаулары.

2.2. Қадамдық бейімделу процедурасы (үшін қаз/орыс және аймақтық контексте)

Кез келген әдістемені бейімдеу - бұл басқарылатын процесс: команданы дайындау мен ұшқышқа ауысудан бастап, ең аз психометрика және түсінікті есептері бар "мектеп" нұсқасын шығару. Біз "Білім беру және психологиялық тестілеуге арналған стандарттарға" (AERA/APA/NCME) сүйенеміз, мұнда жарамдылық қорытындылардың негізділігі және нәтижелерді пайдалану тәсілі ретінде қарастырылады, сондай-ақ "Тесттерді аудару және бейімдеу бойынша ІТС нұсқаулары" (екінші басылым) аудармаға, баламалылықты растауға, әкімшілендіруге, интерпретациялауға және құжаттамаға кезең-кезеңімен қойылатын талаптарды ұсынады [1-2].

Қадам 1. Дайындық. Мектеп жұмыс тобын құрады: педагог-кәсіптік бағдар беруші, мектеп психологы, әдіскер, аудармашы(лар), 1-2 пән мұғалімдері және әкімшілік өкілі. Топ мақсатты сыныптарды, форматты (қағаз/онлайн), қолдану жиілігін және рөлдерді нақтылайды. Бұл кезеңде пайдалану мақсаттары мен интерпретацияның шекаралары - "Стандарттардың..." талабы бекітіледі, онсыз қолданудың негізділігі күмән тудырады [1].

Қадам 2. Аударма және мәдени бейімделу. Екі тілді орта үшін біз "қос тәуелсіз аударма → үйлестіру → кері аударма → когнитивті сұхбат → пилоттық нұсқа" процедурасын қолданамыз. Мұндай бағыт ІТС-гид желілеріне сәйкес келеді (алты блоктағы 18 ұсыныс, соның ішінде "Scoring & interpretation" және "Documentation") және кеңінен қолданылатын TRAPD/WHO үлгілеріне: бірнеше мамандардың аудармасы, рецензиялау, арбитраж, тесттің алды когнитивті сұхбаттармен және барлық шешімдердің міндетті құжаттамасымен [2-5]. Когнитивті сұхбат - әр тілде 8-12 оқушымен "дауыстап оқылған ойлар" атты қысқаша әңгімелер - тұжырымдардың бірдей түсінілетініне және екіұштылық тудырмайтынына көз жеткізуге көмектеседі; классикалық нұсқаулықтар (Willis) "дауыстап айту" техникасын және түсіну мен түсіндіруді тексеруге арналған мақсатты сұрақтарды сипаттайды [6-8].

Қадам 3. Пилоттау. Ұшқыштың минималды мақсаты - процедураның "өткізгіштігін" тексеру және таразыларды өрескел реттеу үшін бастапқы деректерді жинау. Бір тілге/трекке кем дегенде ~ 100 оқушыны қамту

ұсынылады; егер мектеп саны аз болса - кем дегенде 60 (параллельдерді біріктіру). Орындалу уақыты, проблемалық тапсырмалар/сұрақтар, қатысушылардың түсініктемелері және т.б. жазылады әкімшінің бақылаулары. Мұндай тесттің алды TRAPD/WHO-да түсініктілік пен эквиваленттіліктің дәлелі ретінде ұсынылған [44-46].

Қадам 4. Психометриялық талдау (мектеп үшін минимум).

- Сенімділік. Ішкі консистенция (α/ω) скринингтер үшін $\geq 0,70$ деңгейінде; кеңейтілген жеке интерпретация үшін $\geq 0,80$ жақсырақ [1-2, 47-48].
- Құрылымы. Шкалалардың теориямен логикалық байланысын тексереміз: тармақ- күтілетін масштабты корреляциялараралық байланыстар; құзыреттер болған жағдайда - пилоттық деректер бойынша жеңілдетілген CFA [1-2].
- Тұрақтылық. Тест-ретест арналған кіші іріктемеге $r \geq 0,70$ көрсеткішімен 2-4 аптадан кейін 30-50 адам [47-48].
- Әділдік. Орташаларды/үлестірімдерді топшалар бойынша салыстырамыз (оқыту тілі, жынысы, аймағы); түсініксіз ауытқулардан аулақ боламыз. Маманның қатысуымен - DIF скринингі немесе инварианттылықты қарапайым тексеру (TRAPD/ITC) мұндай тексерудің көптілді ортада міндетті екендігін көрсетеді) [2; 46].
- Рәсімдік нормалар. Мектептегі скринингтер үшін 10-25 минут ақылға қонымды; жетілдірілген әдістер үшін - 30-45 минут. Бұл "нормалар" емес, "Стандарттар..." шеңберінде әкімшіліктің сапасын және қорытындының дұрыстығын сақтауға көмектесетін эталондар [1-2].

Қадам 5. Өңдеу және қорытындылау. Пилоттың қорытындысы бойынша түсініксіз тұстарды қайта жазамыз, әлсіздерін (төмендерін) жоямыз кемсітушілік/ жүктеме), көшірмелерді алып тастаймыз, нұсқаулықтар мен мысалдарды нақтылаймыз. Нұсқаулық толықтырылады: түсіндірудің мақсаттары мен шектеулері, ұсыныстарды тұжырымдау мысалдары, оқушыға/ата-анаға және сынып жетекшісіне есептерді дайындау ережелері - орысша және қазақша нұсқаларында (ITC құжаттамасына және бірдей қолжетімді интерпретацияға қойылатын талаптар) [2, 46].

Қадам 6. Құжаттау. Біз жинақты шығарамыз: әдістеменің төлқұжаты (соңғы нұсқасы, тілдері, күні), бейімделу хаттамасы (кім/не/қашан, даулы тұжырымдар мен шешімдер кестесі), пилоттық есеп (үлгі, шарттар, сенімділік/жарамдылық көрсеткіштері), ақпарат үлгілері және келісімдер. Мұндай пакет ITC талаптарынан және процестің ашықтығы мен қайталанғыштығына қойылатын "... стандарттарынан" тікелей туындайды [1-2].

RIASEC құралдары үшін профильді ресурстармен (мысалы, O *NET нұсқаулықтары) қосымша тексереміз Interest Profiler): терминдердің дұрыстығы, қызмет салаларының сипаттамаларына және есептердің логикасына сәйкестігі "профиль → білім беру әрекеттері/мансаптық навигация" [49-50]. Бұл мектептегі қолдануда теориялық және операциялық негізділікті сақтауға көмектеседі.

2.3. Мектеп тәжірибесіне арналған валидация критерийлері

Мектеп қабырғасында кәсіби диагностикада жарамдылық әдістеменің нәтижелері шын мәнінде ол қолданылатын нақты білім беру шешімдерін қабылдауға көмектесетіні үшін "дәлелдер мен дәлелдер жиынтығы" ретінде түсініледі. Халықаралық стандарттар мыналарды атап көрсетеді: жарамдылық - бұл тесттің "жалпы" қасиеті емес, қорытындылардың негізділігі және нәтижелерді берілген контексте пайдалану тәсілдері; бұл жағдайда дәлелдеу көздері әртүрлі болуы мүмкін - мазмұннан сыртқы көрсеткіштермен байланыстарға дейін теорияның сәйкестігіне дейін [1]. Мектептегі тәжірибе үшін ақылға қонымды "минимум" жеткілікті, оны аймақтық сарапшылар мен серіктестердің қолдауымен мектеп ұжымы жинай алады.

Мазмұндық жарамдылық бірінші және ең практикалық қабат болып табылады. Бұл жерде мектеп "Әдістеменің мазмұндық өрісі біз өлшегіміз және қолданғымыз келетін нәрсемен сәйкес келе ме?" деген сұраққа жауап береді. Процедуралық тұрғыдан бұл тармақтар мен шкалалардың аймақтық экономиканың білім беру мақсаттары мен бейіндеріне сәйкестігін сараптамалық бағалау арқылы жүзеге асырылады: тақырыптардың, құзыреттердің және салалық нұсқаулықтардың тізімі жасалады, содан кейін тәуелсіз топ (әдетте 3-5 адам: пән мұғалімі, кәсіптік бағдар беруші, колледж/университет/жұмыс берушінің өкілі) қамтудың өзектілігі мен толықтығын бағалайды, сондай-ақ олқылықтар мен мәдени-тілдік тәуекелдерді атап өтеді. Бұл тәсіл "Білім беру және психологиялық тестілеудің стандарттарына" толығымен сәйкес келеді (evidence based on test content) [1] және заманауи мазмұнды тексеру әдістемесі (CVR/CVI), онда сараптамалық шолудың ашық процедуралары мен сарапшылардың келісім шектері сипатталған [51–53]. Кеңестің құрамын, бағалау критерийлерін және қабылданған түзетулерді құжаттау маңызды - бұл қайталану мен сенімділікті арттырады.

Критерийлердің жарамдылығы мектеп ақылға қонымды түрде күтетін сыртқы көрсеткіштермен байланыстарға жауап береді. Мысалы, егер мүдделер әдістемесі бастапқы таңдау үшін пайдаланылса элективтердің, онда қосулы кіші іріктемеге оның ауқымындағы студенттер нақты таңдаумен байланысты болуы керек кәсіптік курстар және тиісті тәжірибелерге қатысу арқылы; егер білім беру құзыреттілігін шағын бағалау қолданылса, оның нәтижелері сәйкес оқу тапсырмаларындағы (жоба, модуль, олимпиада) табысты болжауы керек. Стандарттар мұны "басқа айнаымалылармен қарым-қатынасқа негізделген жарамдылықтың дәлелі" ретінде тұжырымдайды және мұндай байланыстарды репрезентативті түрде тексеруді ұсынады кіші іріктемеге, түсіндірудің шектеулерін ескере отырып [1]. Мектеп үшін қарапайым, бірақ дұрыс салыстырулар жеткілікті: "күтілетін жақын" топтар арасындағы орташа мәндердің корреляциясы мен айырмашылықтары (мысалы, таңдалған элективтер профиль сызығы бойынша) деректердің практикалық бақылауларға қайшы келетінін көру үшін.

Конструктивтік жарамдылық әдістеменің құрылымын ол сүйенетін теориямен сәйкестендіруді талап етеді. Егер құрал RIASEC-бағдарлы деп мәлімделсе, шкалалар мүдделердің логикалық үйлесімді профилін құруы

керек, ал деректер болған жағдайда күтілетін факторлық профильді растауы керек/циркумплексті құрылымын (Голланд алтыбұрышы) [49; 54]. Мектеп деңгейінде бұл ең аз болуы мүмкін: барабар тармақтық-шкалалық корреляциялар және түсінікті аралық қарым-қатынастар (мысалы, көршілес RIASEC-"қарама-қарсы" қарағанда бір-біріне жақынырақ шкалалар); мамандар болған жағдайда - пилоттық деректер бойынша бір факторлы/көп факторлы растайтын модельдер. Бұл жерде "зертханалық дәлдікке жету" маңызды емес, керісінше таразылардың логикасы теория мен практикаға қайшы келмейтініне, ал тіл мен мысалдар қажетті мағынаны дұрыс "ұстайтынына" көз жеткізу [1].

Пайдалану жарамдылығы - бұл "нақты мектептегі жарамдылықты тексеру": есептер мен ұсыныстар оқушыға, ата-анаға және сынып жетекшісіне қаншалықты түсінікті; оларды оқу жоспарының қадамдарына қаншалықты айналдыруға болады. Бұл компонент әкімшілік, есеп беру және коммуникацияның ұйымдастырылуымен тікелей байланысты. Әділ тестілеу тәжірибесі кодексі (APA) және "Стандарттар" сынақ пайдаланушыларынан мақсаттар, шектеулер, процедуралар және интерпретациялар туралы нақты ақпаратты алуды және нәтижелерді дұрыс түсінуге және пайдалануға болатын пішінде ұсынуды талап етеді [1, 2]. Бұл іс жүзінде мынаны білдіреді: ұшқышта мектеп тек сандарды ғана емес, сонымен қатар фокус-топтардағы (оқушылар/ата-аналар/сынып жетекшілері) есептердің "өткізгіштігін" тексереді, түсініксіз тұжырымдарды жазады, ұсыныстарды қайта жазады. іс-әрекет тілі ("қайсысыэлективтер/үлгілер/Х күніне дейінгі қадамдар") және бұл қадамдар мектеп пен аймақтық инфрақұрылымда нақты қолжетімді екеніне көз жеткізіледі. Егер есеп жоспарға "қонбаса", қолданудың дұрыстығы күмән тудырады - тіпті жақсы психометриямен.

Нәтижесінде мектеп үшін дәлелдемелердің ең аз пакеті келесідей болады: (а) келісілген түзетулері мен негіздемесі бар мазмұнды сараптама хаттамасы; (б) сыртқы көрсеткіштермен байланысы туралы қысқаша есепкіші іріктемеге (немесе сандық тексеру қиын болса, пайдалану жағдайлары); (с) мектеп деңгейіне пропорционалды "құрылымдық" тексеру нәтижелері (шкала логикасы, негізгі байланыстар, мүмкіндігінше қарапайым CFA); (d) түзетулері бар есептердің түсініктілігі мен қолданылуын тексеру. Барлық төрт бағыт мансап құралдарын жасаушылардың халықаралық стандарттары мен тәжірибесіне сүйенеді, соның ішінде O*NET отбасы, мұнда RIASEC теориясы мен "профиль → мансап әрекеттері" шоғыры нұсқаулықтар мен қоғамдық ресурстар деңгейінде құжатталған [1-2; 49–54].

Рәсімді жүргізу үлгісі

Мектеп үшін ең қарапайым және мүмкін болатын жағдайдан бас тартайық - "бір оқу семестрінде жаңа қызығушылық әдістемесі біздің 8-10 сыныптарымызға сәйкес келетінін тексереміз". Төменде ең аз ресурстары бар кәдімгі мектеп сияқты тірі мысал келтірілген.

Қыркүйек айының басында педагог-кәсіптік бағдар беруші ол шын мәнінде бір сабақта жүзеге асырылатын және балалармен талқыланатын құралды таңдайды - түсінікті есеппен 10-15 минут ішінде қызығушылықтарды

экспресс-скрининг. Директор қысқаша бұйрық шығарады: ұшқыштың мақсаты - әдістеменің оқу шешімдерін қабылдауға көмектесетінін түсіну; мерзімдері - қыркүйек–желтоқсан; жауаптылар - кәсіптік бағдар беруші, сынып жетекшілері, мектеп психологы. Кәмелетке толмағандардың ата-аналарының келісімі форманың екі тілдік нұсқасы бойынша алдын ала жиналады (қаз/орыс).

Бірінші апта мазмұнды тексеруге кетеді. Кәсіптік Бағдар беруші шағын кеңесті жинайды ның үш–бес адам: бір тәжірибелі пән бойынша (математика/тіл), мектеп психологы, колледж немесе университет өкілі-серіктес. Басқарманың әрбір мүшесіне "Бұл біздің оқу мақсаттарымызға және аймақтық еңбек үлгісіне қаншалықты сәйкес келеді?" деген сұрақпен таразылар мен мәлімдемелердің басып шығарылған нұсқасын алады. Артық деген не? Не жетіспейді?" Ескертулер тікелей бланкіде жазылады: түсініксіз сөздер маркермен белгіленеді, нақтырақ сөйлем әрбір даулы тармаққа жатқызылады. Бір күннен кейін олар қысқа жиналысқа жиналады, түзетулерді келіседі және ұқыпты түрде қайта жазылған мәлімдемелермен және оқушыға арналған қысқаша нұсқаулықпен сауалнаманың "мектеп" нұсқасын бекітеді. Бұл мектеп форматындағы мазмұндық негізділік: біз "теорияны ойлап таппаймыз", бірақ біз білім беру шешімдерінде нені қолданғымыз келетіні туралы нақты сұрайтынымызға көз жеткіземіз.

Екінші аптада тілдің түсінікті болуын қамтамасыз ету үшін аспап екі сыныпта (әрқайсысы бір орыс және қазақ тілінде) сыналады. Кәсіптік Бағдар беруші нұсқаулықты оқиды, балалар сауалнаманы толтырады, содан кейін бес ерікті бір сұраққа дауыстап жауап береді: "Сіз бұл тармақты қалай түсіндіңіз? Онда сіз нені өзгертер едіңіз?" Егер түсініксіздіктер анықталса, тұжырымдар тағы бір рет өзгертіледі. Бұл бір сабақты қажет етеді және мектепке ұғымдардың мағынасы екі тілде бірдей оқылатынына сенімділік береді.

Әрі қарай, мектеп ұшқыштың өзін жүргізеді: үш параллель (мысалы, 8-10 сыныптар), барлығы 120-ға жуық қатысушы. Шарттары қарапайым және бірдей: бір нұсқау, аудиториядағы тыныштық, нақты уақыт, оқушы таңдауы бойынша екі тіл. Кәсіптік Бағдар беруші сабақтан кейін бірден ол әрқайсысына екі беттік есеп береді: қызығушылық профилі түсінікті түрде және алты апта ішінде ең жақын үш қадам (электив, үйірме/жоба, бір кәсіптік сынақ немесе күні мен байланысы көрсетілген экскурсия). Үстінде сынып деңгейі жалпы іс-шараларды жоспарлау үшін "қызығушылық картасымен" жиынтық кесте жасалады.

Тәжірибемен қатар "мектептегі" жарамдылық дәлелдері жинақталады. Ең қарапайымы - нақты шешімдермен күтілетін байланыстарды тексеру: арқылы алтыдан сегізге дейін апта кәсіптік бағдар беруші "әлеуметтік" бағыт бойынша жоғары балл жинаған балалардың қайсысы еріктілер клубына немесе "адам-адам" мамандандырылған іс-шараларына, ал "ғылыми-зерттеу" үйірмесіне немесе жаратылыстану ғылымдары жобасына шынымен жазылғанын салыстырады. Бұл тексеру үшін жиынтық кесте жеткілікті: таңдалған элективтер, қатысқан сынамалар, үйірмелерге қатысу. Егер "сурет" кездейсоқтан гөрі жиі сәйкес келсе, әдістеме пайдалы сигнал береді және бұл

критериалды жарамдылықтың мектептегі шынайы растауы. Сонымен бірге мұғалім таразылардың логикалық байланыстылығына қарайды: қызығушылықтың көршілес бағыттары қарама-қарсы бағыттарға қарағанда жиірек "бірге жүруі" керек; тармақ-масштабты байланыстар "сәтсіздікке" ұшырамауы керек. Бұл жалпы бақылау конструктивтік мектеп деңгейіндегі жарамдылық: таразылар теория уәде еткендей әрекет етеді және білім алушылар олар оларды біз ойлағандай дәл оқиды.

Соңғы жанау - нәтижелердің нақты коммуникациядағы жарамдылығы. Кәсіптік Бағдар беруші екі қысқа фокус-топты біріктіреді: бес–жеті оқушылар мен бес–жеті ата-аналардың. Кездесуде қатысушыларға үш нақты, иесіздендірілген есептер беріледі және олардан сұралады: не түсінікті, не түсініксіз, қандай сөздер біздің қалада/ауданда қандай ұсыныстарды орындау қиын екендігі "төте жолдар" болып көрінеді. Бір сағаттың ішінде нақты ұсыныстарды жинауға болады: жаргонды ауыстыру, "алты апталық қадамдар" үлгісін қарапайым тілмен қайта жазу, жергілікті үйірмелер мен колледж байланыстарына сілтемелер қосу. Осындай "сынақтан" кейін мектеп есептің қорытынды нұсқасын шығарады және ережені бекітеді: есеп тек қысқа әңгімемен және нақты іс-қимыл жоспарымен бірге беріледі.

Желтоқсан айында семестр қорытындысы бойынша топ төрт беттен тұратын бір ықшам құжатты рәсімдейді. Онда ұшқыштың мақсаты мен мерзімі, сараптамалық кеңестің құрамы және келісілген редакцияланған тұжырымдамалар, қамту және өткізу шарттары, қарапайым кесте "күтілетін байланыстар ↔ оқушылардың нақты қадамдары", есептер адресаттарға түсінікті ме деген қорытынды, ең бастысы, мектеп бұдан әрі не істейтіні: әдістемені жыл басындағы скрининг ретінде қалдыру, оның нәтижелерін іріктеу үшін пайдалану элективтердің және кәсіптік сынама, тілді жылына бір рет қарап шығыңыз және алты–сегіз аптадан кейін жеке жоспарларға міндетті түрде оралыңыз. Бұл процедура күрделі статистиканы және сыртқы мердігерлерді қажет етпейді: ол кәдімгі мектеп цикліне сәйкес келеді, мектеп стандарттары бойынша жеткілікті жарамдылық дәлелдерін береді және нәтижелерді бірден нақты оқу қадамдарына айналдырады.

2.4. БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының Адам капиталын дамыту және кәсіби бағдар беру орталығы әзірлеген «Қабілеттердің икемді профилі: сенің мансаптық портретің» атты бейімделген және валидтендірілген әдістеме

2025 жылы БІ. Алтынсарин атындағы Ұлттық білім академиясының Адам капиталын дамыту және кәсіби бағдар беру орталығының қызметкерлері білім алушылардың қабілеттерін айқындауға арналған DeBruce Foundation (АҚШ) әзірлеген Agile Work Profiler (AWP) халықаралық әдістемесінің диагностикалық құралын таңдады. Оның «Қабілеттердің икемді профилі: сенің мансаптық портретің» деп аталатын бейімделген нұсқасы апробациядан өтті. Әдістеме қазіргі жағдайда өзекті, өйткені ол еңбек нарығындағы белгісіздік пен өзгерістер жағдайында жоғары маңызы бар жұмсақ құзыреттерді айқындауға және дамытуға бағытталған.

Бейімдеу әдіснамасы

Әдістеме Қазақстан мектептерінің ерекшеліктеріне бейімделіп, қазіргі заманғы психометриялық құралдарды аудару мен валидтеуге қойылатын талаптарға сәйкес бірнеше кезеңнен тұратын бейімдеу процедурасынан өтті. Апробацияның мақсатты аудиториясы ретінде кәсіби өзін-өзі анықтаудың бастапқы кезеңінде тұрған 7–9-сынып оқушылары таңдалды.

1. Аударма және лингвистикалық бейімдеу

Әдістеме қазақ және орыс тілдеріне тікелей және кері аударма (back translation) әдісі арқылы аударылды. Аударманың әр кезеңі екі тәуелсіз аудармашылар тобымен орындалды. Қорытынды мәлімдемелерді келісу барысында сараптамалық талқылау өткізілді.

Қазақ тіліндегі нұсқаны әзірлеу бойынша талқылауға 6 сарапшы, орыс тіліндегі нұсқа бойынша – 5 сарапшы қатысты. Сарапшылар құрамына практикалық кәсіби бағдар беру тәжірибесі бар педагог-кәсіби бағдар берушілер, әдіскерлер, бейіндік оқыту бойынша директор орынбасарлары және педагог-психологтар кірді.

2. Мазмұндық валидтілікті бағалау

Бейімделген нұсқаның мазмұндық валидтілігі психометриканың теориясы мен практикасын меңгерген, психодиагностикалық әдістемелерді әзірлеу және бейімдеу тәжірибесі бар екі тәуелсіз сарапшының қатысуымен бағаланды. Сарапшылар мәлімдемелердің лингвистикалық дәлдігін, негізгі ұғымдардың аударма адекваттылығын, сондай-ақ тапсырмалардың 7–9-сынып оқушыларының жас ерекшеліктері мен когнитивтік мүмкіндіктеріне сәйкестігін талдады. Сонымен қатар, әдістеменің мәдени релеванттылығы, Қазақстан мектептерінде қолдану мүмкіндігі және AWP шкалаларының мінез-құлықтық бағытын сақтау деңгейі бағаланды.

Бейімделген нұсқаның валидтілігін негіздеу шеңберінде латентті құрылымдарды бағалау және теориялық модельді тексеру үшін растайтын факторлық талдау (CFA) қолданылды. Шкалалар жеті балдық және бес балдық Лайкерт шкаласына негізделіп құрылды, бұл дағдыларды меңгеру деңгейі мен оларға деген қызығушылықты бөлек бағалауға мүмкіндік берді. Шкалалардың ішкі біртұтастығы Кронбах альфа (α) сенімділік коэффициенті арқылы тексерілді.

Аталған процедуралар әдістеменің мазмұндық негіздемесін қамтамасыз етіп, әрі қарай конструктивтік және критериалды валидтілікті талдауға негіз қалады.

3. Пилоттық және кең көлемді тестілеу

Бейімделген әдістеменің қолдануға жарамдылығын тексеру мақсатында пилоттық кезең ұйымдастырылып, оған 7–9-сыныптан 367 оқушы қатысты. Пилот нәтижелерін талдау мен жекелеген мәлімдемелерді нақтылаудан кейін Қазақстанның түрлі өңірлерінен 10 716 оқушы қатысқан кең көлемді тестілеу жүзеге асырылды.

Бұл кезеңде оқушылармен когнитивтік сұхбаттар жүргізілмегенімен, диагностикаға қатысқан педагогтердің кері байланысы кейбір мәлімдемелерді

кабылдаудағы қиындықтарды, әсіресе кәсіби қызметке қатысты терминдердің аудармасы бойынша, анықтауға және түзетуге мүмкіндік берді.

Психометриялық талдау

«Қаншалықты жақсы орындаймын» шкаласы бойынша бағалар жеті балдық Лайкерт шкаласын, ал «Маған қаншалықты ұнайды» шкаласы бойынша бағалар бес балдық Лайкерт шкаласын қолдану арқылы жиналды. Шкала элементтері растайтын факторлық талдау (Confirmatory Factor Analysis, CFA) әдісі арқылы талданды. Пункттердің латентті факторларға жүктемелері әр шкала шегінде 0.53 пен 0.79 аралығында өзгеріп отырды. Модельдің жалпы сәйкестігі қалыптасқан психометриялық критерийлерге ішінара сәйкес келді (SRMR = 0.056, RMSEA = 0.067, CFI = 0.78). Бұл көрсеткіштер әдістеменің жақсы деңгейдегі конвергенттік валидтілігін дәлелдейді. Сонымен қатар, шкаланың ішкі сенімділігі жоғары болып анықталды (Кронбах α = 0.97).

Талдау сонымен қатар кейбір конструкциялардың қиылысқанын (cross-loadings) көрсетті. Бұл құралдың бастапқы әзірлеушілері тарапынан алдын ала айтылған және оның ерекшелігі ретінде қарастырылады. Аталған аспект әдістемені бейімдеу және психометриялық талдау үдерісіне қатысқан екі тәуелсіз сарапшы тарапынан да ескерілді.

Интерпретация

Әрбір қатысушының жауабы бойынша 10 дағдының әрқайсысы үшін жинақталған ұпайларды есептеңіз (нақты сұрақтар жоғарыдағы кестеде көрсетілген). Дағдыларды жалпы балл мөлшеріне қарай кему ретімен орналастырыңыз – ең жоғары баллдан бастап ең төменгі баллға дейін. Ең көп балл жинаған үш дағды – бұл сіздің жеке кәсіби бейініңіз болып есептеледі.

Анықталған дағдылар негізінде мамандықтар мен кәсіби бағдарлау бағыттары бойынша ұсыныстар беріледі.

Сұрақтың түріне байланысты әрбір жауапқа келесі сандық мәндер беріледі:

Дағдылар деңгейін бағалау (қабілеттер):

Жауап нұсқасы	Балл саны
Ерекше талантты	7 балл
Сарапшы	6 балл
Жоғары деңгейдегі қолданушы	5 балл
Қабілетті	4 балл
Бастапқы деңгей	3 балл
Жаңадан бастаушы	2 балл
Ең төменгі деңгейде	1 балл

Қызығушылық/мотивацияны бағалау:

Жауап нұсқасы	Балл саны
---------------	-----------

Қатты ұнатамын	5 балл
Ұнайды	4 балл
Бейтараппын	3 балл
Ұнатпаймын	2 балл
Жек көремін	1 балл

Дағдылар құрылымы және сұрақтарға сәйкестігі

№	Дағды	Сұрақтар
1	Ақпаратпен жұмыс істеу (<i>Working with Information</i>)	1 – 6
2	Басқару (<i>Managing</i>)	7 – 12
3	Басқаларды дамыту (<i>Developing Others</i>)	13 – 18
4	Нысандармен жұмыс істеу (<i>Operating Objects</i>)	19 – 24
5	Қызмет көрсету және қамқорлық көрсету (<i>Serving and Caring</i>)	25 – 30
6	Сату және коммуникация (<i>Selling and Communicating</i>)	31 – 36
7	Жаңашылдық (<i>Innovating</i>)	37 – 42
8	Ұйымдастыру (<i>Organizing</i>)	43 – 48
9	Бағалау және болжау (<i>Judging and Estimating</i>)	49 – 54
10	Тексеру және қадағалау (<i>Inspecting</i>)	55 – 60

**Қабілеттердің икемді профилі: сенің мансаптық портретің
(Agile Work Profiler (AWP) әдістемесінің бейімделген нұсқасы)**

Кәсіби бағдарлау тестіне қош келдің!

Бұл тест сенің мықты жақтарың мен қызығушылықтарыңды жақсырақ түсінуге көмектеседі. Ол болашақ мамандығыңды саналы түрде таңдауға және кәсіби бағытыңды анықтауға негіз болады.

Тестті бастамас бұрын келесі маңызды ережелерге назар аудар:

- Шынайы және адал жауап бер – жауаптарың сенің шынайы қызығушылықтарың мен қабілеттеріңді көрсетуі маңызды.
- Әр сұрақты мұқият оқы – барлық сұрақтарға толық жауап беруге тырыс.
- Жауап таңдауға асықпа – ойлануға уақытың бар, өзіңе ең сәйкес келетін нұсқаны таңда.
- Тест аяқталғанша бетті жаппа және браузерді жаңартпа – бұл жауаптарыңның сақталуына қажет.

Тест аяқталғаннан кейін нәтижелер автоматты түрде сақталады.

Сәттілік тілейміз! Бұл қадам – болашақ мамандығыңа бір қадам жақындау болуы мүмкін.

Өңір атауы
Оқыту тілі
Жынысы
Сыныбы
Жасы

1. Сіз ақпаратты, фактілерді және сандарды жинау және басқару жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: интернеттен іздеу, дерекқорды басқару, ақпаратты жинау және ұйымдастыру)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

2. Ақпаратты, фактілерді және сандарды жинау және басқаруды қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: интернеттен іздеу, дерекқорды басқару, ақпаратты жинау және ұйымдастыру)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

3. Сіз ақпаратты немесе фактілер мен сандарды зерттеп, түсіндіруде қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: зерттеу, түсіну, ақпарат жасау)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

4. Ақпаратты немесе фактілер мен сандарды зерттеп, түсіндіруді қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: зерттеу, түсіну, ақпарат жасау)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

5. Ақпараттық технологиялық құралдарды және материалдарды жасау немесе қолдау жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: бағдарламалық жасақтаманы/қосымшаларды жазу, компьютерлік жабдықты жөндеу немесе сынау)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

6. Ақпараттық технологиялық құралдарды және материалдарды жасауды немесе қолдауды қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: бағдарламалық жасақтаманы/қосымшаларды жазу, компьютерлік жабдықты жөндеу немесе сынау)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

7. Басқалардың жұмысын басқару жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: команда үшін мақсаттарды қою, тапсырмаларды басқа адамдарға бөлу)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

8. Басқалардың жұмысын басқаруды қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: команда үшін мақсаттарды қою, тапсырмаларды басқа адамдарға бөлу)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

9. Топтарды басқару жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: жоба топтарын басқару)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

10. Топтарды басқаруды қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: жоба топтарын басқару)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

11. Қарама-қайшылықтарды басқару жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: достар немесе әріптестер арасындағы жанжалдарды немесе келіспеушіліктерді шешу)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

12. Қарама-қайшылықтарды басқаруды қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: достар немесе әріптестер арасындағы жанжалдарды немесе келіспеушіліктерді шешу)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды

- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

13. Басқаларды жаңа дағдыларға немесе білімге үйрету жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: сыныптан тыс репетиторлық, біреуге рецептті қалай дайындауды үйрету)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

14. Басқаларды жаңа дағдыларға немесе білімге үйретуді қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: сыныптан тыс репетиторлық, біреуге рецептті қалай дайындауды үйрету)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

15. Басқаларға олардың таланттарын дамытуға көмектесу және тәлімгерлік ету жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: балалардың спорттық командаларын жаттықтыру)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

16. Басқаларға олардың таланттарын дамытуға көмектесуді және тәлімгерлікті қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: балалардың спорттық командаларын жаттықтыру)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

17. Басқаларды дамуға ынталандыру және шабыттандыру сізге қаншалықты жақсысыз? (Мысалы, достарыңызды оқуға немесе мансаптық өсуге ұмтылуға қолдау көрсету)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

18. Басқалардың мақсаттарына жетуіне және қиындықтарды еңсеруіне көмектескенді қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы, әріптесіңізге жаңа тапсырманы орындауға көмектесу немесе досыңызды қиын сәтте қолдау көрсету)

- Қатты ұнатамын

- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

19. Қолмен жұмыс жасау жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: заттарды өңдеу, орнату, құрастыру немесе жылжыту)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

20. Қолмен жұмыс жасауды қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: заттарды өңдеу, орнату, құрастыру немесе жылжыту)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

21. Механикалық құрал-жабдықтарды басқару немесе жөндеу жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: фермерлік немесе құрылыс жабдықтарын қолдану)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

22. Механикалық жабдықтарды басқаруды немесе жөндеуді қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: фермерлік немесе құрылыс жабдықтарын қолдану)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

23. Құрал-саймандармен және жабдықтармен жұмыс істеуді қаншалықты жақсы білесіз? (Мысалы, бұрауышты, балғаны, электр бұрғысын қолдану)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

24. Құрал-саймандармен және жабдықтармен жұмыс істегенді қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы, бұрауышты, балғаны, электр бұрғысын қолдану)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын

- Жек көремін

25. Басқаларға күтім жасау және олардың қажеттіліктерін қанағаттандыру жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: қарт адамдарға немесе мүмкіндігі шектеулі адамдарға қамқорлық жасау, кішкентай балаларға күтім жасау)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

26. Басқаларға күтім жасау және олардың қажеттіліктерін қанағаттандыруды қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: қарт адамдарға немесе мүмкіндігі шектеулі адамдарға қамқорлық жасау, кішкентай балаларға күтім жасау)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

27. Қиындыққа тап болған адамдарға эмоциялық қолдау көрсету қабілетіңіз қаншалықты жақсы? (Мысалы: тыңдау, жұбату, күйзелісті жеңуге көмектесу)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

28. Қиындыққа тап болған адамдарға эмоциялық қолдау көрсетуді қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: тыңдау, жұбату, күйзелісті жеңуге көмектесу)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

29. Күнделікті күтім мен қамқорлықты қажет ететін істерде адамдарға көмектесу қабілетіңіз қандай деңгейде? (Мысалы: адамды ауруханаға алып бару, тамақ дайындауға көмектесу, жайлы орта ұйымдастыру)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

30. Күнделікті күтім мен қамқорлықты қажет ететін істерде адамдарға көмектесуді қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: адамды ауруханаға алып бару, тамақ дайындауға көмектесу, жайлы орта ұйымдастыру)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын

- Жек көремін

31. Қоғаммен, аудиториямен және клиенттермен тікелей жұмыс істеу жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: көпшілік алдында сөйлеу, сізді толғандыратын мәселелер бойынша үгіт-насихат жүргізу, мектеп парламентіне үміткер болу)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

32. Қоғаммен, аудиториямен және клиенттермен жұмыс істеді қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: көпшілік алдында сөйлеу, сізді толғандыратын мәселелер бойынша үгіт-насихат жүргізу, мектеп парламентіне үміткер болу)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

33. Басқалардың көзқарасын өзгерту жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: өз көзқарасыңызды сенімді түрде білдіру, мәселені басқа қырынан көруге көндіру)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

34. Басқалардың көзқарасына әсер етуді қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: өз көзқарасыңызды сенімді түрде білдіру, мәселені басқа қырынан көруге көндіру)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

35. Басқаларды бір нәрсені сатып алуға немесе сатуға көндіру жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: өнімді жарнамалау, бағаны талқылау)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

36. Басқаларды бір нәрсені сатып алуға немесе сатуға көндіруді қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: өнімді жарнамалау, бағаны талқылау)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

37. Шығармашылық шешімдерді талап ететін мәселелерді шешу жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: стандартты емес шешімдер талап ететін тапсырмаларды орындау)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

38. Шығармашылық шешімдерді талап ететін мәселелерді шешуді қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: стандартты емес шешімдер талап ететін тапсырмаларды орындау)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

39. Күнделікті әрекетті (рутина) бұзу жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: күнделікті әрекетті орындаудың жаңа жолдарын іздеу)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

40. Күнделікті әрекетті (рутина) бұзуды қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: күнделікті әрекетті орындаудың жаңа жолдарын іздеу)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

41. Жаңа идеяларды ойлап табу немесе түпнұсқа жобаларды әзірлеу қабілетіңіз қандай деңгейде? (Мысалы: жаңа өнімдер, көркем шығармалар немесе тұжырымдамалар жасау)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

42. Жаңа идеяларды ойлап табу немесе түпнұсқа жобаларды әзірлеуді қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: жаңа өнімдер, көркем шығармалар немесе тұжырымдамалар жасау)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

43. Күнделікті тапсырмаларды басымдыққа қою жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: атқарылатын істер тізімін, жоспарын жасау және мерзімдерін қою)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

44. Күнделікті тапсырмаларды басымдыққа қоюды қаншалықты ұнатасыз?

(Мысалы: атқарылатын істер тізімін, жоспарын жасау және мерзімдерін қою)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

45. Кестелер мен ережелерді құру немесе орындау жағынан қаншалықты жақсысыз?

(Мысалы: нақты кестемен жұмыс істеу, күн тәртібін орнату)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

46. Кестелер мен ережелерді құру немесе орындауды қаншалықты ұнатасыз?

(Мысалы: нақты кестемен жұмыс істеу, күн тәртібін орнату)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

47. Ресурстарды немесе өнімдерді басқару жағынан қаншалықты жақсысыз?

(Мысалы: жабдықтарды немесе тізімдерді қадағалау)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

48. Ресурстарды немесе өнімдерді басқаруды қаншалықты ұнатасыз?

(Мысалы: жабдықтарды немесе тізімдерді қадағалау)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

49. Физикалық өлшемдерді, қашықтықтарды немесе көлемдерді бағалау жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: заттың салмағын немесе көшені жүгіріп өтуге қанша уақыт кететінін болжау)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы

- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

50. Физикалық өлшемдерді, қашықтықтарды немесе көлемдерді бағалауды қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: заттың салмағын немесе көшені жүгіріп өтуге қанша уақыт кететінін болжау)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

51. Сіз объектілердің, қызметтердің немесе адамдардың сапасын немесе құндылығын қаншалықты жақсы бағалайсыз? (Мысалы: өнімнің құнын бағалау, біреудің шындықты айтып жатқанын болжау)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

52. Сіз объектілердің, қызметтердің немесе адамдардың сапасын немесе құндылығын бағалауды қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: өнімнің құнын бағалау, біреудің шындықты айтып жатқанын болжау)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

53. Тәуекелдерді талдау және оқиғалардың ықтимал салдарын болжау қабілетіңіз қандай деңгейде? (Мысалы: белгілі бір шешімді қабылдау қаншалықты қауіпсіз екенін бағалау немесе ықтимал қиындықтарды болжау)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

54. Тәуекелдерді талдау және оқиғалардың ықтимал салдарын болжауды қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: белгілі бір шешімді қабылдау қаншалықты қауіпсіз екенін бағалау немесе ықтимал қиындықтарды болжау)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

55. Тапсырмаларды орындау кезінде нұсқаулықтарды қаншалықты жақсы орындайсыз? (Мысалы: нұсқауларды сақтай отырып, өнім үшін «Пайдаланушы нұсқаулығын» мұқият пайдалану)

- Ерекше талантты

- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

56. Тапсырмаларды орындау кезінде нұсқаулықтарды орындауды қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: нұсқауларды сақтай отырып, өнім үшін «Пайдаланушы нұсқаулығын» мұқият пайдалану)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

57. Бір нәрсенің ережелерге сәйкес келетінін тексеру жағынан қаншалықты жақсысыз? (Мысалы: тапсырманың нұсқаулықтарға немесе бағалау өлшемдеріне сәйкес орындалғанын тексеру)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

58. Бір нәрсенің ережелерге сәйкес келетінін тексеруді қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: тапсырманың нұсқаулықтарға немесе бағалау өлшемдеріне сәйкес орындалғанын тексеру)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

59. Мәліметтерді талдау және жасырын қателерді табу қабілетіңіз қандай деңгейде? (Мысалы: күрделі есептеулердегі қателерді анықтау, құжаттардың дұрыс толтырылғанын тексеру)

- Ерекше талантты
- Сарапшы
- Жоғары деңгейдегі қолданушы
- Қабілетті
- Бастапқы деңгей
- Жаңадан бастаушы
- Ең төменгі деңгейде

60. Мәліметтерді талдау және жасырын қателерді табуды қаншалықты ұнатасыз? (Мысалы: күрделі есептеулердегі қателерді анықтау, құжаттардың дұрыс толтырылғанын тексеру)

- Қатты ұнатамын
- Ұнайды
- Бейтараппын
- Ұнатпаймын
- Жек көремін

ИННОВАЦИЯ

БҰЛ ҚАБІЛЕТ СЕНІҢ СТАНДАРТТЫ ЕМЕС ОЙЛАЙ АЛАТЫНЫҢДЫ КӨРСЕТЕДІ

Жаңашыл адамдар қалыптасқан көзқарастардан биік тұрып, мәселелерді ерекше тәсілмен шеше алады. Олар мейлі жаңа қосымшалар жасап шығару болсын, мейлі бір нәрсені жүзеге асыру үшін тың стратегиялар ойлап табу болсын – әрдайым креативті ойлайды. Жаңашылдар идеялар мен жобаларды ерекше жолмен жүзеге асыра алады.

СЕН МӘСЕЛЕЛЕРДІ ШЫҒАРМАШЫЛЫҚПЕН ШЕШЕСІҢ, ЖАҢА ТӘСІЛ ҚОЛДАНА АЛАСЫҢ

Мына сөйлемдер сені жақсы сипаттайды:

«Мен жаңашыл ретінде бар мәселелерді шешудің жаңа жолдарын ойлап тауып, ерекше тәсілдер ұсына аламын. Сонымен қатар болашақтағы мәселелерге де бірегей шешім табу үшін ой бөлісе аламын.»

«Менің жаңашыл болу қабілетім – қиындықтарды қорықпай қабылдап, шығармашылыққа ұмтылатынымды білдіреді.»

КЛЮЧЕВЫЕ НАВЫКИ

Креативность

Решение проблем

Оригинальность

Изобретательность

ӨЗІҢДІ ЖӘНЕ БАСҚАЛАРДЫ ДАМУҒА ҮШІН ҚАЗІРДЕН БАСТАП ҚАНДАЙ ҚАДАМ ЖАСАЙ АЛАСЫҢ?

- Мектеп жобасын өз идеяңмен дамытып көр, оны жаңаша құрастыр немесе басқа тәсілмен орындап шық
- Қиын бір мәселені шешудің балама жолын ойлап тап

Өз қабілеттеріңе сәйкес келетін мамандықты таңдауға және қазіргі еңбек нарығында дұрыс бағыт табуға көмектесетін пайдалы ақпараттарды «Мансап» платформасынан көре аласың.

БҰЛ — БАСҚАЛАРҒА ҚАМҚОРЛЫҚ ТАНЫТУ ЖӘНЕ ЖАҚСЫ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ҚҰРА БІЛУ ҚАБІЛЕТІ

Егер сенде бұл қабілет болса, сен адамдарға көмектескенді ұнатасың және олармен оңай тіл табыса аласың. Кімге көмек қажет екенін сезіп, қолдау көрсетіп, жанашырлық таныта аласың.

Сен үшін достарыңның, сыныптастарыңның, айналадағы адамдардың жағдайы маңызды.

Сен адамдармен сенімді, жылы қарым-қатынас орната аласың.

СЕН ЖАНАШЫРСЫҢ ЖӘНЕ КӨМЕККЕ МҰҚТАЖ АДАМДАРДЫ АЛҒА ҚОЯСЫҢ

Мына сөйлемдер сені жақсы сипаттайды:

«Адамдарға көмектескенді жақсы көремін және олармен жайлы, сенімді қарым-қатынас орнатуға тырысамын.»

«Мен жанашырлық танытып, қолдау көрсетемін және адамдармен мейірімді, сенімді қарым-қатынас құруға көмектесемін.»

Негізгі дағдылар:

Эмпатия

Тәрбиелеу / Дамыту

Қолдау көрсету

Қарым-қатынас

ОСЫ ҚАБІЛЕТІҢДІ ДАМУҒА ҮШІН ҚАЗІР НЕ ІСТЕЙ АЛАСЫҢ?

- Қиын жағдайда жүрген досыңа қамқорлық көрсет
- Көптен бері көрмеген ата-әжеңе барып қайт
- Сыныптастарыңды біріктіретін іс-шара ұйымдастыр
- Жаңа келген оқушыларға мектепке бейімделуге көмектес

Өз қабілетіңе сай мамандықты табуға және қазіргі еңбек нарығында дұрыс бағыт таңдауға көмектесетін ақпаратты Мансап платформасынан таба аласың.

БҰЛ — ЕРЕЖЕЛЕР, САПА, ҚАУІПСІЗДІК ЖӘНЕ ТИІМДІЛІКТІ БАҚЫЛАУ ҚАБІЛЕТІ

Егер сенде бұл қабілет болса, демек, жұмыстың дұрыс орындалғанын мұқият қадағалай аласың. Сен әртүрлі ережелер мен стандарттарды оңай меңгеріп, оларды сапалы жұмыс істеу үшін қолдана аласың. Сонымен қатар, бір нәрсенің дұрыс болмағанын байқап, оны жақсарту жолдарын ұсына аласың.

СЕН ЖҰМЫСТЫ САПАЛЫ ӘРІ ДҰРЫС ОРЫНДАЙСЫҢ

Мына сөйлемдер сені жақсы сипаттайды:

«Мен әрқашан барлық бөлшектерді тексеруге тырысамын, жұмыстың дұрыс әрі сапалы орындалғанына көз жеткіземін.»

«Мен жоғары стандарттар мен нақты ережелердің қаншалықты маңызды екенін түсінемін. Көп ақпаратты тексеріп, сапа мен қауіпсіздікті қамтамасыз ете аламын және осыны күнделікті жұмысымда қолдануға тырысамын.»

Негізгі дағдылар

Сапа

Дәйектілік

Тиімділік

Жоғары стандарт

ҚАЗІРДЕН БАСТАП ҚАНДАЙ ҚАДАМ ЖАСАЙ АЛАСЫҢ?

- Нұсқаулықты мұқият оқып, досыңа бірдеңені жөндеуге көмектес
- Белгілі бір жұмысты орындаудың нақты ретін жазып көр
- Сол жұмысты орындаудың тиімдірек жолын ойлап тап

Өз қабілетіңе сай мамандықты табуға және қазіргі заман талабына сай бағыт алуға көмектесетін ақпаратты **Мансап** платформасынан көре аласың.

БҰЛ — ТАПСЫРМАЛАРДЫ ҰЙЫМДАСТЫРУ ЖӘНЕ ТӘРТІППЕН ОРЫНДАУ ҚАБІЛЕТІ

Егер сенде бұл қабілет болса, сен тапсырмаларды жеңілдетіп, маңыздыларына басымдық бере аласың. Сен жоспар құрып, уақыт пен ресурсты дұрыс басқара аласың. Сондай-ақ, тізімдер мен жазбаларды нақты жүргізіп, ұсақ-түйекке назар аударасың.

Бұл қабілет саған жұмысты жылдам әрі тиімді орындауға көмектеседі. Сен жоспарға сай әрекет етіп, істі соңына дейін жеткізе аласың.

СЕНІҢ ҰЙЫМДАСТЫРУ ҚАБІЛЕТІҢ КЕЗ КЕЛГЕН ТАПСЫРМАНЫ СӘТТІ ОРЫНДАУҒА ЖӘРДЕМДЕСЕДІ

Мына сөйлемдер сені жақсы сипаттайды:

«Менің ұйымдастырушылық қабілетім маған ақпаратпен жұмыс істеуге, әрекеттерді үйлестіруге және барлық бөлшектерге мұқият болуға көмектеседі.»

«Мен тапсырмаларды жеңілдетіп, ең маңыздысын анықтай аламын. Бұл өз жұмысымды дұрыс ұйымдастырып, мақсаттарға жетуге мүмкіндік береді.»

Негізгі дағдылар

Басымдықтарды анықтау

Үйлестіру

Орындау

Мәліметтерге назар аудару

ОСЫ ҚАБІЛЕТІҢДІ ДАМУҒА ҮШІН ҚАЗІР НЕ ІСТЕЙ АЛАСЫҢ?

- Отбасыңмен немесе достарыңмен бір сапарды жоспарлап көр
- Бір волонтерлік шараны ұйымдастырып немесе үйлестіріп көр

Өз қабілетіңе сай мамандықты табуға және қазіргі еңбек нарығында жақсы бағдар алу үшін Мансап платформасынан ақпарат қарап көр.

БҰЛ — СЫН ТҰРҒЫДАН ОЙЛАУ ЖӘНЕ АҚЫЛМЕН БАҒАЛАЙ БІЛУ ҚАБІЛЕТІ

Егер сенде бұл қабілет болса, сен қандай да бір жағдайды дұрыс бағалап, саналы шешім қабылдай аласың. Сен белгілі бір мақсатқа жету үшін қанша уақыт, күш немесе ресурс қажет екенін нақты есептей аласың. Сонымен қатар сен заттардың, қызметтердің, жағдайлардың немесе адамдардың сапасын бағалай аласың. Бұл қабілет дұрыс шешім қабылдауға және кез келген топта пайдалы болуға көмектеседі.

СЕНІҢ ТАЛДАУ ҚАБІЛЕТІҢ ДҰРЫС ЖӘНЕ НЕГІЗДЕЛГЕН ШЕШІМ ҚАБЫЛДАУҒА ЖОЛ АШАДЫ

Негізгі дағдылар

Дәлдік

Сын тұрғысынан ойлау

Бағалай білу

Талдай білу

Мына сөйлемдер сені жақсы сипаттайды:

«Маған тапсырманы тиімді орындау жолын анықтау үшін аналитикалық ойлау және бағалау қабілетімді қолданған ұнайды. Бұл команда мақсатына жетуге көмектеседі.»

«Саналы ойлау маған қысым жағдайында да нақты шешім қабылдауға көмектеседі. Мен бұл талдаушы, сапаға бағытталған көзқарасымды команда жұмысына енгізе аламын деп сенемін.»

ОСЫ ҚАБІЛЕТІҢДІ ҚАЗІРДЕН БАСТАП ДАМУҒА ҮШІН НЕ ІСТЕЙ АЛАСЫҢ?

- Досыңа маңызды шешім қабылдауға көмектес
- Телехикая немесе жаңалықтағы оқиғаның немен аяқталатынын болжап көр
- Тобыңа жобаны орындауға қанша уақыт кететінін алдын ала септеп көр
- Өз қабілетіңе сай мамандықты табуға және қазіргі еңбек нарығында дұрыс бағыт таңдауға көмектесетін ақпаратты Мансап платформасынан таба аласың.

БҰЛ — БАСҚАЛАРҒА ӘСЕР ЕТУ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ИЛАНДЫРА БІЛУ ҚАБІЛЕТІ

Егер сенде бұл қабілет болса, сен адамдардың ойын, сезімін түсініп, өз ойыңды дұрыс жеткізе аласың.
Сен басқа адамға бір нәрсенің неге маңызды екенін түсіндіре аласың, сенімді сөйлейсің, және адамдар саған сенім артады.
Сен – жақсы коммуникаторсың және өзгелердің пікіріне оң әсер ете аласың.

СЕНІҢ ҚАРЫМ-ҚАТЫНАС ҚАБІЛЕТІҢ ЖАҚСЫ

Негізгі дағдылар

Сендіру

Бағалау

Келіссөз жүргізу

Сату

Мына сөйлемдер сені жақсы сипаттайды:

«Мен адам қажеттілігін түсініп, дұрыс байланыс орната алудың қаншалықты маңызды екенін білемін, әсіресе командада немесе клиентпен жұмыс істегенде.»

«Маған адамдардың бір-бірімен жақсы сөйлесуіне көмектескен ұнайды. Маңызды мәселелерді бірге талқылауға жол ашамын.»

ОСЫ ҚАБІЛЕТІҢДІ ДАМУҒА ҮШІН ҚАЗІР НЕ ІСТЕЙ АЛАСЫҢ?

- Досыңды пайдалы әдетті бастауға көндіріп көр (мысалы, спортпен айналысу немесе телефонда аз отыру)
- Сыныптастарың арасындағы түсініспеушілікті шешуге көмектес
- Өзіңе маңызды бір іс үшін қаражат жинауға тырысып көр

Өз қабілетіңе сай мамандықты табуға және қазіргі заман талабына сай бағдар алу үшін Мансап платформасынан ақпарат қарап көр.

БҰЛ – АҚПАРАТПЕН, ТЕХНОЛОГИЯМЕН ЖӘНЕ ДЕРЕКТЕРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ҚАБІЛЕТІ

Егер сенде бұл қабілет болса, сен технологияларды пайдаланып, ақпаратты талдап, деректерден маңызды қорытынды шығара аласың. Сен тек техника мен бағдарламаның қалай жұмыс істейтінін түсініп қоймай, оларды орнатып, жаңартып, ақауларын да шеше аласың. Сонымен қатар, сен ақпаратты жинап, сақтап, оны білімге айналдырып, дұрыс шешім қабылдауға көмектесе аласың.

СЕН АҚПАРАТТЫ ЖӘНЕ ТЕХНОЛОГИЯНЫ МАҚСАТҚА САЙ ҚОЛДАНА АЛАСЫҢ

Негізгі дағдылар

Ауызша аударма

Талдау

Өңдеу

Аппараттық қамтамасыз ету

Мына сөйлемдер сені жақсы сипаттайды:

«Мен көп мәліметтің ішінен маңызды ақпаратты таба аламын және техника не бағдарламаларда туындаған ақауларды шешемін.»

«Мен жаңа технологияны қызығушылықпен қабылдаймын — деректермен жұмыс істеген ұнайды және әр жобаның ең тиімді жүйесін таңдауға тырысамын.»

ОСЫ ҚАБІЛЕТІҢДІ ДАМУҒА ҮШІН ҚАЗІР НЕ ІСТЕЙ АЛАСЫҢ?

- Досыңа смартфондағы қосымшаны немесе жүйесін жаңартуға көмектес
- Ұнататын спортшының статистикасын салыстырып көр (мысалы, гол, ұпай, нәтижелілік бойынша)
- Сынып жетістіктері бойынша деректер диаграммасын жасап көр

Өз қабілетіңе сай мамандықты табуға және қазіргі заман талабына сай бағдар алу үшін Мансап платформасынан ақпаратты қарап көр.

БАСҚАЛАРДЫ ДАМУ

БҰЛ — БАСҚАЛАРДЫҢ ҚАБІЛЕТІН ТАНИ БІЛУ ЖӘНЕ ОЛАРДЫ ДАМУ ҚАБІЛЕТІ

Егер сенде бұл қабілет болса, сен адамдарға үйренуге, жетілуге көмектесе аласың.

Сен әркімнің қай тұста дами алатынын көре аласың және оны қолдап, түсіндіріп, шабыттандыра аласың.

Сен оқуды түсінікті етіп жеткізесің және әркімнің қажеттілігіне қарай бейімделе аласың.

Сенің қолдауыңмен адамдар өз білімін де, дағдыларын да жақсартып түседі.

СЕН БАСҚАЛАРҒА ӨСУІНЕ ЖӘНЕ ЖЕТІЛУІНЕ КӨМЕКТЕСЕСІҢ

Негізгі дағдылар

Жаттықтыру

Оқыту

Бағалау

Тәлімгерлікпен айналысу

Мына сөйлемдер сені жақсы сипаттайды:

«Маған біреуге үйреткен, көмектескен және қолдаған ұнайды — бұл адамдар мен топ үшін пайдалы деп сенемін.»

«Мен адамның қай жерде дами алатынын байқаймын және өз қабілетімді басқаларды қолдау мен шабыттандыру үшін қолдануға дайынмын.»

ҚАЗІРДЕН БАСТАП НЕ ІСТЕЙ АЛАСЫҢ?

- Саған оңай болатын бір дағдыны біреуге үйрет
- Мектептегі немесе жергілікті ұйымдағы волонтерлік жұмысқа қатысып көр
- Сыныптасыңа жобада немесе тапсырмада көмектес
- Жаңа келген оқушыға бейімделуге көмектес, оған тәлімгер бол

Өз қабілетіңе сай мамандықты табуға және қазіргі заман талабына сай бағыт алу үшін Мансап платформасынан ақпарат қарап көр.

БҰЛ — АДАМДАР МЕН ЖАҒДАЙЛАРДЫ БАСҚАРЫП, НӘТИЖЕГЕ ҚОЛ ЖЕТКІЗЕ БІЛУ ҚАБІЛЕТІ

Егер сенде бұл қабілет болса, сен жауапкершілікті алып, команда жұмысына басшылық етіп, нақты нәтижеге жете аласың.

Сен тапсырмаларды дұрыс бөліп, дұрыс адамдарды жинап, жұмыстың уақытылы орындалуын қадағалай аласың.

Сен басқаларды ынталандырып, олардың жұмысын үйлестіріп, істі соңына дейін жеткізуді жақсы білесің.

СЕН — БАСШЫСЫҢ, КӨШБАСШЫСЫҢ

Негізгі дағдылар

Жетектеу

Мақсатқа жету

Шабыттандыру

Мотивация беру

Мына сөйлемдер сені жақсы сипаттайды:

«Мен үшін көшбасшы болу деген — басқаларды шабыттандырып, командамен бірге әр күнді нәтижелі өткізу.»

«Мен басқару барысында икемділік танытып, жобалар мен ресурстарды негізгі мақсатқа бағыттай аламын.»

ҚАЗІРДЕН БАСТАП НЕ ІСТЕЙ АЛАСЫҢ?

- Бір волонтерлік жобаны басқаруға тырысып көр
- Бір тапсырманы орындау үшін қажетті ресурстарды (ақпарат, материал, адам) жинап көр

Өз көшбасшылық қабілетіңе сай мамандықты табуға және қазіргі заман талабына сай бағыт алу үшін Мансап платформасына кіріп көр.

БҰЛ — МАШИНАЛАРМЕН, ҚҰРАЛ-САЙМАНМЕН ЖӘНЕ ҚҰРЫЛҒЫЛАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ҚАБІЛЕТІ

Егер сенде бұл қабілет болса, сен түрлі техникамен, құралдармен және құрылғылармен жақсы жұмыс істей аласың.

Сен қолмен жұмыс істегенді жақсы көресің және барлық нәрсенің қалай жұмыс істейтінін тез түсінесің.

Сен бір нәрсені құрастырып, жөндеп немесе жетілдіріп шығуға бейімсің. Сенде логикалық ойлау мен қол шеберлігі бар.

СЕНІҢ ТЕХНИКАМЕН ЖӘНЕ ҚҰРАЛДАРМЕН ЖҰМЫС ІСТЕУ ҚАБІЛЕТІҢ ЖОҒАРЫ

Негізгі дағдылар:

Құрастыру

Бекіту

Үйлестіру

Икемділік

Мына сөйлемдер сені жақсы сипаттайды:

«Маған тәжірибелік жобалармен жұмыс істеу ұнайды. Мен күрделі құрылғыларды құрастырып, жөндеп, іске қоса аламын.»

«Мен дәлдік пен ептілік қажет ететін құралдармен де қызыға жұмыс істеймін. Қолмен істейтін көптеген жұмысты тез әрі тиімді орындай аламын.»

ҚАЗІРДЕН БАСТАП НЕ ІСТЕЙ АЛАСЫҢ?

- Біреуге қажет бір затты жасап беріп көр
- Үйде сынып қалған заттарды жөндеп көр

Өз қабілетіңе сай мамандықты табуға және қазіргі еңбек нарығында бағдар алуға көмектесетін ақпаратты Мансап платформасынан табуға болады.

3. Білім беру ұйымдарына әдістемелерді енгізу бойынша ұсынымдар

Кәсіптік бағдарлау әдістерін тиімді енгізу тесттің өзінен емес, мектептің басқарушылық шешімінен басталады: бізге диагностика не үшін қажет және одан кейін қандай әрекеттер болады. Оқу жылына арналған практикалық жоспар әдетте бірнеше "тірек нүктелерінен" тұрады: қыркүйекте - барлық параллельдегі мүдделер мен ақпараттандыру скринингі; жартыжылдықтың ортасында - маршруттарды қысқаша түзетуге арналған терезелер; жауапты сайлау алдында (элективтер, бейіндік пәндер, сынақ тағылымдамалары) - нүктелік тереңдетілген диагностика және жеке әңгімелер. Мұндай негіз мансаптық білім берудің халықаралық тәсілдеріне сәйкес келеді: диагностика еңбек әлемімен өзара әрекеттесу тәжірибесімен - жұмыс берушілермен кездесулермен, кәсіптік сынақтармен, тәлімгерлікпен, экскурсиялармен бірден байланысып, оқушының оқу шешімдеріне оралғанда пайда әкеледі. Дәл осы "бағалау → тәжірибе → түзету" байламы Gatsby Benchmarks-ті де, OECD-тің "мансаптық оқу" талдауын да көпжылдық салыстырмалы мәліметтер негізінде ажыратады [33; 34]

Мектепті іске қосуға дайындау қарапайым, бірақ міндетті қадамдардан тұрады. Басшы үйлестірушіні (педагогты) тағайындайды-кәсіптік бағдар беруші немесе психолог) бұйрықты күнтізбемен, жауаптылармен және ережелермен бекітеді: ақпараттандырылған келісімді қалай жинаймыз, қазақ тілді және орыс тілді сыныптар үшін тең жағдайларды қалай қамтамасыз етеміз, деректерді қайда және қанша сақтаймыз, кері байланысты кім береді. Бұл "ойын ережелері" формальды емес: олар қорытындының дұрыстығын және қатысушылардың сенімін қорғайды. Халықаралық нұсқаулықтарда әкімшіліктің біркелкілігі мен процедуралардың ашықтығы "қағаз" емес, сапаның бір бөлігі екендігі баса айтылған. Мектеп алдын ала әдістемелер мен есептердің баламалы тілдік нұсқаларын дайындайды (ІТС логикасы бойынша аударма, 8-12 оқушыда когнитивті түсініктілікті тексеру), жасырын бұрмалаулар мен қате түсіндірулерді болдырмау үшін [34].

Сонымен қатар, нәтижелер мен іс-әрекеттер арасында көпір салынууда. Оқушылар "профильмен" жалғыз қалмауы керек - есеп 4-6 апта ішінде алдағы қадамдарға аударылады: таңдау элективтердің және үйірмелер, колледждің немесе университеттің шеберлік сыныбына жазылу, біреуіне қатысу кәсіптік сынақта немесе экскурсиялар, қысқа жоба. Ол үшін мектепке профильдер еңбек функцияларымен, талаптарымен және оқу маршруттарымен тікелей байланысты кәсіптер мен мансаптық навигацияның беделді базаларына сүйену пайдалы. Мысалы, O*NET ресурстар тобы RIASec-тің теориялық қызығушылық профилі кәсіптік сипаттамалармен және оқу жолдарымен қалай "сәйкес келгенін" көрсетеді және іріктеу сөздігін қамтамасыз ете алады. ақпараттық материалдар. Мұндай "байланыс тілі" мұғалімнің уақытын үнемдейді және кері байланысты мақсатты етеді [9].

Диагностика бір реттік әрекет емес, мектеп тәртібінің бір бөлігіне айналуы үшін адамдар, процестер және серіктестіктер біртұтас жүйе ретінде жұмыс істеуі керек. Жұмысқа кіріспес бұрын үйлестіруші әкімшілерге бір

сағаттық брифинг өткізеді: біз сол нұсқаулықты оқимыз, бірыңғай уақытты сақтаймыз, инциденттер мен сұрақтарды жазамыз, техникалық ақаулар болған жағдайда не істеу керектігін білеміз. Мектептерде "аралас режим" инфрақұрылымның біркелкі еместігімен ақылға қонымды: тұрақты интернет жоқ жерде қолмен енгізілетін қағаз бланкілері және технология мүмкіндік беретін жерде автоматты өңдеуі бар онлайн пішіндер. Мұндағы сапа болжамдылықта: барлық топтар үшін бірдей процедура, екі тілдегі есептер, түсінікті "қадамдар" үлгілері және нәтижелерге оралу күнтізбесі. Мұндай "операциялық минимализм" мансаптық білім берудің әлемдік шеңберлерінің логикасына сәйкес келеді: сирек кездесетін және шамадан тыс жүктелген өлшемдерге қарағанда тұрақты және шынайы кері байланыс жақсырақ [21].

Нақты сыртқы мүмкіндіктермен интеграция өте маңызды. Мектеп жылына бір рет серіктестер картасын жаңартады: колледждер, университеттер, кәсіпорындар, технопарктер, жұмыспен қамту орталықтары. Сыныптың әрбір "қызығушылықтарының топ-бағытына" кем дегенде бір сыртқы ресурс бекітіледі: экскурсия, тәлімгер, мастер-класс немесе көлеңкеге арналған орын (job shadowing). Еуропалық және ЭЫДҰ-ның шолулары дәйекті түрде көрсетеді: немен неғұрлым жүйелі мектеп біріктіреді LMI (еңбек нарығы туралы ақпарат) және жұмыс берушілермен байланыс, бағдарламаның өзектілігі неғұрлым жоғары болса және оқу мен еңбек нәтижелеріне әсері соғұрлым айқын болады. Кәсіптік және техникалық оқыту бағдарламалары мен "жұмыс орнында оқыту" түрлері бойынша өсіп келе жатқан зерттеу базасы да осы бағытта қозғалуда: оқушылар нақты тәжірибе жинақтаған жерде ересек өмірге көшу сәтті болады.

Ақырында, іске асыру оның табысқа жету шараларын талап етеді. "Тест үшін тестті бағалаудың" орнына мектепке тоқсанына түсінікті бес көрсеткіш жеткілікті: скринингпен қамту; "маршрут картасы" бар оқушылардың үлесі; кезең ішінде кем дегенде бір бейіндік әрекетті қолданып көргендердің үлесі; оқушылар мен ата-аналардың кері байланыс сапасына қанағаттануы; нәтижелерді оқу шешімдерінде қолдану жағдайлары (өзгертілген әлеуметтік, жобаға қатысу, бейінді таңдау). Жылына бір рет команда осы деректерді қарайды, әдістемелер мен есептердің тұжырымдарын жаңартады, сұрақтар банкінен өзектендіреді кәсіби ақпараттандырылуы аймақтық LMI шеңберінде және серіктестіктерді қайта құруда. Мұндай үздіксіз жетілдіру циклі жаңартылған логикаға сәйкес келеді Gatsby (оқушылардың тәжірибесі мен таңдауындағы өлшенетін өзгерістерге назар аудару) және ЭЫДҰ қорытындылары Career Readiness мектептегі тұрақты, жақсы ұйымдастырылған мансаптық іс-шаралардың маңыздылығы туралы [20].

Қорытындылай келе, іске асыру "мүмкіндіктер дәлізін" ұқыпты ұйымдастыру болып табылады: жарамды және түсінікті әдістемелер; баламалы тілдік нұсқалар және бірыңғай процедура; дереу нақты қадамдарға айналатын жылдам және мейірімді есеп; серіктестік арқылы нақты іс-әрекет орындарына қол жеткізу; және жоспарға жүйелі түрде оралу, мұнда табыс сынақтар санымен емес, оқушының таңдау жасауы және оны іс-әрекетке жеткізуі қаншалықты оңай болғанымен өлшенеді. Бұл халықаралық

құрылымдар "мансаптық білім берудің әлемдік деңгейі" деп атайтын дәл осы топ.: мазмұнды ақпарат, нақты тәжірибе, шешім қабылдауда қолдау көрсету және оларды іс-әрекетте тексеру.

3.1. Ресурстары әртүрлі мектептер үшін ұйымдастырушылық үлгі

Іске асырудың ұйымдастырушылық моделі мектептің нақты мүмкіндіктерін ескеруі керек және сонымен бірге сапаның бірыңғай қағидаттарын қамтамасыз етуі керек: барлық сыныптар мен оқыту тілдері үшін өтудің тең шарттары, түсінікті есептер және нәтижелерді оқу іс-әрекетіне жедел аудару.

А нұсқасы - мектепте компьютерлік зертхана, Chromebook жиынтығы немесе планшеттердің тұрақты паркі болған кезде. Мұнда әдістемелер мектеп платформасында немесе қорғалған нысандарда іске қосылады, есептерді өңдеу және қалыптастыру автоматтандырылады. Іс жүзінде бұл келесідей көрінеді: үйлестіруші параллельдер бойынша "тестілеу терезесін" жасайды (әдетте қыркүйекте екі апта), әкімшілер қазақ және орыс тілдерінде бірыңғай сценарий алады, ал техник логиндерді, қосылымды және резервтік шоттарды алдын ала тексереді. Сынып жүйеге бір реттік кодтар бойынша кіреді, қызығушылықтар скринингінен және картадан өтеді кәсіби ақпараттандырылуы; жүйе ұпайларды есептейді, профиль жасайды және таңдалған тілде жеке есеп құрастырады. Сабақтың соңында оқушы 4-6 апта ішінде ең жақын үш қадамнан тұратын қысқа файлды (немесе басып шығаруды) алады, ал сынып жетекшісі жиынтық кесте мен параллельдің "қызығушылық картасын" алады. Цифрлық модельде деректерді қорғау туралы алдын ала келісу маңызды: есептер қайда сақталады, кімнің рұқсаты бар, қорытындылар қалай иесіздендіріледі; бір жылдан кейін жеке файлдарды автоматты түрде жоюды орнату және тек жиынтық көрсеткіштерді сақтау мағынасы бар. Модельдің артықшылықтарына жоғары жылдамдық, қолмен енгізудің болмауы және мұғалімдер кеңесі үшін жылдам аналитика кіреді; тәуекелдерге - технология мен интернетке тәуелділік, "осы жерде және қазір" техникалық қолдау көрсету қажеттілігі, сондай-ақ нұсқалардың тәртібі (құралдың әрбір жаңартуы күні мен түзетулердің қысқаша сипаттамасымен жазылады). Жүйенің "қатып қалуын" болдырмау үшін жарты жылдың соңында үйлестіруші қысқа цифрлық нұсқаны іске қосады: екі-үш бойынша тексеру тапсырмалары кәсіби ақпараттандырылуы және қандай ұсыныстар шынымен орындалғаны туралы бір шағын сауалнама. Бұл деректер бақылау тақтасына бірден "тартылады" және күнтізбені орнату үшін пайдаланылады кәсіптік сынама, экскурсиялар және элективтердің келесі кезеңге.

В нұсқасы - жабдықтар барлық жерде немесе барлық уақытта болмаған кезде аралас, ал мектеп қағаз бланкілерімен жұмыс істеуге дағдыланған. Мұнда табысқа жетудің кілті - құжат айналымының қарапайымдылығы мен тәртібі. Үйлестіруші "сынып пакетін" дайындайды: екі тілде бланкілер, журнал, әкімшіге жадынама, оқушыға арналған шағын есеп үлгісі және Excel

кестесі/Sheets қолмен енгізу үшін. Процедура бір сабаққа сәйкес келеді: алғашқы 3-4 минутта әкімші нұсқаулықты оқиды, содан кейін сынып бланкілерді толтырады, соңында оқушылар оларды конвертке салады, ал мұғалімнің көмекшісі басталу/аяқталу уақытын және кез келген оқиғаларды (шу, үзілістер, ауыстырулар) белгілейді. . Алдағы екі күн ішінде көмекші жауаптарды формулалар орнатылған кестеге енгізеді (масштабтағы қосындылар, толықтығын негізгі тексерулер). Үйлестіруші үлгілер (PDF поштасы немесе басып шығару) және сынып қорытындылары арқылы қысқа, теңшелген есептерді жасайды. "Қағаз" әдеттегідей батып кетпес үшін, алдын ала екі ереже белгіленеді: біріншіден, қолмен енгізу үшін өрістерді азайту (құсбелгілер/сандар, бір таңбалы сынып және тіл кодтары), екіншіден, "қатаң" жариялау мерзімі: сессиядан кейін үш жұмыс күнінен кешіктірмей студент есеп алуы керек, ал сынып жетекшісі - алдағы қадамдардың жоспары (элективтер, кәсіптік сынамаалар, кездесулер). Есеп үлгілері қарапайым тілде, жаргонсыз және "этикеткасыз" қазақ және орыс тілдерінде жазылады және әрқашан нақты мәліметтерді қамтиды: нені сынап көру керек, қайда және қашан, кіммен байланысу керек. Аралас модельде деректерді жүйелі түрде салыстыру міндетті болып табылады: тоқсанына бір рет үйлестіруші "мастер-кестені" ашады, олқылықтардың үлесін, кодтаулардың біркелкілігін және тілдік белгілердің дұрыстығын тексереді; сәйкессіздіктер түзетіліп, ережелер жадынамада нақтыланады. Тәуекелдердің ішінде - енгізу кезіндегі адами фактор, бланкілердің жоғалуы және есептердің кешігуі; қорғаныс құралдарынан - бланкілердің 10%-ын екі рет тексеру, конверттерді мөрлеу, журналдың артқы жағындағы бақылау парағы ("тапсырылған - қабылданған - енгізілген - жүктелген есептер" қолдары). Құзыретті ұйыммен мұндай режим сапа жағынан "фигурадан" кем түспейді, кейде тіпті икемділікке ие болады (әсіресе ауылдық мектептерде және тұрақсыз интернетте).

В нұсқасы - төмен ресурсты, техникаға тұрақты қолжетімділік болмаған кезде немесе жылдам өңдеуге арналған әкімшілік ресурс болмаған кезде. Бұл жерде бәс қысқалыққа, түсініктілікке және жанды кері байланысқа қойылады. Сынып деңгейінде қызығушылықтар мен құндылықтардың қысқаша скринингтері ғана жүргізіледі (10-12 мәлімдеме), бланкі А4 парағының жартысына орналастырылады және санау бірнеше минутты алады (мысалы, жұптардың қосындысы "1+7", "2+8" жәнет.б. RIASEC логикасында). Сынып сағатында бірден мұғалім топтық "параллельдің бастапқы портретін" айтады және іс-әрекеттегі тексерулер жиынтығын ұсынады: алдағы алты аптада кім қай үйірмеге барады, қандай тапсырма немесе шағын жоба тырысады, экскурсияға қайда баруға болады. Жеке консультациялар нүктелік түрде тағайындалады - нәтижелері қайшылықты, "белгісіздік аймағында" кім бар немесе жауапты таңдау кімге жүктеледі. Төмен ресурстық режим тұрақты болуы үшін мектеп минималды артефактілер жиынтығын дайындайды: екі тілде ламинатталған нұсқаулар (сынып журналына желімделген), "инциденттер" бағанымен бір жалпы өткізу журналы, "6 аптаға арналған қадамдар карточкасы" шаблоны және аймақтың өзекті мүмкіндіктері бар стенд/чат (үйірмелер, колледждер, ЖОО, серіктес кәсіпорындар). Ең маңызды

ереже - "біз артық ештеңе жинамаймыз": педагогикалық қолдау үшін қажет емес сезімтал ақпарат жоқ; есептер қысқа, сынып жетекшісінде бөлек папкада сақталады және бір жылдан кейін алынады. Мұнда негізгі валюта графиктер мен күрделі индекстер емес, кездесулердің тәртібі болып табылады: скрининг нәтижелері бойынша бір жалпы әңгіме, тәуекел/күмән тобына арналған бір жеке әңгіме және сынамадан кейін әңгімеге бір рет оралу. Тіпті ең қарапайым ресурстық сценарийде де бұл жүйелілік нәтиже береді: мүдделер іс - әрекетке "айналады", ал таңдау отбасы мен балаға түсінікті және мүмкін болатын жоспарларға айналады.

Таңдалған опцияға қарамастан, бүкіл модель бірнеше тұрақты тіректерге сүйенеді. Біріншіден, тіл: екі тілді мектепте барлығы материалдар қазақ және орыс тілдерінде бар, нұсқалары мағынасы жағынан баламалы; бастамас бұрын әр тректің 8-12 оқушысына түсініктілігін жылдам "танымдық" тексеру жүргізіледі. Екіншіден, бірыңғай нұсқаулықтар мен шарттар журналы: бір тұжырым, бір уақыт, кез келген ауытқуларды (шу, ауыстырулар, техникалық ақаулар) түзету, содан кейін интерпретация кезінде ескеру. Үшіншіден, ашық кері байланыс: "жапсырмаларға" және қатаң ережелерге тыйым салынады, есеп шағын іс-қимыл жоспарымен және әңгімеге қайта оралу күнімен бірге жүруі керек. Төртіншіден, деректерді қорғау және этика: ақпараттандырылған келісім, ақпараттың құрамын азайту, қол жетімділікті шектеу және сақтаудың түсінікті мерзімдері; жиынтық кестелер - тек иесіздендірілген, сыныптық және параллель кодтары бар. Бесіншіден, "тәжірибеге көпір": мүдделер/құндылықтардың әрбір басым профилі үшін қолжетімді әрекеттердің қысқаша каталогы алдын ала дайындалады -элективтер, колледждер мен университеттердегі үйірмелер, шеберлік сыныптары, экскурсиялар, кәсіптік сынамалар және тәлімгерлердің байланыстары. Ақырында, алтыншыдан, жетілдіру циклі: тоқсанына бір рет команда қамтуды, "маршрут карталарының" үлесін, кезең ішінде кем дегенде бір рет үлгерімі бар оқушылардың үлесін, отбасылардың кері байланысын және нәтижелерді оқу шешімдерінде пайдалану жағдайларын қарастырады; нәтижелері бойынша күнтізбе, әдістемелер мен есептердің мәтіндері, сұрақтар банкі түзетіледі кәсіби ақпараттандырылуы аймақтық LMI үшін жаңартылады.

Егер осы қағидалар орындалса, ресурстар өскен сайын мектеп бір нұсқадан екіншісіне еркін ауыса алады. Мысалы, бастау үшін төмен ресурсты сценарийлер - қысқаша скринингтер мен консультациялар, содан кейін игерілгеннен кейін есеп үлгілері мен кестемен аралас режимге, ал бір-екі жылдан кейін автоматты өңдеумен және бақылау тақталарымен толыққанды "фигураға" ауысыңыз. Маңыздысы «технологиялық деңгейдің» өзі емес, процедураның болжамдылығы және оның педагогикалық әсері: әрбір оқушы нақты нұсқаулар мен өзін іс-әрекетте сынауға нақты мүмкіндік алады және мектеп диагностикалық нәтижелердің жаңартылған таңдау пәндеріне, белсенді серіктестікке және маңыздырақ білім беру шешімдеріне қалай ауысатынын көреді.

3.2. Жылдық профдиагностикалар циклы

Жыл мәнді көңіл бөлуден басталады. Қыркүйек және қазан айларында мектеп бүкіл сынып деңгейіндегі қызығушылықтар мен құндылықтардың қысқаша скринингін бастайды және нәтижелерді бірден бастапқы талқылауға аударады. Бұл бірінші терезенің мақсаты – «бәрін бірден» өлшеу емес, бақыланатын үдерісті бастау: әр студент оқу тілінде (қазақ/орыс) екі беттік есеп пен 4-6 аптаға шағын жоспар алады — қандай таңдау курсың өту керек, мансаптық сынақ/экскурсияға қайда бару керек, қай клубпен байланысу керек, қай клубпен байланысу керек. Сынып мұғалімі мен кәсіптік бағдар беру мұғалімі «есепті затбелгісіз қалай оқуға болады» тақырыбында сынып сағатын және беймәлім профилі немесе алда маңызды таңдауы бар адамдар үшін қысқаша жеке кеңестер жүргізеді. Бұл ретте мектеп кездесулерге қандай аймақтарды шақыру керектігін және қандай мансаптық сынақтарды жоспарлау керектігін анықтау үшін сынып деңгейіне «қызығулар картасын» жасайды. «Үздік үштік» қызығушылық бағыттары бойынша серіктестер (колледждер/университеттер/жұмыс берушілер) де анықталады. Әкімшілер тең қатысу шарттарын қамтамасыз етеді және журналды жүргізеді, ал үйлестіруші келмеу көрсеткішін, тіл нұсқаларының дұрыстығын және кері байланыстың уақтылығын тексереді. Барлық құжаттама мектеп саясатына сәйкес сақталады: ақпараттандырылған келісім сынып файлдарында сақталады, есептер қолжетімділігі шектеулі қорғалған қалтада сақталады және жиынтық деректер анонимді түрде сақталады.

Қараша және желтоқсан айларында бастама тереңдей түседі, бірақ мақсатты: мектеп нақты шешімдер қабылдаудан бұрын нақтылау қажет болған жағдайда қосымша «сұраныс бойынша» әдістерді енгізеді — негізгі пәндерді, ҰБТ-ға дайындық форматтарын таңдау, жобаларға қатысу немесе тағылымдамадан өту. Бұл кезеңде ақпараттық-түсіндіру жұмыстары ешбір шығынға ұшырамайды: әңгімелердің сапасы мен ұсыныстардың жарамдылығы басымдыққа ие. Сонымен қатар, белсенді мансап туралы ақпарат беріледі: колледждермен және университеттермен кездесулер (соның ішінде сайттан тыс семинарлар), жұмыс берушілерге экскурсиялар, жұмысты көлеңкелеу және «шынында сияқты» қысқа сынақ тапсырмалары. Әрбір әрекет жоспарға біріктірілген: есепте орындалған қадамдар мен келесі тоқсанға арналған жоспарлар егжей-тегжейлі баяндалады. Ұжым қызығушылықтардың тұрақтылығын бақылайды: егер студенттің қызығушылығы күшті болса, оларға әртүрлі форматтағы бірнеше қысқа сынақтар ұсынылады (жобалар/семинарлар/волонтерлік), содан кейін ғана қорытынды жасалады. Желтоқсан айының соңында үйлестіруші мен сынып жетекшілері аралық нәтижелерді қорытындылайды: кем дегенде бір ұсынысты қанша оқушы орындады, қай салаларда белсенділік төмендеді және серіктестерді қосу немесе оларды аудан/қалада жүзеге асыру үшін ұсыныстарды қайта өңдеу қажет.

Қаңтар-наурыз – мансаптық жоспарларды нақтылау және мамандық таңдауға және Ұлттық бірыңғай тестілеуге (ҰБТ) дайындық кезеңі. Үшінші

тоқсанның басында мектеп қысқаша диагностикаға қайта оралады: қызығушылықтар/мотивация бойынша «түзетуші» шағын сауалнама (5–7 тапсырма) және мансаптық хабардарлық бойынша бір бөлім (8–10 сұрақ) ұсыныстардың өзектілігін және есептердің тілі түсінікті болуын қамтамасыз етеді. Осы мәліметтерге сүйене отырып, сынып екінші семестрдегі элективті курстар мен үйірмелер арқылы, ал жеке ҰБТ-ға дайындық стратегиялары (нені жақсарту керек, оқуды қайдан табуға болады, жүктемені қалай бөлу керек) арқылы басшылыққа алынады. Белгілі бір салаларға қызығушылықтары бар студенттер тәлімгерлікпен байланысты: олардың күш-жігері мен рефлексиясын қолдау үшін екі апта сайын мұғалім/түлектер/практик серіктесімен кездесу. Бұл кезең «мансап күндерін» және тақырыптық апталықтарды ұйымдастыруға қолайлы уақыт: шеберлік сабақтарының блоктары, шағын лекциялар және сыныптың қызығушылық картасында белгіленген екі немесе үш негізгі бағыт бойынша жобалық тапсырмалар. Барлық қарым-қатынас екі тілді болып қалады, ал ерекше білім беру қажеттіліктері бар топтар үшін жағдайлар тапсырмалардың мағынасын өзгертпей бейімделген: нұсқауларды ұсынудың балама әдістері, аяқтауға көбірек уақыт және тәлімгердің қолдауы.

Сәуір-мамыр айлары ұсыныстарды аяқтау және мектепті сыртқы ауысулармен байланыстыру уақыты. Ұжым әрбір жоғары сынып оқушысы үшін жазғы және келесі жылдың басына арналған «жеке траектория картасын» дайындайды: таңдалған негізгі пәндер мен таңдау пәндері, күні мен байланысы көрсетілген нақты кәсіби сынақтар/экскурсиялар, Ұлттық бірыңғай тестілеуге (ҰБТ) (немесе қабылдау емтихандарына) дайындық жоспары, ақпарат көздерінің тізімі және тірек пункттері. Бітіру сабақтары үшін практикалық модуль қосылады: өтініштерді қабылдау бойынша кеңестер, қабылдау комиссиясының күнтізбесі, портфолио құрастыруға көмек, LMI негізіндегі «күтулердің шынайылығы» бойынша кейінгі талқылау және шешімдердің тек қалаулы ғана емес, сонымен қатар шынайы болуын қамтамасыз ету үшін ашық кәсіптік деректер базасы. Топ жылды орындау есебімен аяқтайды: не және қалай өлшенген, студенттердің қандай үлесі ұсынымдарды алды және орындады, қай серіктестік жақсы жұмыс істеді және есептер мен тапсырмалардағы қандай тұжырымдар келесі жылға жаңартуды қажет етеді. Бұл есеп факультет мәжілісінде талқыланады және жетілдіру жоспары ретінде әзірленуде: жаңа тенденцияларды көрсету үшін кәсіби хабардарлық сұрақтар банкін жаңарту, тәлімгерлер/жұмыс берушілер пулын кеңейту және оқу жылының ең жоғары кезеңдерімен сәйкес келетін кәсіби іс-шаралар кестесін түзету.

Барлық кварталдарда сапа мен этика ережелері өзгеріссіз қалады. Әкімшілендірудің тең шарттары мен қазақ және орыс тілдеріндегі баламалы нұсқалары кездейсоқ айырмашылықтарды барынша азайтады және әділеттілікті қолдайды. Кез келген есеп "мен мұны әрекетке қалай аударамын" әңгімесімен және әңгімеге қайта оралу күнімен бірге жүреді. Жеке мәліметтер тек педагогикалық қолдау үшін пайдаланылады және шектеулі мерзімде сақталады, қысқаша мәліметтер иесіздендіріледі; папкалар мен кестелерге қол

жетімділік реттеледі. Оқушы мен отбасы қатысудың ерікті екенін және бас тартудың салдары болмайтынын біледі; мақсат - "белгі қою" емес, оқу таңдауын жасауға және тексеруге көмектесу. Диагностика ешқашан "қағаз жүзінде" қалмайды: сыныптағы әрбір басым бағыт үшін нақты мүмкіндіктер алдын ала дайындалады -элективтер, үйірмелер, колледждер мен университеттердің шеберлік сыныптары, кәсіпорындарға экскурсиялар, волонтерлік және тәлімгерлік; үйлестіруші ұсыныстардың белгілі бір аймақта орындалуын және жаңа серіктестер пайда болған сайын жаңартылуын қамтамасыз етеді.

Мұндай жылдық цикл мектепті шамадан тыс жүктемейді және болжамды ырғақты қамтамасыз етеді: күзде - бастау және кең бағдар; күнтізбелік жылдың соңында - нүктелік тереңдету және тәжірибеге қанықтыру; үшінші тоқсанда - баптаукәсіптік жоспарлар және сайлауға дайындық; көктемде - соңғы маршруттау және келесі кезеңге өтуді қолдау. Әрбір терезеде оқушы "бағаны" емес, әрекет ету мүмкіндігін алады және бұл бірте-бірте өзгереді профдиагностикаға шешімдер саналы түрде қабылданатын және мектеп, отбасылар және серіктестер арасындағы байланыс күшейетін қолдау тәжірибесіне.

3.3. Түсіндіру және кері байланыс (ережелер)

Мектепте нәтижелерді интерпретациялау әрқашан біз байқаған нәрселерді құрметпен сипаттаудан басталады және алдағы апталарда оқушы мен отбасы үшін орындалатын нақты әрекеттермен аяқталады. Қарапайым ретті сақтау маңызды: «Профиль не көрсетті → Оны өз сөзіңізбен қалай түсіндіруге болады → Біз не істеуге тырысамыз және әңгімеге қашан ораламыз». Тәжірибеде бұл әрбір есептің алдында қысқаша әңгіме болатынын білдіреді, мұнда мұғалім алдымен күшті жақтары мен ағымдағы қызығушылық салаларын көрсетеді, содан кейін даму бағыттары мен ықтимал қиындықтарды ақырын талқылайды. Мәтінде ықтималдық бар және белгілер жоқ: «Жауаптарыңызға қарағанда, сізді қазіргі уақытта себептерді зерттеуді және гипотезаларды тексеруді қажет ететін тапсырмалар ерекше қызықтырады», «Сізге нақты ережелері бар тапсырмалар ыңғайлырақ сияқты — осы артықшылықты көрсететін пішімді табайық», «Біз қайталанатын тапсырмалардан шаршау белгілерін байқаймыз және шығармашылық таңдау еркіндігін арттыруға тырысамыз. «Бұл сізге дұрыс емес...», «сіз... мүмкін емес», «бұл аймақ жабық» сияқты категориялық тіркестер алынып тасталды - оның орнына гипотезалар мен әрекетте тексеруге шақырулар пайдаланылады, өйткені мектептегі диагностика сұрыптау туралы емес, навигация мен өсуге көмектесу туралы.

Келесі қадам - профильді нақты әрекеттерге аудару. Есепте 4-6 апта ішінде нақты ұсыныстар пайда болғанға дейін кез келген интерпретация толық емес болып саналады: қайсысы электив алу немесе күшейту, қандай үйірме мен жобаны сынап көру, қайда бару керек кәсіптік сынақтан немесе экскурсия, волонтерлік қызметке қайда қатысу керек, қандай шеберлік сабағына қатысу

керек. Бұл әрекеттер абстрактілі "арман" емес, сіздің аймағыңыздағы нақты мүмкіндік болуы керек. Сондықтан есеп басынан бастап жергілікті ресурстар картасымен "байланысады": мектептегі қолжетімді үйірмелер, колледждер мен университеттердің ашық есік күндерінің кестесі, қалалық шеберлік сыныптары мен кәсіптік жәрмеңкелердің күнтізбесі, мектеп экскурсия ұйымдастыра алатын серіктес кәсіпорындардың тізімі, маманның көлеңкесі немесе кәсіптік сынақтан. Бұл байлам неғұрлым тығыз болса, оқушының іс жүзінде өзін сынап көру және мағыналы кері байланыспен оралу мүмкіндігі соғұрлым жоғары болады: "маған не ұнады", "не қиын болды", "нені жалғастырғым келеді".- дәл осы және маршрутты нақтылайды.

Тілдің қолжетімділігі - сапаның жеке ережесі. Қос тілді мектеп үшін есептер қазақ және орыс тілдерінде дайындалады және адресатына қарай әр түрлі болады. Студентке арналған нұсқа қысқа, жанды тілмен және мысалдармен: "Қазір сізге әсіресе зерттеу тапсырмалары келеді - алдағы төрт аптада көріңіз электив колледждегі жобалық қызмет және зертханалық сынақ бойынша ____ (байланыс: ____)". Ата-аналарға арналған нұсқа таразылардың мағынасын сәл толығырақ ашып, қалай қолдау көрсету керектігін түсіндіреді: "сіздің балаңыз түсінікті ережелермен және өлшенетін нәтижелермен тапсырмаларды орындауға ыңғайлы; X және Y тақырыптарына кезең-кезеңімен дайындалу туралы келіссөздер жүргізіп, оны ____ үйірмесіне жазу пайдалы, мұнда бұл сапа плюс болады". Сынып жетекшісіне арналған нұсқа бірдей қорытындыларды қамтиды, бірақ кесте мен мектепішілік мүмкіндіктерге байланысты: "деректерді талдауға назар аудара отырып, топтық жобадағы рөлді сәйкестендіріңіз; сынақ нәтижелері бойынша сынып сағатында сөйлеуді ұсыныңыз." Барлық нұсқаларда жаргондар мен графиктердің шамадан тыс жүктелуіне жол берілмейді: қарапайым визуалды "профиль картасы" және күндері көрсетілген қадамдар тізімі жеткілікті.

Дәл түсіндіру әрқашан контекстті ескереді: оқыту тілі, жеке сипаттамалар, ағымдағы оқу жүктемесі және отбасылық жағдайлар. Егер студент бейімделген бағдарламаны меңгерсе немесе ерекше білім беру қажеттіліктері болса, мұғалім шкаланың мағынасын өзгертпейді, бірақ ұсыныстарды ұсыну және орындау әдістерін бейімдейді: көбірек уақыт беру, қадамдарды қосалқы тапсырмаларға бөлу, қатысудың баламалы түрлерін ұсыну (мысалы, жеке экскурсияның орнына қашықтан мастер-класс). Сол сияқты, егер отбасында сабақтан тыс іс-шаралар мен сапарларға ақы төлеуге ресурстары шектеулі болса, мектеп тегін немесе жеңілдетілген нұсқаларды іздейді және қол жетімді қатысу форматтары бойынша серіктестермен келіссөздер жүргізеді. Бұл ерекшеліктер есепте құрметпен және арнайы қарастырылған: «Біз келесі айға тегін іс-шараларды таңдадық; егер тасымалдау қажет болса, мектеп топтық саяхатты ұйымдастыруға көмектесуге тырысады».

"Айтылғандардан" "орындалғанға" ауысу шағын ұйымдастырушылық мәліметтермен қамтамасыз етіледі. Әңгімелесу соңында мұғалім оқушымен бірге шағын жоспарды толтырады: үш қадам, мерзімдер, байланыстар, кім көмектесетіні туралы белгі (сынып жетекшісі, тәрбиеші, ата-ана, тәлімгер).

Әңгімелесуге қайта оралу күні бірден белгіленеді - әдетте, арқылы төрт–алты апта. Бұл кездесуде "тесттің дұрыстығы" емес, тәжірибе мен оның сабақтары талқыланады: ұсыныстардың қайсысы орындалды, не кедергі болды, қандай әсерлер және қандай жаңа сұрақтар пайда болды. Егер мүдделер өзгергені анықталса немесе сынақ күткендердің сәйкессіздігін көрсетсе, жоспар драматизациясыз түзетіледі: гипотеза расталмады - бұл сондай-ақ нәтиже, әрі қарай қайда бұрылу керектігін айтады.

Топтық кері байланыс кезінде сынып жетекшісіне "сынып картасына" сүйену пайдалы, бірақ "рейтингтер" туралы емес, мүмкіндіктер туралы айту керек: мысалға: "біздің 9Б-да әлеуметтік жобалар мен медиаға деген қызығушылық жоғары - біз екінші тоқсанның кестесіне волонтерлік модуль мен медиа-жобаны енгіземіз, ал колледжбен ____ мастер-класс өткізуге келісеміз". Бұл жерде әдептілік маңызды: сынып деректері атаулармен ілінбейді, талқыланады біріктірілген, оқу өмірін ұйымдастырудың белгісі ретінде. Жеке есептер жеке түрде беріледі және жеке форматта талқыланады; студент сыныптастарымен профиль мәліметтерін бөліспеуге құқылы.

Соңында, түсіндіру - бұл әрқашан мөлдір шекаралар. Баяндамада әдістеменің нақты нені өлшейтіні және нені өлшмейтіні қысқаша және түсінікті түрде жазылған; сақтық қажет жерде ("бұл скрининг, оның міндеті - назар аудару және гипотезаларды ұсыну") және іс-әрекетте растау қажет жерде; мұғалімдердің оқу нәтижелері мен бақылаулары қалай ескеріледі; мектеп деректерді қалай сақтайды және қорғайды, ол кімге қолжетімді және қашан иесіздендіріледі. Бұл ашық формат отбасы мен оқушының сенімін арттырады және дұрыс емес үміттердің пайда болу қаупін азайтады: профдиагностика "төте жол" болудан қалады және асықпай, қысымсыз маршрутты нақтылап, жоспарлауға және сынап көруге көмектесетін құралға айналады.

Егер осы ережелер сақталса - профильді жапсырмасыз сипаттау, нақты қадамдар, жергілікті мүмкіндіктермен байланыс, әр түрлі алушыларға арналған есептің әр түрлі нұсқалары және тәжірибеге міндетті түрде оралу - интерпретация "қағаз жүзінде" болуды тоқтатады және оқу шындығын өзгерте бастайды: сайлау айналады неғұрлым түсінікті, сынақтар мағыналы, ал оқушы, отбасы және мектеп арасындағы диалог біркелкі және сенімдірек.

3.4. Сапаны басқару және деректерді қорғау

Сапаны басқару профдиагностикалар мектепте ол формальды негізден - директордың бұйрығынан басталады. Онда іске асырудың мақсаттары, әдістемелер тізімі (нұсқаларымен және тілдерімен), іске асыру күнтізбесі, рөлдерді бөлу және материалдарды сақтау жауапкершілігі жазылады. Жеке жолмен мыналар тағайындалады: үйлестіруші профдиагностикалар (әдетте тәрбиеші-кәсіптік бағдар беруші), параллельдердегі әкімшілер, техникалық жауапты тұлға, дербес деректерді қорғау жөніндегі уәкілетті тұлға, сондай-ақ форс-мажор жағдайында ауыстыру тәртібі. Мұндай бұйрық "үстелдегі қағаз" емес, бір жылға арналған маршрут картасы болып табылады: ол

процедураларды кім және қалай бастайтынын, кім кері байланыс беретінін және сұрақтар бойынша қайда жүгіну керектігін анықтайды.

Әрбір енгізу цикліне мектеп "сапа пакетімен" кіреді: әкімшілер мен қатысушыларға арналған бекітілген нұсқаулықтар (қазақ және орыс тілдерінде), қолдану журналы, ақпараттандыру және келісім нысандары, аудиторияның/компьютерлік сыныптың дайындығын тексеру парағы, есеп үлгілері. Нұсқаулықтар кілтті біріздендіреді: сәлемдесу мәтіні, сұрақтарға жауап беру ережелері, уақыт, үнсіздік шарттары, сәтсіздіктер кезіндегі іс-қимыл тәртібі. Қолдану журналы әрбір сессия үшін жүргізіледі және онда күні, сыныбы, өткізу тілі, басталу/аяқталу уақыты, әкімшінің тегі, сипатталған инциденттер (шу, іркілістер, ауыстырулар) және кері байланыстың белгіленген мерзімде берілгені туралы белгі қамтылады. Бұл нәтижелерді шынайы түсіндіруге және нақты істер бойынша жаңа әкімшілерді оқытуға мүмкіндік беретін "сапа іздері".

Деректерді қорғау «минималды және мақсатты» принципіне негізделген. Ақпараттық кезеңде отбасылар қысқаша ақпарат парағын алады: диагностиканың мақсаты, қандай деректер жиналады, оны кім көреді, қайда және қанша уақыт сақталады, қол жеткізуді/түзетуді/жоюды қалай сұрау керек және бұзушылық туралы кімге хабарлау керек. Келісім рәсімдер басталғанға дейін, оқу тілінде алынады; бас тарту теріс салдарға әкеп соқпайды және дәл осылай мұқият жазылады. Барлық жеке ақпарат шектеулі мерзімге (әдетте оқу жылы) сақталады және аналитика үшін анонимді жиынтық кестелер пайдаланылады: толық атаусыз, тек сынып/параллель кодтары. Сервердегі/бұлттағы қалталарға кіру рөлдік матрица арқылы анықталады: үйлестірушілер «оқу/өңдеу» рұқсатына ие, әкімшілер «өз сабақтарының нәтижелерін енгізеді», сынып мұғалімдері «оқушылар үшін жеке есептерді оқиды», ал әкімшілік «анонимді қорытындыларды оқиды». Кез келген сыртқы қызмет (тестілеу платформасы, бұлтты сақтау орны) «жақсы мағынаны тексеруден» өтеді: серверлер қайда орналасқан, деректер қалай шифрланады, провайдердің соңында мазмұнды кім «көреді», деректерді өңдеу келісімі бар ма және сұраныс бойынша материалдарымызды жүктеп алу/жою тәсілі бар ма. Құпия сөздер жеке болып табылады, екі факторлы аутентификация қосылған, портативті медиа (флэш-дискілер) есептерді сақтау үшін пайдаланылмайды, басып шығарулар қараусыз қалмайды және есеп бойынша жойылады.

Бағалау сапасы процедураның қайталану мүмкіндігіне байланысты. Әртүрлі әкімшілер әдістерді дәйекті түрде енгізуін қамтамасыз ету үшін мектеп «іске қосу алдында» және «бірінші толқыннан кейін» қысқаша брифингтер ұйымдастырады: нұсқауларды дауыстап оқу, студенттердің типтік сұрақтарын талдау, уақытты анықтау және шарттар журналымен жұмыс істеу. Тоқсанына бір рет үйлестіруші «спот-тексеру» жүргізеді – екі-үш сессияға қатысу, ережелердің сақталуын атап өту және әріптестермен кері байланыс орнату. «Адам факторын» қамтитын құралдар үшін (мысалы, сұхбаттар) топ бағалау критерийлерін алдын ала талқылайды және баяндамашылар арасындағы өзгермелілікті азайту үшін мысалдар арқылы оларды калибрлейді.

Егер мектеп қағаз скринингін жүргізетін болса, деректерді беру кезінде қателерді азайту үшін пішіндердің 10% екі рет енгізу және салыстыру кіреді.

Бөлек тақырып - нұсқа және әдістерге енгізілген өзгерістер. Мектептегі кез келген құрал «тарихы бар артефакт» ретінде өмір сүреді: оның нұсқа нөмірі, күні және өңдеулер тізімі бар (сөздегі өзгерістер, элементтердің реті, тіл мысалдарының жаңартулары). Бұл пән жылдар бойынша нәтижелерді шынайы салыстыруға мүмкіндік береді және мәтінді қайта қарауға байланысты нақты өзгерістердің әсерін «шумен» шатастырмауға мүмкіндік береді. «Есеп нұсқасы» да осылай белгіленеді: кері байланыс тілі үлгісі жаңартылған кезде бұл құжаттың тақырыбында көрсетіледі. Барлық құжаттама «әдістемелік паспортқа» және «техникалық картаға» жинақталады — мектеп оларды әрбір пилоттық немесе қайта қараудан кейін жаңартады.

Әдістемелік топтаманың жыл сайынғы шолуы тек психометрияға ғана емес, сонымен қатар мазмұнның өзектілігін қамтамасыз етуге де қатысты. Мамандықтар әлемі өзгеруде, ал кәсіби хабардарлық карталары ең жылдам ескіреді. Сондықтан, маусым-тамыз айларында команда қысқаша тексеру тізімінен өтеді: біз өлшейтіндердің бәрі білім беру шешімдері үшін әлі де қажет пе? Қол жетімді баламалар пайда болды ма? Қандай тұжырымдар ескірген және бейімделуді қажет етеді; аймақтық LMI қалай өзгерді: өсу секторлары, қос бағдарламалар, колледждермен/университеттермен/жұмыс берушілермен серіктестік. Мұғалімдер кеңесіне ықшам орындалу туралы есеп беріледі, онда қамту, нормативтік актілердің сақталуы, кері байланыстың дұрыстығы мен уақтылығы, кем дегенде бір ұсынылған әрекетті орындаған студенттердің үлесі, отбасы мен мұғалімдердің кері байланысы, оқыс оқиғалар және алдын алу шаралары қамтылады. Баяндама негізінде директор жаңа оқу жылының тәртібін жаңартады: әдістемелер мен олардың нұсқалары, күнтізбе, жауаптылар, серіктестіктер нақтыланады.

Заңды және этиканы сақтау бүкіл бөлімнің қиылысу мақсаты болып табылады. Мектеп Қазақстан Республикасының «Білім туралы» Заңы (оқушылардың құрметті қарым-қатынас, қауіпсіздік және кемсітпеу құқықтарына қатысты) және жеке деректер туралы заңнаманың (заңды мақсаттарға, деректерді азайтуға, қолжетімділікті шектеуге және субъектінің қол жеткізуге/түзетуге/жою құқығына қатысты) шеңберінде жұмыс істейді. Бұл жергілікті ережелерде көрсетілген: кәсіби диагностикадағы жеке деректерді өңдеу саясаты (1 бет), ақпараттандыру және келісім алу ережелері, сақтау және жою кезеңдерінің сипаттамасы, қолжетімділік матрицасы және отбасылық сұрауларға жауап беру үлгілері. Екі тілді мектеп үшін барлық құжаттардың қазақ және орыс тілдеріндегі баламалы нұсқалары қажет. Ерекше білім беру қажеттіліктері бар студенттер үшін тапсырмалардың мағынасын өзгертпейтін қолжетімді нұсқау форматтары.

Ақырында, кез келген жетілген жүйеде оқиғаға жауап беру жоспары бар. Егер бұзушылық орын алса (форма жоғалса, есеп қате жіберілсе, мектеп тіркелгісі бұзылса), қысқаша жол картасы бар: таратуды дереу тоқтатыңыз (электрондық поштаға қол жеткізуді қайтарып алу/жою/парольдерді өзгерту), үйлестіруші мен әкімшілікті хабардар ету, оқиғаны журналға жазу, зардап

шеккен студенттің отбасына хабарлау және қажет болған жағдайда, ішкі тексеру және жаңарту үшін авторға бақылау процедурасын өткізу және ауыстыру, бақылау процедурасын өткізу. есептерді қорғалған тіркелгі арқылы береді немесе оларды тек қолтаңбамен басып шығарылған түрде береді). Мұндай дайындық залалды азайтады және сенімді арттырады: адамдар мектептің қателерді мойындап, оларды тез түзете алатынын көреді.

Қорытындылай келе, кәсіби диагностикадағы деректер сапасы мен қауіпсіздікті басқару бірнеше қарапайым, бірақ дәйекті тәжірибелерді қамтиды: бұйрықтар мен рөлдер; бірыңғай нұсқаулар мен шарттар журналы; келісім беру және азайту; рөлге негізделген қол жеткізу және сақтау мерзімдері; әдіс және есеп нұсқалары; әкімшілерді оқыту және мақсатты аудиттер; еңбек нарығы мен кері байланысты ескере отырып, жыл сайынғы аудит. Осы нұсқауларды орындау арқылы диагностика оқушыларға қолайлы, білім беру шешімдерін қабылдау үшін пайдалы және бүкіл мектеп экожүйесі үшін қауіпсіз болып қалады.

3.5. Оқушыларды нәтижелер бойынша бағыттау

Маршруттау - бұл "оқушы портретін" алдағы апталар мен айлардағы мүмкін болатын қадамдар тізбегіне айналдыру. Мектепте шешім қабылдаудың үш бағытымен жұмыс істеу ыңғайлы: "жасыл" (айқындық және әрекет етуге дайын болу), "сары" (белгісіздік және аралас профиль) және "қызыл" (төмен сенімділік немесе қосымша тәуекелдер). Түс - бұл затбелгі емес, 4-тен 8 аптаға дейінгі жұмыс белгісі, сондықтан команда әрі қарай не істеу керектігін бірдей түсінеді. Аймақтың тағайындалуы ашық түрде жүзеге асырылуы маңызды: оқушылар мен ата-аналарға түсінікті критерийлер бойынша, сынақтар мен әңгімелерден кейін басқа аймаққа ауысу мүмкіндігімен. Екі тілді сыныптар үшін маршруттардың барлық тұжырымдары қазақ және орыс тілдерінде дайындалады.

Жасыл аймақ: айқын қызығушылық/ниет.

Мұнда қызығушылық профилі тұрақты, есептердегі тұжырымдары түсінікті, оқу және сабақтан тыс қалаулары әлдеқашан анықталған оқушы келеді. Мектептің негізгі міндеті - "тестті тексеру" емес, анықтықты іс-әрекетке тез аудару. Есеп берілгеннен кейін бір апта ішінде мұғалім-кәсіптік бағдар беруші сынып жетекшісімен және оқушымен бірге "6 апталық карточканы" толтырады: 1-2 таңдаңыз электива (немесе бұрыннан таңдалғандарға қатысуды күшейтеді), нақтысын тағайындайды кәсіптік сынақтан немесе экскурсия, үйірме / жоба таңдап, колледж / университет өкілімен немесе тәлімгермен кездесуді жоспарлап, әңгімеге қайта оралу күнін белгілеңіз. Бітіруші сыныптар үшін "қабылдау" блогы бірден қосылады: мақсатты бағдарламалар тізімі, консультациялар мерзімі, портфолиоға қойылатын талаптар және қабылдау комиссияларымен жұмыс күнтізбесі. Егер оқушының белгілі бір академиялық мақсаты болса (мысалы, мамандандырылған математика немесе биология), жасыл аймақтағы маршрут қызығушылықты дайындықпен байланыстырады: нақты тақырыптар мен

жаттығу тәртібі, ресурстарға қол жетімділік, консультациялар үшін мектептің "терезелері". Әрбір қадамның белгілі бір мектеп пен аймақ жағдайында орындалуы маңызды: бір нақты мастер-класс және бір жоғары сапалы жақсырақ кәсіптік сынақ, ұзақ және қол жетімсіз тізімге қарағанда. 4-6 аптадан кейін команда карточкаға оралады, жасалғанды белгілейді, бағытты нақтылайды (қалдыру/күшейту/қайта конфигурациялау) және осы негізде жолдың келесі сегментін қалыптастырады. Сонымен, "жасыл" аймақ динамиканы қолдайды: қызығушылық тәжірибеге, ал жоспар прогрессивті іс-әрекеттерге шоғырландырылады.

Сары аймақ: аралас профиль/күмән.

Сары аймақ "түсіндіру үшін үзіліс" дегенді білдіреді: көрсеткіштер мен бақылаулар көп бағытты сигналдарды береді, оқушы контекстке байланысты күмәнді тұжырымдайды немесе ниеттерін өзгертеді немесе қызығушылық білдірілген, бірақ тәжірибемен еркін байланысты. Мұндағы мектептің мақсаты - таңдауды жеделдету емес, ұйымдастыру гипотезаларды сапалы тексеру. Маршрут екі жолға салынуда. Біріншісі - "ақылды мөлшерлеу": скринингті толықтырамыз бір-екі сұраныс бойынша қысқа әдістемелермен (мысалы, құндылықтар/мотивациялар бойынша шағын сауалнама, негізгі құзыреттер блогы немесе нақтылаушы сауалнама кәсіби ақпараттандырылуы). Екіншісі - "әрекеттегі сынақтар": оқушыға бәсекелес мүдделерге сәйкес келетін екі қарама-қарсы форматта (мысалы, әлеуметтік жоба және инженерлік шағын жоба) өзін сынап көруге мүмкіндік беру; медиапрактика және зерттеу зертханасы). Әрбір сынаманың нақты минималды өнімі және қысқаша көрінісі бар (маған не ұнады/не кірмеді/қандай жағдайлар қолайлы болды). Маршрут 1-2 жеке кездесулермен толықтырылады: біріншісі - кезеңдік (шиеленісті жеңілдету, сынақ жоспарын бекіту), екіншісі - "біз нені жалғастырамыз /нені алып тастаймыз" шешіміне аударып отырып, тәжірибені талдау. Сары аймақта "сөйлемсіз" тіл ерекше маңызды: мұғалім гипотезалармен сөйлейді, бағыттарды қарама-қарсы қоймайды ("немесе-немесе"), бірақ "және-және" реттілігін ұсынады: алдымен Х-ті, содан кейін У-ны сынап көреміз, энергия мен нәтиженің қай жерде көп екенін көреміз. Егер сынақ циклі мен шағын диагностикадан кейін тұрақты вектор пайда болса, оқушы жасыл аймаққа көшеді; егер сәйкессіздік сақталса және шаршаудың/стресстің эмоционалдық белгілері қосылса, біз жағдайдың қызыл аймаққа тартылып жатқанын мұқият бағалаймыз - тығызырақ сүйемелдеу үшін.

Қызыл аймақ: төмен сенімділік/тәуекелдер.

Қызыл аймақты "жаман" деп түсінуге болмайды; бұл стандартты қадамдардың аз екендігінің белгісі. Бұған айқын белгісіздікпен, жоғары алаңдаушылықпен немесе шешім қабылдаудан қашқақтайтын, сынақтарда қайталанатын сәтсіздіктері бар, елеулі түрде оқушылар кіреді сәйкессіздікпен өзін-өзі бағалау мен тәжірибе арасында, сондай-ақ қауіп факторлары бар жасөспірімдер (ұзақ мерзімді тәртіпсіздік, жанжалдар, өткір отбасылық жағдайлар, созылмалы күйіп қалу). Бұл аймақта мектеп тереңдетілген қолдауды жүзеге асыруда. Біріншіден, мектеп психологы қосылады: жеке әңгіме (немесе серия) өткізіледі, қажет болған жағдайда - эмоционалды жағдай

мен өзін-өзі реттеу скринингтері, жұмсақ қадамдарды бірлесіп әзірлеу (режимді қалпына келтіру, жоспарлау әдістері, алаңдаушылықпен жұмыс). Екіншіден, тәрбиешілер арасынан куратор тағайындалады, ол маршруттың "ырғағын сақтайды" және отбасымен байланысын үйлестіреді. Үшіншіден, сыртқы ресурстар тартылады: әлеуметтік қызметтер, ҰЕҰ-серіктестер, жұмыспен қамту орталықтары, өндірістегі тәлімгерлер, медициналық-психологиялық қызметтер - келісім бойынша және қатаң түрде этика мен заң шеңберінде. Қызыл аймақтағы маршрут мамандық таңдаудан емес, негізгі тіректерді қалпына келтіруден басталады: режим, оқу тұрақтылығы, сыныппен отбасын қолдау. Сонда ғана қысқа, жұмсақ үлгілер қосылады - "кез келген бағамен табысқа" ең төменгі мөлшерлемемен және сыныптастарымен салыстырмай, міндетті түрде рефлексиямен. Қызыл аймақтан шығу шегі - студент пен команда негізгі қадамдарды орындаудың тұрақты ырғағын байқаған кезде, сынақтарға эмоционалдық реакция азаяды және қызығушылықтар кем дегенде "бұл менікі емес" деңгейінде өзгере бастайды.

Аймақ қалай тағайындалады және не бекітіледі.

Шешімді әрқашан "алгоритм" емес, бірнеше адам қабылдайды: үйлестіруші профдиагностикалар есептер мен бақылаулар негізінде аймақ ұсынады, сынып жетекшісі мектеп контекстімен толықтырады, мектеп психологы әл-ауқат факторларын бағалайды. Оқушының қатысуымен өтетін кездесуде (15-20 минут) маршрут құрастырылып, карточка толтырылады: аймақ, 4-6 апталық мақсаттар, 3 қадам, мерзімдері, жауаптылары және қайтару күні. Карточка сынып жетекшісінде (көшірмесі оқушы мен ата-анада) сақталады және тек педагогикалық қолдау үшін пайдаланылады. Екі тілді сыныптарда құжат оқыту тілінде, қажет болған жағдайда екі нұсқада ресімделеді. Кезеңнің қорытындысы бойынша кездесуде кез келген аймақ қайта қаралады: үлгілер қызығушылықты растамаса, жасыл түс сарыға айналуы мүмкін; вектор пайда болса, сары - жасыл; режимді тұрақтандыру және дабылды азайту кезінде қызыл - сары.

6 аптаға арналған маршруттардың мысалдары.

Жасыл: "Зерттеу" профилі + медицинаға қызығушылық →электив "Жобалық зертхана", биология үйірмесі, кәсіптік сынақ медицина колледжінде (кураторы бар зертхана), медицина түлегімен кездесу, "биология" пәніне дайындық жоспары (аптасына 2×45 мин, тақырыптардың бақылау парағы). Қайтару күні: 6 аптадан кейін.

Сары: "Әлеуметтік/Көркемдік" шамамен бір деңгейде, педагогика мен БАҚ арасындағы күмән → екі сынақ: бастауыш мектептегі волонтерлік жоба және "мектеп жаңалықтары" медиа жобасы; құндылықтардың шағын сауалнамасы; екі кездесу (бастау/талдау); финал - келесі тоқсанда "қайда жалғастыру керектігін" шешу.

Қызыл: "төмен сенімділік", шаршау, сабаққа келмеу, сыныптағы жанжал → қалпына келтіру жоспары (ұйқы, кесте, аптасына екі қысқа оқу мақсаты), психологпен кездесу 1×апта., бір жұмсақ сынақ форматы (көлеңкелі тәжірибе "маманның артында" 1-2 сағат ішінде 1 рет), тәрбиешілердің кураторы, отбасымен байланыс. Қайтару - 4 аптадан кейін.

Рөлдер және коммуникация.

Үйлестіруші профдиагностикалар жүйені тұтастай сақтайды: аймақтарды бөледі, аймақтық мүмкіндіктер картасын жаңартады, қайтару мерзімдерін және есептердің түсінікті және екі тілде болуын қамтамасыз етеді. Сынып жетекшісі - "аптаның режиссері": қадамдарды еске салады, пәндермен және үйірмелермен келісуге көмектеседі, қысқаша кері байланыс жинайды. Психолог нақты жұмыс істейді: консультациялар, күтулерді калибрлеу, өзін-өзі реттеу әдістері. Пән мұғалімдері мен тәлімгерлер - "сынақ алаңы", олар нақты белсенділік пен нәтижелер бойынша дұрыс кері байланыс береді. Отбасы маршрутты көреді және өзінің рөлін түсінеді: ұйыммен қолдау көрсету, алған әсерлерін қысымсыз талқылау, кураторға қиындықтар туралы хабарлау. Барлық келісімдер карточкада жазылады, ал "сынып журналы" қадамдардың орындалуы туралы қысқаша ескертулерді сақтайды (қажет емес жеке мәліметтерсіз).

Этика және деректерді қорғау.

Маршруттау "түстер бойынша балалар каталогына" айнамайды. Түс - бұл уақытша жұмыс белгісі, оны тек эскорт командасы мен отбасы ғана пайдалана алады, ол мектептің әрі қарай не істеу керектігін және не үшін ұсынатынын түсіндіреді. Жеке жоспарлар жария түрде жарияланбайды немесе талқыланбайды; сынып бойынша кез келген жиынтық деректер - тек жеке емес. Есептер мен маршрут карталары екі тілді нұсқаларда бар және құралдың нені өлшемейтінін және интерпретацияның шекаралары қай жерде екенін түсінікті тілде түсіндіреді. "Қызыл" аймақ үшін шешімдер әсіресе сезімтал түрде қабылданады: кез-келген сыртқы байланыстар - тек ақпараттандырылған келісім бойынша, ал психологтың консультацияларының мазмұны құпия болып табылады.

Жетістік индикаторлары.

Мектепке күрделі бақылау тақталарын салудың қажеті жоқ: тоқсанына бес "бағдаршам" индикаторы жеткілікті. (1) Ресімделген маршрут карточкалары бар оқушылардың үлесі. (2) 4-6 апта ішінде ≥ 1 қадамды аяқтағандардың үлесі. (3) Сарыдан жасыл аймаққа өту үлесі. (4) Қызыл аймақта қатарынан 8 аптадан артық қалған оқушылардың үлесін азайту. (5) Оқушылар мен ата-аналардың кері байланыс сапасына қанағаттануы (3-5 сұрақтан тұратын қысқаша сауалнама). Бұл көрсеткіштер жүйенің "есептер әдемі болып көрінетінін" ғана емес, жұмыс істеп тұрғанын анықтауға көмектеседі.

Жалпы қателіктер және оларды болдырмау жолдары.

№1 қате - жасыл аймақта бірден "тағдырды түзету" ("демек, сіз жасайсыз..."). Дәрі: "үкім" емес, екі қадам және қайта қарау күні. №2 қате - сары аймақты сынамасыз шексіз сынаққа айналдыру. Дәрі-дәрмек: бір-екі әдістемелер + рефлексиясы бар екі контрастты сынама. №3 қате - қызыл аймақты "ауырлық күшіне" ауыстыру. Дәрі: куратор, психолог, жұмсақ қадамдар, қысқа мерзімдер және жиі қайтару. №4 қате - "бөтен тілде" сөйлеу. Дәрі: екі тілді нұсқалар, қарапайым және құрметті реңк, жаргондар мен "этикеткалар" жоқ. №5 қате - аймақтық мүмкіндіктерді ұмыту. Дәрі-дәрмек:

серіктестер мен ЛМІ көздерінің картасы жыл сайын жаңартылып отырады; қызығушылықтың әрбір бағыты бойынша нақты іс-шаралар бекітілген.

Мұндай "бағдаршам" логикасында маршруттау сүзгіге емес, қолдау қызметіне айналады: жасыл аймақта біз әрекетті жеделдетеміз және тереңдетеміз, сары аймақта - ақылға қонымды үлгілер арқылы нақтылаймыз, қызыл түсте - тіректерді мұқият қалпына келтіреміз және қауіпсіз таңдау үшін жағдай жасаймыз. . Ең бастысы - "түс" емес, қозғалыс: әрбір цикл қадаммен, тәжірибемен және не болғаны және одан әрі не өзгертетіні туралы әңгімемен аяқталуы керек.

Қорытынды

Ұсынылған әдістемелік ұсынымдар қарапайым идеядан туындайды: мектептегі кәсіптік бағдар беру - бұл "дұрыс сынақты" іздеу емес, диагностика әңгіменің басы және іс-әрекеттің негізі ретінде ғана қызмет ететін қалыптасқан педагогикалық тәжірибе. Бұл әңгіменің пайдалы және қауіпсіз болуы үшін мектеп өзара байланысты үш тірекке сүйенеді: дұрыс әдістемелер (қазақ және орыс тілдеріне бейімделген, түсініктілігі мен негізгі сапалық көрсеткіштері тексерілген), жүргізу мен түсіндірудің тең шарттары (этика, құқықтық нормалар, бірыңғай нұсқаулар және стигмасыз есептер) және "тәжірибеге көпір" - аймақтағы нақты мүмкіндіктердің алдын ала дайындалған жиынтығы (элективтер, саптыаяқтар, кәсіптік сынамалар, колледждермен/университеттермен және жұмыс берушілермен кездесулер, тәлімгерлік).

Құжатта біз құралдардың екі рөлін саналы түрде бөліп жатырмыз - скрининг және тереңдетілген диагностика. Скрининг бағытты белгілейді және ресурстарды үнемдейді: бүкіл сынып қызығушылықтардың/құндылықтардың бастапқы суретін және картаны жылдам алады кәсіби ақпараттандырылуы, ал мектеп - жоспарлау үшін шоғырландырылған "параллель картасы" кәсіби белсенділіктердің. Тереңдетілген диагностика нақты түрде қажет - салдары бар сайлау болатын жерде немесе скрининг аралас сигналдар берген жерде. Бұл екі сатылы архитектура мектепті өлшемдердің шамадан тыс жүктелуінен босатады және қолдаудың мақсаттылығын арттырады.

Біз мәдени-тілдік баламалылықты талап етеміз. Қазақстандық мектепке келетін кез келген құрал оқыту тілінде түсінікті болуы және әртүрлі топтар үшін бірдей жұмыс істеуі керек. Бұған "формальды аударма" арқылы емес, қосарланған аударма, мақұлдау, кері аударма, студенттермен танымдық сұхбат, пилоттық және қабылданған шешімдерді құжаттау бар процедура арқылы қол жеткізіледі. Тек осы жағдайларда ғана нәтижелерді жеке ұсыныстар мен мектепті жоспарлауда адал пайдалануға болады.

Этика мен құқық "фон" емес, сапаның негізі болып табылады. Ақпараттандырылған келісім, деректерді азайту принципі, шектеулі қолжетімділік және түсінікті сақтау мерзімдері - негізгі ережелер, олардың сақталуы оқушыны да, мектепті де қорғайды. Ұсыныстарда біз қарапайым, жұмыс істейтін келісім нысандарын және деректерді сақтау саясатын, сондай-

ақ электрондық және қағаз негізіндегі режимдерге сәйкес келетін қатынас матрицасын ұсындық. Сонымен қатар, төте жолсыз түсіндіру ережелері және "бағдаршам" маршруттауы (жасыл/сары/қызыл аймақтар) сипатталған, бұл командаға "үкім" шығармай немесе қолдауды сұрыптаумен алмастырмай, шағын, бірақ нақты қадамдармен қозғалуға көмектеседі.

Мектептегі сапа көрсеткіштердің күрделілігіне емес, процедуралардың болжамдылығына сүйенеді. Біз психометриялық көрсеткіштердің "мектептегі минимумын" ұсынамыз (сенімділік α/ω , сынақ-ретест, топтар арасында түсініксіз ауытқулардың болмауы, олқылықтардың үлесі), бұл әлсіз құралдарды кесіп тастауға және оқушылардың көңілін қалдырмауға жеткілікті және ата-аналардың. Ұйымдастырушылық әдеттер де маңызды: әкімшілер мен қатысушыларға арналған бірыңғай нұсқаулық, шарттар журналы, есептерді шығару мерзімі үш жұмыс күнінен аспайды, 4-6 аптадан кейін міндетті түрде "әңгімеге оралу" күні. Бұл қарапайым нәрселер жүйені тұрақты және түсінікті етеді.

Біз мектептердің әртүрлі ресурстарына арналған үш ұйымдастырушылық модельді ұсындық: толыққанды цифрлық, аралас және төмен ресурстық. Әрқайсысында - әділеттілік, қостілділік және деректерді қорғау қағидаттары бірдей, тек құралдар мен логистика ғана ерекшеленеді. Бұл кез келген мектеп "бүгіннен" бастай алатынын білдіреді: қысқаша қағаз скринингінен және топтық кері байланыстан - және бірте-бірте автоматтандырылған өңдеуге және бақылау тақталарына келеді, бұл жолда оқушының сапасы мен құрметін жоғалтпайды.

Тәуекелдерге төзімділік ерекше назар аударуды қажет етеді. Тәуекелдерді басқару бөлімінде біз мектептің инциденттерге алдын ала қалай дайындалатынын (әрекет үлгілері, екі тілде хабарландырулар, "құрғақ жаттығулар"), қазіргі уақытта қалай әрекет ететінін ("тоқтату - хабарлау - түзету - түзету") және қателерден қалай үйренетінін көрсеттік. (қысқаша пост-талдау, түзету шаралары, нұсқаларды жаңарту). Бұл ашықтық мәдениеті отбасының сенімін қолдайды және қиын жағдайларда ұжымға тыныштық сыйлайды.

Ақырында, кәсіптік бағдар беру оқу шындығын өзгерткен кезде ғана мағыналы болады. Сондықтан біз "тест санын" емес, іс-әрекетке әсерін өлшеуді ұсынамыз: "маршруттық карточкалары" бар оқушылардың үлесі, кезең ішінде кем дегенде бір қадам жасағандардың үлесі, "сарыдан" "жасылға" ауысулардың үлесі "аймақ, "қызыл" аймақтың ұзаққа созылған жағдайларының төмендеуі, оқушылар мен ата-аналардың кері байланыс сапасына қанағаттануы. Бұл бес көрсеткіш ең бастысы - мектептің нәтижелерді тәжірибеге қаншалықты айналдыра алатынын және қолдау ырғағын сақтай алатынын көрсетеді.

Біздің көзқарасымыздың шектеулері шынайы түрде мойындалған. Біз кәсіби психодиагностика мен клиникалық көмекті алмастырмаймыз; сипатталған әдістемелер медициналық немесе тәуекелі жоғары шешімдерге арналмаған. Ресурстары өте шектеулі мектептерде қабылдау қарқыны қалыпты болады; шалғай аймақтарда "мүмкіндіктер картасы" қосымша күш-

жігер мен серіктестікті қажет етеді. Ақырында, кез келген сынақ ақпарат көздерінің бірі ғана болып табылады; деректер бақылаулар мен оқу нәтижелеріне сәйкес келмегенде, жанды әңгіме мен әрекеттегі тексеруге басымдық беріледі.

Мектептер үшін алдағы қадамдар айқын және мүмкін. Алдағы оқу жылына жеткілікті: бұйрықтар мен рөлдерді бекіту; сіздің шарттарыңыз бойынша әдістемелер жиынтығын таңдау (төлқұжаттармен және екі тілді нұсқалармен); күзде қысқа скрининг өткізіп, "тәжірибеге көпір" ұйымдастырыңыз; есеп беру ережелері мен әңгімеге қайта оралу күнін бекіту; шарттар журналы мен қол жетімділік матрицасын құру; тоқсанына бір рет бес индикаторды қарап, курсты редакциялау; жазда - сұрақтар банкіне аудит жүргізукәсіби ақпараттандырылуы аймақтық LMI бойынша серіктестіктер мен құжат нұсқаларын жаңартыңыз. Уақытылы және барлығына бірдей орындалатын шағын қадамдар көлемді бір реттік әрекеттерге қарағанда көбірек нәтиже береді.

Бұл құжат тірі. Біз мектептер оны өз мысалдарымен толықтырады, тұжырымдарын нақтылайды және сәтті сценарийлермен бөліседі деп күтеміз кәсіптік сынама және тәлімгерлік. Тәжірибе жинақталғандықтан, білім алушылардың жекелеген санаттары (дарынды, ЕҚБ бар, қоныс аударған отбасылар) үшін маршруттау бөлімдерін кеңейтуге, цифрлық есеп үлгілерін теңшеуге және аймақтық LMI дерекқорларын дамытуға болады. Ең бастысы - принципті сақтау: оқушыға деген құрмет, процедуралардың ашықтығы және диагностикадан іс-әрекетке тынымсыз "көпір". Сонда кәсіптік бағдар беру "тест үшін тестілеу" болудан қалады және мектепте болуы керек нәрсеге айналады: жасөспірімге өзін-өзі көруге, кәсіптермен кездесуге және болашақ ересек өмірге алғашқы сенімді қадамдар жасауға көмектесетін таңдауды ұқыпты және практикалық қолдау. .

Пайдаланылған әдебиеттер тізімі

1. AERA, APA, NCME. *Standards for Educational and Psychological Testing*. Washington, DC: AERA, 2014.
2. APA. *The Code of Fair Testing Practices in Education*. Washington, DC: American Psychological Association, 2014.
3. International Test Commission (ITC). *The ITC Guidelines for Translating and Adapting Tests (Second Edition)*. 2017.
4. Harkness, J., et al. *Survey Questionnaire Translation and Assessment (TRAPD/WHO approaches)*, 2010–2018.
5. Willis, G. *Cognitive Interviewing: A Tool for Improving Questionnaire Design*. Sage, 2005 (и последующие руководства).
6. Закон Республики Казахстан «О персональных данных и их защите» (с изм. и доп.).
7. OECD. *OECD Guidelines on the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data*. 2013.
8. Holland, J. *Making Vocational Choices (RIASEC)*. 3rd ed., 1997.
9. ONET Resource Center / ONET OnLine. Рамки интересов и связи «профиль → профессии».
10. Deci, E., Ryan, R. *Self-Determination Theory: Basic Psychological Needs in Motivation, Development, and Wellness*. Guilford, 2017; Ryan & Deci, 2020.
11. Ryan, R., Deci, E. *Intrinsic and Extrinsic Motivations: Classic Definitions and New Directions*. Contemp. Educ. Psychol., 2000.
12. Super, D. *Work Values Inventory (WVI/SWVIR)* и последующие версии.
13. Minnesota Importance Questionnaire (MIQ). Руководство и шкалы ценностей труда.
14. Schwartz, S. H. *Refining the Theory of Basic Individual Values*. J. of Personality and Social Psychology, 2012; PVQ/PVQ-RR.
15. Schwartz, S. H. *Value Orientations: Measurement, Antecedents and Consequences*. Oxford, 2012–2017 (корпус работ по PVQ).
16. OECD. *PISA 2022 Mathematics Framework; PISA 2022 Creative Thinking Framework*.
17. Mullis, I., Martin, M. и др. Современные рамки читательской/математической грамотности (для сопоставления компетенций).
18. McGrew, K., Schneider, W. *CHC Theory: Past, Present, and Future*. In: Flanagan & Harrison (eds.), 2012.
19. Carroll, J. *Human Cognitive Abilities: A Survey of Factor-Analytic Studies*. Cambridge Univ. Press, 1993.

20. Gatsby Charitable Foundation. *Good Career Guidance* (Gatsby Benchmarks), 2014; обновления Careers & Enterprise Company.
21. The Careers & Enterprise Company. *Understanding the role of career education in schools*, 2018–2024.
22. OECD. *Career Readiness: Why and How Schools Can Help Young People Navigate the Future*. 2021–2023 (серия отчётов).
23. OECD. *Working it Out: Career Guidance and Employer Engagement*. 2023.
24. Nunnally, J., Bernstein, I. *Psychometric Theory*. 3rd ed., McGraw-Hill, 1994.
25. McDonald, R. *Test Theory: A Unified Treatment*. 1999 (про индекс ω).
26. Zinbarg, R. et al. *Re-examining Coefficient Alpha and Omega*. Psychometrika, 2005.
27. Cheung, G. W., Rensvold, R. *Evaluating Goodness-of-Fit Indexes for Testing Measurement Invariance*. Structural Equation Modeling, 2002.
28. Cohen, J. *Statistical Power Analysis for the Behavioral Sciences*. 2nd ed., 1988 (ориентиры эффект-размеров).
29. McGrew, K. S. (2023). Carroll's Three-Stratum (3S) Cognitive Ability Theory at 30 and proposed CHC-3S synthesis. *Intelligence*. (Open access overview of CHC and Carroll). [PMC](#)
30. McGrew, K. S. (2018). *CHC Theory: Revised and Updated Overview*. (Summary of broad/narrow abilities: Gf, Gc, Gq, и др.). [iapsych.com](#)
31. OECD. (2023). *PISA 2022 Assessment and Analytical Framework* (математика, читательская грамотность, креативное мышление, финансовая грамотность). [OECD+1](#)
32. OECD. (PISA 2022) *Mathematics Framework* (концепция математической грамотности, процессы и контексты задач). [The University of Maine+1](#)
33. OECD. (2023). *PISA 2022 Results, Vol. I: The State of Learning and Equity in Education*. (Примеры интерпретации результатов и профилей умений).
34. Gatsby Benchmarks — Guide to Benchmark 2: Learning from career and labour market information. «Все обучающиеся и их семьи должны иметь доступ к качественной, актуальной информации...» (Gatsby Education). [gatsbybenchmarks.org.uk](#)
35. CEDEFOP. Labour market information (LMI) toolkit — интеграция LMI в карьерное консультирование и образование; примеры и ресурсы. [CEDEFOP](#)

36. Gatsby Foundation. Good Career Guidance — evidence-based framework, используемый школами для построения программ карьеры. gatsby.org.uk+1

37. O*NET OnLine — открытая база описаний профессий (900+), навыков и требований; связка с образовательными траекториями. onetonline.org

38. U.S. Department of Labor. O*NET Career Exploration Tools — навигация из индивидуальных профилей к профессиям и рынку труда. [DOL](https://dol.gov)

39. Пример регионального LMI-портала для школ и учителей (штатные/региональные срезы, отрасли роста, зарплатные вилки). dpi.wi.gov

40. OECD Career Readiness — проект и аналитика о видах карьерного развития в школе, которые связаны с лучшими трудовыми исходами. [OECD+2OECD+2](https://oecd.org+2)

41. Закон Республики Казахстан «О персональных данных и их защите» №94-V от 21.05.2013 (с изм.) — правовые требования к законности целей, минимизации, хранению и доступу к данным.

42. OECD. (2013, ред. 2013). Guidelines Governing the Protection of Privacy and Transborder Flows of Personal Data (Рекомендация ОЭСР; пересмотр 2013 г.). OECD Legal Instruments

43. Grata International. (2024). *Personal Data Protection: State Oversight and Legislative Updates in Kazakhstan* (практический обзор изменений и правоприменения). gratanet.com

44. Walde, P., et al. (2023). The TRAPD approach as a method for questionnaire translation. BMC Med. Res. Methodology. (современный обзор применения TRAPD). PMC

45. Behr, D. (2020). Documenting Survey Translation. GESIS Guidelines (TRAPD: Translation–Review–Adjudication–Pretest–Documentation). gesis.org

46. WHO/International practice. Guidelines on Translation and Adaptation of Instruments (forward–back translation, expert review, cognitive debriefing, pretest). Scribd

47. Boateng, G. O., et al. (2018). Best practices for developing and validating scales. Frontiers in Public Health, 6, 149. (ориентиры по α/ω и этапам валидации).

48. Kennedy, I. (2022). Sample Size Determination in Test–Retest and Cronbach Alpha Reliability Estimates. (практические пороги тест-ретеста).

49. National Center for ONET Development. ONET Interest Profiler: User/Professional Manual (теория RIASEC, отчёт и связка с карьерной навигацией). PMC

50. O*NET OnLine / Career Exploration Tools — публичные ресурсы и терминологические ориентиры для RIASEC-профилей.
51. Sireci, S. G. (2014). Validity evidence based on test content. *Psicothema*, 26(1), 100–107. (обзор процедур и логики контент-валидности). psicothema.com
52. Lynn, M. R. (1986). Determination and quantification of content validity. *Nursing Research*, 35(6), 382–385. (классические пороги CVI/экспертных панелей). PubMed+1
53. Yusoff, M. S. B. (2019). ABC of Content Validation and Content Validity Index (CVI) for educational research. *Education in Medicine Journal*, 11(2), 49–54. (шаги проведения CVI и формы для экспертов). eduimed.usm.my
54. Bullock-Yowell, E., et al. (2024). Holland's RIASEC Hexagon: A Paradigm for Life and Work Design (обзор эмпирики циркумplexной структуры интересов). files.eric.ed.gov
55. Boateng, G. O., et al. (2018). Best practices for developing and validating scales: A guide for the health, social and behavioral sciences. *Frontiers in Public Health*, 6, 149. (Ориентиры $\alpha \geq 0,70$ для приемлемой надёжности; выше — предпочтительно). PMC
56. Morera, O. F., & Stokes, S. M. (2016). Coefficient α as a measure of test score reliability: Review. *Health Services Research*. (Обзор «правил большого пальца» для $\alpha \geq 0,70$) . PMC
57. Kennedy, I. (2022). Sample Size Determination in Test–Retest and Cronbach Alpha Reliability Estimates. (Сводит практический ориентир тест-ретеста $\geq 0,70$ со ссылкой на Kline). *African - British Journals*
58. Lakens, D. (2013). Calculating and reporting effect sizes to facilitate cumulative science: A practical primer. *Frontiers in Psychology*, 4, 863. (Интерпретация эффект-размеров, $d \approx 0,2$ — «малый»). PMC
59. SimplyPsychology. (2023). What does effect size tell you? (Популярное объяснение порогов Коэна, удобно для педагогов; использовать совместно с первичными источниками). Simply Psychology
60. Putnick, D. L., & Bornstein, M. H. (2016). Measurement invariance conventions and reporting. *Developmental Review*, 41, 71–90. (Обзор инвариантности; отчетность по AFI). PMC
61. Cheung, G. W., & Rensvold, R. B. (2002). Evaluating goodness-of-fit indexes for testing measurement invariance. *Structural Equation Modeling*, 9(2), 233–255. (Практический ориентир $\Delta CFI \approx 0,01$). scholarworks.uark.edu
62. Dong, Y., & Peng, C.-Y. J. (2013). Principled missing data methods for researchers. *SpringerPlus*, 2, 222. (Правило: $\leq 5\%$ пропусков часто считается «незначимым»). PMC

63. Jakobsen, J. C., et al. (2017). When and how should multiple imputation be used for handling missing data? BMC Medical Research Methodology, 17, 162. (Полезные практические ориентиры и «правило 5%»). BioMed Central

64. Muñiz, J., et al. (2013). International Test Commission Guidelines for test adaptation: Second edition. Psicothema, 25(2), 151–157. (Официальная публикация ИТС-гайдлайнов)